

JORDI SOLÉ TURA, UN LLEGAT PER A LA DEMOCRÀCIA

JORDI SOLÉ TURA
UN LLEGAT PER A LA DEMOCRÀCIA

Ajuntament de Mollet del Vallès

Crèdits

1ª edició: desembre de 2010

© del text: les persones que signen cada article

© de la resta de textos i l'edició: Ajuntament de Mollet del Vallès

Fotografies de la portada: Toni Torrillas, Teresa E. Calzada, Consell d'Europa

Disseny gràfic: Andreu Balius

Maquetació: Miguel Reyes

Impressió: Minerva Mollet, SL

ISBN 978-84-938025-0-9

Dipòsit legal: B-46258-10

Tirada: 1.000 exemplars

Aquesta edició s'ha tancat el 10 de desembre de 2010. Les persones que hi han col·laborat apareixen amb els càrrecs que tenien a la data de tancament.

ÍNDEX

- 5 PRESENTACIÓ**
JOSEP MONRÀS
- 7 INTRODUCCIÓ**
- 17 UNA ÀGORA ON TU NO PODIES PARTICIPAR** TERESA EULÀLIA CALZADA
19 UNA ÀGORA ON TU NO PODIES PARTICIPAR
21 DEL TEU HOME, DEL TEU AMIC, DEL TEU AMANT
24 L'AFANY PER RECUPERAR EL TEMPS PERDUT
25 LA CAPACITAT DE VIURE INTENSAMENT LA VIDA
26 LA MILITÀNCIA POLÍTICA
29 EL POLÍTIC I L'INTEL·LECTUAL
35 EL POLÍTIC I EL MESTRE
37 FINAL SENSE ESPERANÇA
- 39 MOLLET, CENTRE D'ESTUDIS PER LA DEMOCRÀCIA**
41 VULL HERETAR EL TEU SOMRIURE, MONTSERRAT TURA
44 DE MOLLET A JORDI SOLÉ TURA, MARCEL PLANELLAS
50 RECONSTRUINT JORDI SOLÉ TURA, JORDI JOAN SÁNCHEZ
- 57 L'EUROPA DELS VALORS**
59 CONSTRUINT L'EUROPA DELS VALORS, MATEU SORINAS
60 EL CONSELL D'EUROPA, CLÀUDIA MORGADO
63 LA BUENA GENTE, MIGUEL ÀNGEL MARTÍNEZ
68 UNA PETITA EMPREMTA A LA CONSTITUCIÓ DE NICARAGUA, JOAN VINTRÓ
- 71 COMPARTIR VIVÈNCIES**
73 MAESTRO, AMIGO, COMPAÑERO, MANUEL CASTELLS
74 D'UN ESTIU JA LLUNYÀ I UN JORDI JOVE, JOVE, MARINA SUBIRATS
76 EL COSTAT HUMÀ DE LA POLÍTICA, CARME VALLS-LLOBET
79 L'AMIC JORDI, JORDI SALES
82 EL JORDI, UN REFERENT, FRANCESC PALLARÉS
85 CARTA, DOLORS ALEGRE I JORDI DOMINGO
- 89 UNA MANERA DE FER POLÍTICA I D'ENTENDRE LA VIDA**
91 JORDI SOLÉ TURA: INTEL·LECTUAL I POLÍTIC, ISIDRE MOLAS
94 APRENENT D'EN JORDI SOLÉ, FRANCESC DE CARRERAS
100 EL MILLOR HOMENATGE, PERE VILANOVA
100 TRES MOMENTS AMB/SENSE EN JORDI, JAUME BOSCH
104 RECORD DE JORDI SOLÉ TURA, ANTONI DALMAU
106 COMPANY JORDI SOLÉ TURA, EUDALD CARBONELL
107 LLIÇÓ MAGISTRAL, ANDREU MAYAYO
109 JORDI SOLÉ TURA, MIQUEL CARRILLO
110 EL YAYO, CARLES NAVALES
- 113 SUMANT VOLUNTATS**
115 PERSEVERAR EN LA LLUITA PER LES LLIBERTATS, JOSÉ MONTILLA
116 EL LLUITADOR FERM I TENAÇ EN TEMPS DIFÍCILS, ANTONI FOGUÉ
117 CRECIENDO A FAVOR DEL TIEMPO, MARÍA TERESA FERNÁNDEZ DE LA VEGA

- 118 MÀS QUE PALABRAS, COMPROMISOS, ALFREDO PÉREZ RUBALCABA
119 EN RECORD DE JORDI SOLÉ TURA, JAUME BARTUMEU
121 SIEMPRE SUPO ESTAR, RAMÓN JÁUREGUI
123 JORDI SOLÉ TURA, HONORIS CAUSA A LLEIDA, JOAN VIÑAS
125 ADIÓS, PROFESOR LENGUADO, MIGUEL HERRERO DE MIÑÓN
126 A JORDI SOLÉ TURA, DESDE ANDALUCÍA, AMPARO RUBIALES
129 LA PASIÓN POLÍTICA DE JORDI SOLÉ TURA, JOSEP LLUÍS LÓPEZ BULLA
130 SOLÉ TURA, MANEL MONTAÑÉS
131 BENVOLGUT JORDI SOLÉ TURA, XAVIER SABATÉ
132 JORDI SOLÉ TURA, UNA HISTÒRIA OPTIMISTA, JOAQUIM PISA
133 EN SOLÉ TURA, EL DE LA PIRENAICA, EMILI CASADEMONT
135 HOMENATGE DEL SENAT A JORDI SOLÉ TURA, JOAN SABATÉ
136 UN SOLÉ TURA PRÒXIM, XAVIER AMORÓS
137 L'OPTIMISTA JORDI SOLÉ TURA, MIQUEL INGLÉS

141 RECORDS I PRESÈNCIA

- 143 RECORDS, NOEMÍ CULLELL
145 CASA MEVA ÉS CASA VOSTRA, GERMANS FARRÉ CALZADA
149 EL MEU PARE A VOL D'OCELL, ALBERT SOLÉ

155 HOMENATGES INSTITUCIONALS

- 158 HOMENATGE, JOSÉ MONTILLA
160 HOMENATGE, MIQUEL ROCA JUNYENT
164 CONTINUAR EL COMPROMISO, ÁNGELES GONZÁLEZ-SINDE
165 LA MEDALLA DEL SENADO, JAVIER ROJO

PRESENTACIÓ

TENIU A LES MANS UN LLIBRE que vol ser la continuació del que vam editar fa dotze anys, quan l'Ajuntament va lliurar a Jordi Solé Tura la Medalla de la Ciutat, i vam reeditar fa uns mesos, amb motiu de la presentació a Mollet del Grup d'Amics i Amigues de Jordi Solé Tura.

Estem ben satisfets del contingut de llibre, perquè creiem que serà un nou bon recurs, editat per l'Ajuntament del poble on va néixer el Jordi, per acostar-nos a un home estimat, un home bo, a qui li és reconegut, de manera unànime, una trajectòria personal i pública de compromís amb els valors de la llibertat i la democràcia. És indubtable que molta i molta gent va lluitar en l'exili, des de la clandestinitat i en els primers anys difícils de la nova societat postfranquista per aconseguir vertebrar un estat de dret com el que tenim. El llibre que us presentem està ple d'exemples en aquest sentit. Però també és cert que Jordi Solé Tura, per formació, per convicció, per capacitat i per trajectòria, va ser cridat a tenir-hi un paper protagonista.

Aquest és l'exemple que, orgullosament, des de Mollet, reivindicuem i mostrem al món. Per això hem titulat el llibre *Jordi Solé Tura, un llegat per a la democràcia*, perquè creiem que hem de donar a conèixer, sobretot a les noves generacions, que la democràcia que tenim al nostre país ha estat un esforç molt dur, que ha exigit el sacrifici vital d'unes generacions. Les forces feixistes van decidir estroncar i anihilar un projecte col·lectiu de democràcia, justícia, llibertat i progrés com va ser la II República; per això nosaltres ens considerem els hereus de la llibertat per la qual van lluitar aquelles generacions i en volem ser uns hereus dignes.

El llibre també parla molt dels temps més actuals, dels últims anys de feina del Jordi al Consell d'Europa i a Catalunya, i explica, naturalment, la seva malaltia, com hi va fer front, juntament amb la seva família, i com el seu grup d'amics van estar al seu costat.

Aquest llibre ha estat possible gràcies a la generosa aportació de totes les persones que hi han escrit. Els ho agraeixo, a totes elles, de manera ben vehement i sincera. No és una biografia convencional, és —igual que el primer volum— un recull important de testimonis i aproximacions que ens donen un retrat ric, prou complet, d'una persona tan potent intel·lectualment com en Jordi Solé Tura.

Vull destacar, i agrair especialment, el testimoni de la Teresa Eulàlia, la seva muller, la seva companya més de 35 anys. És un document inèdit, com també és inèdit el fet que la Teresa Eulàlia hagi escrit sobre la seva llarga i profunda relació. Sé molt bé el que li ha costat fer-ho i per això li ho agraeixo d'una manera molt especial, per aquest esforç íntim i per la confiança que ens ha fet.

Us deixo amb un llibre amable, sincer, amè, entranyable. Jordi Solé Tura hi és present tothora, i també hi és present l'alè i l'esperit d'unes generacions i uns temps tan nostres i, per això, tan estimats. I sobretot, hi podem trobar el mestratge del Jordi, que ens ha ensenyat el valor de la llibertat, el coratge, l'optimisme i, també, de la felicitat. Perquè com ens deia un savi grec, la felicitat es troba en la llibertat; i la llibertat, en el coratge.

Josep Monràs i Galindo

Alcalde

Octubre de 2010

INTRODUCCIÓ

INTRODUCCIÓ ¹

Jordi Solé Tura neix a Mollet del Vallès el 23 de maig de 1930, un poble de 6.000 habitants. La seva família té un forn de pa, ca la Vicenta, al carrer de Berenguer III. El pare havia mort abans que ell complís un any i la mare va quedar al capdavant del forn. A 6 anys ja escriu —en català— cartes al seu germà Joan, al front del Jarama. La seva família va ser de les que van perdre la guerra i en Jordi, tot i les bones notes, quan té 12 anys deixa els estudis, perquè la mare el necessita al forn. A finals dels anys quaranta, comparteix amb els amics esports com el futbol (durant moltes temporades juga a diferents categories del CF Mollet) o l'atletisme (on destaca en velocitat). També va al cinema i a passejar. L'any 1948, una colla de joves organitzen una cavalcada que no passa per l'església i ell fa de rei Melcior.

Demana per fer el servei militar com a voluntari a Barcelona, per estar a prop de casa i ajudar; així també aprofita per estudiar; en un any i mig fa el batxillerat. A Barcelona, immers en un ambient més cosmopolita, es posa al dia de la cultura i troba sortida a les seves inquietuds intel·lectuals i artístiques.

Entra a la facultat de Dret de la Universitat de Barcelona el 1952. És un estudiant brillant i els estius viatja per Europa i aprofita per guanyar alguns diners. Els companys d'aquella època el recorden com un jove estudiós, amb humor i inquietuds socials. Salvador Giner explica que quan eren companys de curs en l'època de la facultat, ell baixava amb tren a Mollet amb els apunts; es trobava el Jordi treballant a la fleca de la família en samarreta i calçotets, enfarinat. La mare els feia sopes i menjaven pa calent. Mentre el Salvador preparava apunts, en Jordi treballava a baix i després pujava i estudiaven plegats.

El 1956 Solé Tura entra a militar al PSUC. L'any següent, esclaten la vaga de tramvies i les protestes universitàries: un grup d'estudiants es tanquen al Paranimf i ell, per ser-hi, és represaliat amb la pèrdua de curs. Tanmateix, obté la llicenciatura el 1958, amb Premi Extraordinari i l'any següent comença a fer de professor ajudant de dret polític amb el catedràtic Manuel Jiménez de Parga.

Jordi Solé Tura participa en campanyes de lluita contra la dictadura fins l'any 1960, en què s'exilia a París i entra a formar part de la redacció de les revistes *Treball* i *Nous Horitzons*, a més de col·laborar en publicacions del PCE. Allà es casa i poc després, el novembre de 1961, li proposen substituir un locutor de Ràdio Espanya Independent (la Pirenaica), que emetia des de Bucarest. Se n'hi va amb la seva muller, Anny, i hi neix el seu fill Albert; en l'emissora, aprèn i innova, però al cap d'un parell d'anys torna a París, perquè li costa viure en la clandestinitat d'una societat no democràtica. Era l'any 1964 i es posa a treballar com a cap de redacció amb Fernando Claudín i Jorge Sem-

¹ Aquesta part és el resum del llibre *Jordi Solé Tura, Molletà Il·lustre. Apunts d'una biografia*, publicat el 1998 per l'Ajuntament de Mollet del Vallès, amb motiu de la concessió de la Medalla de la Ciutat.

Casa natal de Jordi Solé Tura (façana amb la porta i una finestra de reixa) al carrer de Lluís Duran. La porta del costat era la casa on va néixer l'artista Joan Abelló.

Jordi Solé Tura mira com serveixen xocolata, amb motiu de la Santa Missió que es va fer a Mollet el 17 de novembre de 1951.

prun a la revista *Realitat*, però aquests són apartats de la direcció del partit per desavinences polítiques i l'any següent decideix tornar a Barcelona, tot i l'ordre de crida i cerca del franquisme. Arriba a casa la mare, a Mollet, amb la muller i el fill, pràcticament amb el que duïen posat a sobre. A Catalunya, la policia no el deté, però el PSUC l'expulsa. Llavors sobreviuen, primer, fent traduccions i més endavant, ell torna a la facultat. El 1966, arran de la Caputxinada (assemblea constituent del Sindicat Democràtic d'Estudiants), és sancionat i apartat de la docència.

Jordi Solé Tura participa en fòrums de debat i iniciatives de lluita per la llibertat i la democràcia. El juny de 1967, arran de la celebra-

ció dels 50 anys de la mort de Prat de la Riba, publica *Catalanisme i revolució burgesa*, una anàlisi per a la futura reconciliació nacional amb propostes polèmiques, que obté un gran ressò. A finals de 1968 es reintegra com a professor ajudant de Dret Polític a la facultat de Dret, però a principis de 1969, arran dels fets del Paranimf (l'assalt dels estudiants al rectorat), el govern franquista decreta l'estat d'excepció; Manuel Fraga Iribarne n'era ministre, i ell, com molts altres, és detingut. A la presó Model coincideix amb molts altres companys i, plegats, sovint parlen de política. El seu germà Joan, que continua vivint a Mollet, el va a veure cada dia, com també la muller i el fill. Mentrestant, aprofita el temps de captiveri per preparar les oposicions a catedràtic, i per encàrrec de la direcció de la Model, fa de traductor de persones estrangeres. Durant els sis mesos d'empresonament, fa esport i organitza uns jocs florals on hi contribueix escrivint rodolins (li agradava fer-ne en molts moments, com per exemple en les llargues reunions del partit).

El setembre de 1969 retorna com a professor a la Universitat i compagina les classes a Barcelona amb les que també fa a la facultat de Lleida; per primera vegada té un sou suficient i pot deixar les traduccions. A principis dels anys setanta, amb una colla de companys, organitzen el moviment Bandera Roja, crític amb el PSUC, amb influència important en sectors sindicals, de barris i d'ensenyament. La seva vida personal també pateix canvis: Solé Tura i la seva muller se separen. L'any 1974, Bandera Roja es reintegra al PSUC per afrontar amb més força el darrer període contra la dictadura. Ell passa a ser responsable del front d'intellectuals i a formar part del Comitè Central. Participa en actes i conferències, entre d'altres llocs, a Mollet (l'any 1972 al Casal Cultural, el 1976 durant el Congrés de Cultura Catalana).

Taula rodona "Els ponents constitucionals durant la redacció de la Constitució", amb motiu del lliurament de la Medalla de la Ciutat el 13 de novembre de 1998 a Mollet, amb Jordi Solé Tura i Miquel Roca Junyent. Moderador, Joan Barril.

Partit entre parlamentaris i periodistes. En Jordi Solé Tura fa una arenga. Barcelona, Camp Nou, 19 de desembre de 1979

Jordi Solé Tura, a la campanya de les eleccions municipals de 1983 a l'alcaldia de Barcelona

L'abril de 1977 es legalitza el Partit Comunista i es convoquen eleccions generals per al 15 de juny: Jordi Solé Tura és responsable dels temes electorals i parlamentaris. Participa en un míting al parc de Can Mulà de Mollet. Surt escollit diputat i és elegit com a ponent constitucional. Com a persona, Solé Tura és tenaç a l'hora de defensar les seves idees i fidel a uns principis, però alhora sap crear consens i té una gran capacitat per fer amics més enllà de diferències o afinitats ideològiques. Aquesta manera de ser li permet jugar un paper clau en la redacció de la Constitució. "Ell, que tenia tants motius per definir actituds radicals, va buscar sempre les vies d'entesa i de l'acord. Era una persona constructiva, serena, dialogant i conciliadora" (Miquel Roca Junyent). Després de tot el procés negociador, el 6 de desembre de 1978, la Constitució s'aprova amb un 87,87% de vots afirmatius. A Catalunya, per mandat del Parlament, és redactor de l'estatut català i participa en la redacció del basc.

El 1981 el PSUC celebra el V Congrés: les tesis eurocomunistes en surten derrotades i el partit entra en crisi. El 1983 Solé Tura és nomenat candidat a l'alcaldia de Barcelona, però a conseqüència de la dèbil situació del PSUC i malgrat el seu prestigi personal, passen de 9 a 3 regidors. Les diferències amb el partit són cada dia més evidents

Jordi Solé Tura, com a ministre de Cultura, inaugura l'Escola de Música de Mollet, el maig de 1991.

Palau de les Corts. Reunió de la ponència constitucional, presidida per Manuel Fraga. A la imatge (e-d) Gabriel Cisneros, Miguel Herrero, Miquel Roca, Manuel Fraga, dos lletrats de la Cambra, Gregorio Peces-Barba i Jordi Solé Tura. Madrid, 30 d'agost de 1977

i sense soroll, Jordi Solé Tura, com acostuma a fer, se'n va allunyant. El 1986 és elegit diputat al Parlament català i el 26 de juliol de 1988 és designat senador en representació del Parlament de Catalunya dins del grup socialista, responsabilitat que exerceix fins al 2 de setembre de 1989. Aquell mateix any és diputat al Parlament i l'any següent, ja com a membre del PSC, forma part del Congrés dels Diputats. El 12 de març de 1991, Felipe González el nomena ministre de Cultura del seu govern. Solé Tura afronta el repte amb una prioritat bàsica: fer una política general de descentralització de les grans propostes culturals. Entre moltes altres fites, aconsegueix la permanència de 800 obres de la col·lecció Thyssen al Palau de Villahermosa de Madrid i a Pedralbes, modifica la llei de mecenatge i reestructura els museus del Prado i Reina Sofia. El desembre de 1992 és nomenat vicepresident de la II Conferència de Ministres Europeus Responsables de Patrimoni Cultural.

Des de jove, quan té temps lliure, va d'excursió (Pirineus, Montseny, Pics d'Europa, Islàndia, Noruega, Irlanda, Alps...), practica esquí de fons i és un consumat jugador de billar. En els Jocs Olímpics de Barcelona de l'any 1992, porta la Torxa Olímpica en el darrer trajecte de Mollet, acompanyat de l'antic regidor d'Esports i actual alcalde, Josep Monràs, i de l'atleta Juan Viudes.

El 1993, quan plega de ministre, entra al Consell d'Europa i a les eleccions generals d'aquell any, torna a sortir elegit diputat. El nomenen president de la Comissió d'Afers Exteriors del Congrés i torna a ser membre de les assemblees del Consell d'Europa i de la Unió Europea Occidental. "A Estrasburg guanya prestigi gràcies a les intervencions, sempre políticament incisives, en el grup parlamentari socialista. Informes, viatges d'investigació, control d'eleccions... tot buscant fórmules de garantir la pau, la democràcia, l'estabilitat econòmica..." (Lluís M. de Puig).

Cap a la segona meitat dels anys noranta, Solé Tura es proposa recollir la seva experiència personal i política en unes memòries. Tot i que té molta facilitat per escriure, la feina no és fàcil i es posa a treballar-hi en una tasca laboriosa i exhaustiva. Finalment, enllesteix un volum que abasta des del seu naixement fins a l'agost de 1977, quan el PCE s'ha legalitzat i es preparen les primeres reunions per a l'elaboració de la Constitució.

El 29 de novembre de 1999 presenta el llibre a la seva ciutat natal, Mollet del Vallès. El títol no és balder, *Una història optimista*. Una manera de veure la vida molt significativa.

Pregó de la Festa Major de Cornellà, la primavera de 1993. José Montilla era alcalde de la ciutat i Jordi Solé Tura, ministre de Cultura.

Roda de premsa amb motiu de la signatura del conveni Thyssen. Madrid, 1993

UNA ÀGORA ON TU NO PODIES PARTICIPAR

Jordi Solé Tura coneix Teresa Eulàlia Calzada a finals dels anys seixanta. Coincideixen en accions polítiques i a poc a poc van compartint, no només activitats de lluita, sinó també sentiments. A principis dels anys setanta, la relació es va consolidant, fins que esdevenen parella. D'aleshores ençà, en Jordi i la Teresa Eulàlia comparteixen vida, amistats, viatges, excursions, preocupacions, il·lusions... i, finalment, malaltia.

La Teresa Eulàlia, partint del moment del comiat, rememora fragments de la seva vida.

TERESA EULÀLIA CALZADA

“En Jordi va morir com a conseqüència de la malaltia de l'Alzheimer. És una malaltia cruel. La persona va desapareixent dia a dia sense cap esperança de retorn.”

Jordi, les litúrgies i els rituals no s'acomoden a les teves característiques personals. Et recorden, massa sovint, el pes i la grisor dels actes religiosos al teu estimat Mollet, quan eres infant i adolescent, especialment, durant els dies de la Setmana Santa. Més tard, ho recordaves amb esgarrifances. Et molestava no entendre ni el llenguatge ni la gesticulació i et trobaves atrapat enmig dels incomprensibles dogmes i de la moral religiosa catòlica.

Aquests cerimonials els relacionaves amb els aspectes més tèrbols i foscos del franquisme. I va començar la teva rebel·lia. Sobretot, quan es feia evident la por, la resignació i, en alguns casos, la hipocresia dels adults que acataven amb temença aquella situació. Intuïes la manca de racionalitat i de llibertat que t'envoltava i vas percebre l'arbitrarietat d'un poder despòtic que actuava per damunt de la voluntat de les persones i dels col·lectius.

A poc a poc et vas fer més tolerant amb els rituals. Sobretot quan vas descobrir, durant la transició democràtica, que les concentracions i els actes massius eren una forma d'expressar esperances i reforçar els vincles per aconseguir objectius compartits.

La teva mort va estar acompanyada d'un emotiu cerimonial institucional. En el saló de Sant Jordi del Palau de la Generalitat vas rebre el honors de les autoritats catalanes i de la resta d'Espanya. La seva actitud responia a un sincer reconeixement per la teva trajectòria personal, institucional i política. En aquest sentit, pots estar tranquil.

Jordi Solé Tura i Teresa Eulàlia Calzada a Lisboa, l'agost de 1974, pocs mesos després de la Revolució dels Clavells, que va suposar l'enfonsament del règim militar i l'inici de la democràcia a Portugal.

A la pàgina esquerra: En Jordi i la Teresa anaven sovint a caminar a la muntanya. A la fotografia, un moment d'una excursió que van fer l'any 1981

La presència de milers i milers de persones, les que normalment et trobaves al carrer, a la muntanya, al mercat, al futbol, al cinema... van convertir la litúrgia inicial en un acte entranyable i íntim. Era com si cada una de les persones et parlés de forma espontània i sincera. Vaig percebre molta complicitat. Volien compartir amb tu allò que els havies ajudat a conquerir: les llibertats per fer desaparèixer, d'una vegada per totes, les tiranies polítiques, ideològiques i mentals. Però també volien agrair-te la teva manera "d'estar en la política": en la lluita clandestina contra el franquisme, en la defensa d'una societat més justa i amb més possibilitats i oportunitats, especialment, per als més desfavorits; en la teva tenacitat per apropar l'activitat política a la gent i fer-la entenedora. Per la teva tossuderia per dignificar la política.

El Saló de Sant Jordi es va convertir en un espai de diàleg, com una àgora. T'hagués agradat i molt. Però tu ja no hi podies participar. Només hi eres present a través del llegat que ens havies deixat: les teves reflexions i el teu compromís polític i cívic. I també, el teu exemple.

Aquestes són algunes frases escrites als llibres de condol:

Els llibres, un dels grans plaers de Jordi Solé Tura

No he sido su alumno pero he aprendido mucho de él (anònim)

Estimat Jordi: sempre et recordaré a la facultat de Dret com el millor! Les teves classes eren meravelloses. Amb molta estima (Montserrat)

Colega: luchamos con la misma fuerza para ser libres. Llegaste a conseguirlo. Gracias a hombres como tu que fuisteis líderes, fui del sindicato de Seat (Hermenegildo)

Un home bo, un acadèmic culte i un polític decent! I també un mestre, quan la Modelo es va convertir en una escola de política, l'estat d'excepció del 69. Sempre et recordarem (Oriol)

Molts, en silenci, hem lloat la teva vida i ara ha estat un moment d'emoció incontenible, dient-te adéu. Mai t'oblidarem ni podrem tornar-te el que has fet per Catalunya (Carme i Josep)

Ahir li explicava al meu fill d'11 anys que ha mort una persona que va lluitar per la llibertat, la justícia i la democràcia. I que quan la democràcia va arribar, va ajudar a construir-la i a consolidar-la. Gràcies! (Anna Isabel)

Queremos que todos los políticos sean como tu (anònim)

De una compañera del Partido, con todo corazón, que nos guardes desde el cielo (Eli)

Tu vas ser una de les primeres persones que em va parlar de democràcia i de la necessitat de lluitar. Era el 1968/69 a l'escola d'estiu. Gràcies! (M. Antònia)

No ho sé, però crec que pel que vaig aprendre d'ell, hauria estat content i hauria pensat: les millors medalles són la gent. La gent que t'ha estimat. (Txema)

De un comunista a otro, que nos dio la fuerza en los peores momentos de la incipiente democracia. Salud y república! (família RB)

Tinc 9 anys, gràcies per fer la Constitució (Mariona)

Gràcies, company! Jo, soldat de la República, de 91 anys. El que em resta de vida seré agraït pel que servires a la democràcia i a Catalunya (Joan)

Necesitamos personas que escuchen a los que no piensan igual. Eres un ejemplo (R.)

hi l'hivern m'agrada
 no sols és pel fred,
 ni per la nevada,
 ni per l'aire esquerp,
 ni per la petjada
 que deixo en la neu.
 hi l'hivern m'agrada
 és perquè és tan teu.
 hi l'hivern m'agrada
 és perquè és com tu:
 clara la mirada,
 refugi segur,
 promesa serena
 de silenci lleu
 i la sina plena
 del blanc de la neu.
 hi l'hivern m'agrada,
 novell o madur,
 és perquè a l'albada
 neix quan neixes tu.
 Neix quan tu neixies,
 per això a l'hivern
 hi ha neu tots els dies
 hi ha foc a l'infern.

Jordi

21 de desembre de 1987

Si l'hivern m'agrada
 no sols és pel fred,
 ni per la nevada,
 ni per l'aire esquerp,
 ni per la petjada
 que deixo en la neu.

Si l'hivern m'agrada
 és perquè és tan teu.
 Si l'hivern m'agrada
 és perquè és com tu,
 clara la mirada
 refugi segur,
 promesa serena
 de silenci lleu
 i la sina plena
 del blanc de la neu.

Si l'hivern m'agrada,
 novell o madur,
 és perquè a l'albada
 neix quan neixes tu.
 Neix quan tu neixies,
 per això a l'hivern
 hi ha neu tots els dies,
 hi ha foc a l'infern.

Jordi, 21 de desembre de 1987
 (poema que Teresa Eulàlia Calzada
 va llegir el 6 de desembre de 2009,
 al tanatori de les Corts, de
 Barcelona)

DEL TEU HOME, DEL TEU AMIC, DEL TEU AMANT

Així titules el llibre on vas reescriure els poemes que cada inici d'hivern (dia del meu aniversari) anaves creant al llarg dels darrers vint anys. Poemes preparats amb temps i molt esperats.

El contingut sempre era de caràcter amorós, però, contextualitzat en el moment polític, familiar o personal amb molt d'humor i força ironia. Ho festejàvem amb alegria i formava part del pòsit col·lectiu de les amistats i dels familiars. Alguna vegada, però, el poema també expressava els teus estats d'ànims menys animosos i optimistes.

El darrer poema és del 2003. Repassant ara el contingut, veig que tenia una intencionalitat diferent dels anteriors. El títol és "La veritable història de la filla d'Indivil i del fill del Mandoni" (en record dels nostres herois lleidatans; en Jordi sempre hi feia molta broma). Malgrat els intents (com devies patir!) de l'any següent, ja no va ser possible. La cruel malaltia de l'Alzheimer t'anava tancant les portes de la vida.

*Terra del Foc (Argentina).
Març de 2004*

Sempre m'he sentit molt i molt estimada. Fins i tot quan en Jordi, encara físicament present, havia traspassat l'altre costat de l'espill, vaig continuar tenint aquest sentiment. Les circumstàncies, però, converteixen l'alegria en tristesa; la dolçor en amargura. I, no obstant això, valia la pena.

Com ens vam conèixer? Quan vàrem començar a lligar? Quan vàrem decidir viure junts? Ens divertíem quan ens ho preguntaven, sobretot, al comprovar que cadascú tenia la seva pròpia versió més o menys coincident.

Ens havíem tractat de forma ocasional i esporàdicament: el curs 65-66, a través d'un professor d'economiques, vaig connectar-te per a una conferència al Col·legi Major Verge de Núria; o més tard, quan vas aparèixer en el pis on vivíem tres amigues per fer una reunió clandestina. També havíem coincidit en altres moments, com a la Caputxinada, o en el teu quaranta aniversari. Anys més tard explicaves aquestes trobades amb molta èpica i fabulació; segurament volies donar un toc més enigmàtic (encara que no exactament precís) sobre l'inici de la nostra relació.

De fet, vam coincidir a l'organització clandestina Bandera Roja al començament dels anys setanta. L'activitat política, encara que intensa, no exclouïa moments d'oci, que compartíem amb amics comuns. Eren moments apassionants i actuàvem amb molta il·lusió i convenciment.

Vàrem començar a caminar junts de forma natural, sense estridències, iniciant un procés de descobriment mutu que es va anar enfortint al llarg de més de 35 anys de convivència, sense ruptures ni sobresalts. Després de molts anys d'estar junts, deies: "Em sembla que estic tant o més enamorat que el primer dia." A mi m'agradava escoltar aquestes paraules.

El trenat s'ha anat forjant al llarg del temps. El camí polític l'hem construït plegats amb un enorme respecte per les posicions i opcions de l'altre. L'activitat professional de cadascú ha estat sempre un bé propi protegit, no ens feia mandra compartir-lo, però era el nostre espai d'autonomia, al qual mai vam renunciar. La quotidianitat era

una font de vida i de divertiment; en el cas de produir-se algun contratemps, alertaves immediatament, dient que no podíem desaproveitar cap minut de la nostra vida en comú.

El canvi polític cap a la democràcia va comportar canvis en la vida i en l'organització familiar. Durant el període constitucional, el treball parlamentari es complementava amb nombroses reunions, xerrades i conferències per Catalunya i Espanya. Portaves una activitat frenètica, que amb més o menys intensitat has mantingut sempre, però ha valgut la pena. Malgrat que començaves a ser un home públic, sempre hem estat capaços de mantenir els nostres espais de privacitat.

La distància física no va comportar mai llunyania. Ens inventàvem fórmules per no perdre la connexió del dia a dia. Recordo una nit, a altes hores de la matinada, quan, des d'Extremadura, amb veu profunda, em vas plantejar el casament davant del qual, malgrat haver proposat moltes vegades, jo sempre mostrava una certa reticència. Ens casàrem el març de 1990: havien passat més de 16 anys de convivència. En Jordi tenia quasi 60 anys i jo 47.

Recordo l'any 1973 o 74, Jordi, amb quina il·lusió em vas presentar la teva família de Mollet. El teu estimat germà Joan, la Carme i el seu fill Jordi; el teu cosí Joan i la Nati del PUMAN i en Marcel i la iaia; les teves cosines Neus, amb els fills, i la seva germana Maria. La Pepeta i l'Esteve de cal Pinyonaire, pares de l'Esteve, el Feliu i la Montserrat Tura, que em van oferir un got de llet. Tenien vaques i botiga.

M'incorporaves al teu clan i ho feies amb orgull. Vas portar-me a veure el bosc del Pinetons, record dels teus anys de joventut on passejaves immers en les teves preocupacions i cabòries. Al tornar a casa, vas intentar deixar constància del dia viscut, però el text no et va satisfer. Estaves massa emocionat. Aquest text que guardo, és ple de paraules ratllades, cosa gens habitual en tu. Però reproduïxo un fragment de les que vas "salvar":

"Un dia del mes d'agost vaig portar Teresa Eulàlia als Pinetons. Els Pinetons són exactament això, uns quants pins, però vistos de lluny semblen un bosc. I amb bona voluntat podem acceptar que ho són. (...) No és un gran panorama, però és el meu. (...) I si un dia d'agost vaig portar Teresa Eulàlia als Pinetons, quan jo feia ben bé vint anys que no hi anava, és perquè vaig sentir el crit de les arrels i vaig voler compartir-lo amb la dona que estimo, és a dir, amb la meva arrel més sòlida del present."

Vàrem començar a compartir els teus orígens, que no has oblidat mai.

Quan vam començar a viure plegats, les nostres motxilles vitals eren molt diferents de pes i de contingut.

En Jordi havia fet un recorregut més llarg i sobretot molt més intens: militància clandestina al PSUC a partir de la meitat dels anys cinquanta durant els anys d'estudiant universitari; l'exili a París i a Bucarest com a locutor de Ràdio Pirenaica del PCE i la seva posterior expulsió del partit; la tornada i les dificultats per a la inserció professional i laboral; la presó i el seu paper d'intel·lectual que remava con-

Els Pinetons, Mollet. Any 1973

La parella a Mollet, amb el seu germà Joan i la seva muller. 30 de setembre de 1984

tracorrent segons l'opinió d'alguns sectors del nacionalisme. Durant aquests anys, s'havia casat i tenia un fill, l'Albert.

En canvi, jo estava construint el meu projecte professional i laboral i començava a assumir responsabilitats en la militància política.

Aquestes diferències que, vistes amb perspectiva, poden semblar massa grans, no van ser cap obstacle per fer un llarg i intents camí. I com diries tu: "plenament satisfactori."

L'AFANY PER RECUPERAR EL TEMPS PERDUT

Descobreixo un Jordi amb una enorme capacitat de treball i amb un fort neguit per no perdre el temps.

Està abocat a recuperar el que considera que havien estat els seus dèficits formatius inicials: abandona l'escola als 12 anys i comença a treballar per necessitats familiars; de jove, descobreix que s'ha oblidat de dividir i fa el batxillerat en dos o tres anys. Mentre, fa el servei militar i s'examina amb el vestit de soldat; acaba la carrera de dret amb la convicció que el temps dedicat ha estat insuficient (malgrat que va treure el Premi Extraordinari de final de carrera) al compaginar els estudis amb la militància i el treball de forner. Durant les llargues nits, a través de la ràdio, aprofita per aprendre llengües estrangeres: el francès, l'anglès i nocions d'alemany. Començava el camí d'auto-didacte i l'activitat li permetia sortir de la rutina familiar. Sobretot, valorava els nous coneixements com a forma d'obrir nous camins i poder connectar amb altres mons i altres persones. Ens vàrem divertir quan de ministre et van preguntar en quina Universitat havies après els idiomes.

La curiositat per aprendre, la temença que la vida podia ser massa curta, la valoració del treball i de l'esforç, l'han ajudat a assolir cotes altes en la seva trajectòria professional i política: professor i catedràtic d'universitat i ministre del govern d'Espanya, entre d'altres responsabilitats. No obstant això, en diverses ocasions li vam sentir a dir: "jo, el que sóc en realitat, és un forner de Mollet."

Aquesta combinació entre l'home públic i els forts sentiments de pertinença a les arrels originals, li van donar una dimensió extraordinàriament positiva: proximitat i empatia amb la gent al marge dels condicionants socials i econòmics de cadascú.

Els primers viatges, descobrint plegats pobles i racons de Catalunya i d'Espanya, ens van permetre tenir contacte amb gent diversa i per a en Jordi sempre eren una forma d'aprenentatge. Ens feia il·lusió pensar que sense el franquisme i amb democràcia les persones viurien millor.

L'afany de superació i l'esperit lluitador van ajudar-lo a fer front a les situacions difícils i en els moments imprevisibles (en la vida política o en l'àmbit de la salut). Pràcticament, en tots els casos va respondre amb enteresa, tot cercant els aspectes positius en cada una

En Jordi i la Teresa anaven sovint a caminar a la muntanya. En aquesta fotografia, un moment de la pujada al Puigpedrós, l'any 1981

Estiu de 1998. Jordi Solé Tura continua anant d'excursió, tot i que prenent precaucions per als seus genolls.

de les circumstàncies. El títol de les seves memòries, *Una història optimista*, reflecteix l'esperit de la seva trajectòria vital. La malaltia de l'Alzheimer, però, li va guanyar la partida sense poder-hi jugar.

LA CAPACITAT DE VIURE INTENSAMENT LA VIDA

La seva ment oberta a totes les coses noves, la curiositat per descobrir aquelles que no li eren properes ni quotidianes, el seu to vital i divertit, van ser una constant en la seva vida. Va aprendre a valorar les petites coses i va anar construint un equilibri amb les seves responsabilitats polítiques i públiques.

El descobriment de la muntanya i poder ascendir dalt dels pics eren motiu de satisfacció i d'enorme alegria. Però en Jordi acceptava malament els moments que havíem de retrocedir pels risc de tempesta, pels mals de peu perquè els mitjons i les sabates no eren les adequades o bé perquè el que havíem previst superava les nostres possibilitats. Vàrem fer llargues i extraordinàries excursions als Pirineus, als Alps, a Noruega, a Islàndia... i a qualsevol lloc que hi hagués un tros de natura no urbanitzada.

L'exercici de l'esport li permetia sentir-se físicament en forma. Els primers anys, jugant a futbol amb amics i companys de la universitat, que encara comenten la passió que en Jordi hi posava per intentar guanyar; o en els períodes amb poc temps lliure, fent natació, bicicleta i atletisme pels carrers de Sarrià, com em recorden alguns veïns i veïnes del barri.

Va ser un dels pioners de l'esquí de fons al nostre país i un dels seus màxims propagandistes. L'exercici enmig de la neu li "carregava les piles". Com en altres àmbits de la vida, també, en els moments lúdics, havia de provar-se. Sense preparació prèvia i sense materials adequats, va fer la Marxa d'esquí de fons a l'Engandín, de 42 km. I va arribar a la meta. També participava, sempre que podia, a les marxes dels Pirineus, Beret, Tuixent i Sant Joan de l'Erm.

Era un plaer anar a les llibreries amb en Jordi. A l'arribar a qualsevol ciutat, tenia una mena d'intuïció especial que el feia descobrir, immediatament, el lloc de les llibreries (en general, no tenia gaire sentit de l'orientació). La cara se li transformava de felicitat; el temps s'aturava. Sempre sabia el que buscava i, quan fullejant descobria nous autors o noves obres, el seu olfacte li indicava que els llibres elegits serien interessants.

La seva curiositat el feia estar al dia dels avenços tecnològics aplicats a la vida quotidiana (màquina d'escriure elèctrica, primers ordinadors, aparells de fotografies... etc). Explicava que va ser en Pasqual Maragall qui, per primera vegada, li va mostrar un fax rebut dels EUA quan estaven reunits per acordar l'entrada del PSUC al govern municipal. Tots dos es van quedar meravellats.

Li apassionaven tots els avenços tecnològics. En aquesta fotografia del setembre de 2000, Jordi Solé Tura enregistra imatges amb una càmera de vídeo.

Els nous descobriments musicals, com l'òpera o les noves músiques del pop o els ritmes i músics africans, eren celebrats amb gran entusiasme. Immediatament els havia de donar a conèixer a tothom que se li atansava, fos o no el moment oportú. Els amics i els joves de la família ho recorden divertits, perquè s'establien moments de gran complicitat on la diferència d'edats semblava desaparèixer.

Les reunions amb els amics i amigues, les celebracions familiars, sempre sotmeses a la feina o al treball, eren moments d'esbarjo, però també d'aprenentatge. El debat polític sempre hi era present, encara que hi hagués diversitats de plantejaments i de posicions. Era el moment de les confidències polítiques i en Jordi ens ajudava a fer-nos veure la política des d'una dimensió més completa i menys arran de terra.

En Jordi, segurament com tothom, necessitava estimar i sentir-se estimat. Tenia sentit de l'humor, era irònic i divertit. I, sobretot, rebutjava les actituds passives o contemplatives. Necessitava viure i sentir-se viu.

Any 2005, amb la seva neboda Júlia

LA MILITÀNCIA POLÍTICA

Les memòries *Una història optimista* permeten tenir de primera mà el relat de la seva vida fins al moment de la recuperació democràtica. El compromís polític sembla sorgit de les pròpies arrels —sigui per les circumstàncies familiars i col·lectives— i l'aboquen, des de la seva joventut, a la lluita clandestina i per les llibertats.

En Jordi, durant la clandestinitat i posteriorment, va ser un militant força disciplinat, sense abandonar mai la seva autonomia i llibertat de pensament i de reflexió. Sempre havia cregut, però, que l'acció per ser eficaç s'ha de fer des del treball col·lectiu organitzat.

Les reunions eren un "peatge" insuportable i moltes vegades sense massa sentit. En algunes ocasions, intentava "desaparèixer" a través d'escrits, poemes o acudits que després regalava als presents, objecte d'atenció artística i literària. No tenia cap interès per les qüestions orgàniques dels partits polítics i considerava una pèrdua d'energies les discussions de caràcter intern. Sempre havia considerat els partits com un instrument per a l'acció política i per ajudar a resoldre els problemes de la gent.

Era brillant en l'exposició i defensava amb contundència els seus arguments. Era un contrincant difícil, però sempre va tractar amb respecte els que defensaven altres posicions i criteris. Els debats doctrinaris l'incomodaven, per estèrils i massa vegades incomprensibles.

En Jordi va formar part de la direcció dels partits on va militar, però sense ocupar els primers llocs en les organitzacions. No obstant això, va tenir una presència pública constant i, en períodes determinats, va ser un referent significatiu per a molta gent.

Ou T. Zulàlia,
bonica com una dàlia!
No t'espero
perquè vages al "Noticiero".
Però de seguida tornaré
i t'esperaré.
Et començo può el partit può han jugat
evidentment l'hem guanyat.
La nostra potència,
alçada amb la ciència,
ens han donat la glòria
d'una gran victòria.
10.30 h. mt

Congreso de los Diputados
Estas trista i no m'agrada.
M'agrada no veure't trista.
Prou que et veig eucostipada,
però, noia, aquesta mirada
m'atabala, em despieta.
C. Centa
PCE
octubre 1980

La crisi del PSUC dels anys vuitanta la vam viure amb molta angoixa i tensió personal. Vàrem, fins i tot, acotar i limitar les nostres converses sobre la situació per tal que no afectés la nostra vida privada. Jo era diputada al Parlament de Catalunya. Eren moments extremadament difícils; tot portava cap a la ruptura i no sabíem com evitar-ho.

D'altra banda, vivíem situacions paradoxals. Mentre sectors franquistes radicals ens pintaven el cotxe i alguns militants exaltats intentaven agredir-nos, ens van posar escorta (per primera vegada) per evitar perills provinents d'alguns sectors nacionalistes-independentistes. Tot plegat, un galimaties. Per a en Jordi, van aparèixer els seus problemes de salut: digestius, flebitis i càncer de melanoma l'any 1984.

La candidatura per l'Ajuntament de Barcelona l'any 1983, més que una decisió política, va ser un acte de solidaritat i d'amistat vers els companys i companyes del PSUC responsables en els municipis. Després de la davallada electoral d'octubre de 1982 i dels primers abandonaments de militants, necessitaven el màxim suport i en Jordi hi va posar tota l'energia i la dedicació de què era capaç.

Possiblement, aquesta va ser l'única ocasió en què vaig mostrar el meu desacord amb la decisió d'en Jordi. L'allunyament del projecte polític del PSUC era molt evident.

D'altra banda, la reincorporació a la vida acadèmica va durar poc. Els temps universitaris havien canviat. L'experiència com a parlamentari i membre de la ponència constitucional i de l'Estatut l'havien marcat profundament.

Imatge esquerra: nota manuscrita que Jordi Solé Tura va deixar un vespre, quan va sortir de casa per anar a lliurar un article al diari El Noticiero Universal.

Imatge dreta: nota escrita en una reunió del Comitè Central del PCE, l'octubre de 1980, en plena crisi i angoixes personals

Comitè Central

Testes albes escampades,
paraules closes, ja d'altir,
vides dures que s'acaben,
angoixes que no s' volen dir,
cors que saben d'alegries,
cossos que saben del patir,
falleres mai aconplides,
esperances per aconplir,
gent d'avui, gent que perdura,
gent de demà, d'abans d'altir,
gent mesquina o benvolguda,
gent que ja només sap dir si,
gent que viu l'espera teusa,
d'allò que eucara hà de venir,
gent que reviu en la pensa
allò que ja arriba a la fi,
gent que val tot el que val,
gent del Comitè Central.....

15 juny 1980

Rebut

Text escrit durant una reunió del Comitè Central
del PCE el 15 de juny de 1980

Continuar formant part activa d'un projecte col·lectiu; d'un projecte de país: Espanya i Catalunya; reforçar i consolidar les llibertats que s'havien guanyat així com combatre, des de la primera línia, els intents de fer passes enrere en el procés democràtic (que sempre t'havien preocupat i que mai vas descartar)... eren algunes de les motivacions que et van fer decidir a entrar de nou a la política activa. Estaves convençut que calia avançar cap a propostes unitàries des de les esquerres. Després de molts dubtes i amb intents de trobar nous camins, vas considerar que els teus objectius trobaven encaix dins del partit dels socialistes.

Jordi, l'equipatge que portaves era gros i pesant. No hi vas haver de renunciar. Dins del partit socialista vas tenir una bona acollida i des del principi t'hi vas sentir còmode. Has mantingut al llarg del temps una relació d'estima, d'afecte i de respecte amb els companys i companyes del PSUC; també amb la gent que va decidir sortir-ne i crear un nou grup. Hi va haver generositat i honestat per part de tothom implicat en aquest procés. A totes les persones els faig arribar el meu agraïment.

EL POLÍTIC I L'INTEL·LECTUAL

En Jordi reclamava el valor de la política entès com un exercici de responsabilitat i per millorar les condicions de vida de la gent.

S'ha definit sempre com un home d'esquerres, progressista i catalanista. Estava orgullós de ser un polític. No s'identificava, però, amb el concepte de "classe política" pel seu caràcter excloent i pel que podia significar de privilegi. Es posava malalt quan persones que estaven en la política actuaven de forma fraudulenta i sense escrúpols.

Des de l'inici de la lluita antifranquista, va compaginar l'activitat política amb el coneixement i l'estudi de la societat i de la seva evolució des d'una perspectiva d'anàlisi marxista. L'amistat i la contínua relació, durant un temps, amb el professor Manuel Sacristan, van reforçar alguns trets característics del Jordi: la constància en el treball i el rigor en els plantejaments. Després del retorn de l'exili, es van distanciar; en Jordi sempre li va agrair l'ajuda que li havia prestat quan va venir a viure a Barcelona al tornar-ne, d'aquell exili.

Com a introductor i traductor d'autors europeus, del camp de les ciències socials: filosofia, història, ciència... se li van obrir nous camins i trobà respostes a nous plantejaments, tot superant possibles fronteres mentals. El contacte amb el pensament del teòric marxista Gramsci, del qual va ser-ne traductor (tant en català com en castellà) a més de ser un dels primers introductors de la seva obra al nostre país, va ser determinant per a en Jordi, perquè li va permetre anar consolidant un pensament propi i rigorós, que va anar desenvolupant i adequant al llarg de la seva vida.

Amb l'experiència acumulada en la política i amb tot aquest bagatge, a meitat dels anys seixanta va fer la tesi doctoral que, publicada amb el títol de *Catalanisme i revolució burgesa*, va provocar un gran impacte, tant pel seu contingut com pel moment de l'edició. El plantejament d'estudiar el catalanisme des d'una altra òptica menys romàntica i clàssica no va agradar a alguns sectors del nacionalisme imperant. En Jordi mai va defugir el debat ni la polèmica. I malgrat actuar sempre des del catalanisme i la defensa de Catalunya, els contrincants polítics, en moltes ocasions, van utilitzar de forma demagògica els seus plantejaments i van tergiversar, intencionadament, les seves tesis. En Jordi s'hi enfrontava amb rigor intel·lectual i amb una certa esportivitat. Intentava separar les divergències polítiques de les actituds personals. Més tard, i en democràcia, va aguantar i superar actituds i comportaments que jo qualifico d'indignes, per part dels seus adversaris polítics.

Repasant aquests dies la figura d'en Vicens Vives, en record dels 100 anys del seu naixement, he trobat un cert paral·lelisme amb en Jordi, salvant totes les distàncies de personalitat, d'ideologia, context cultural, etc. Les crítiques que van rebre, en el seu moment, per intentar obrir nous camins i trencar amb postulats clàssics, es reforcen pel temor de les "males influències" que ambdós podien exercir entre els universitaris i la gent jove.

En Jordi va continuar i no va abandonar mai l'elaboració teòrica. Cada vegada estava més vinculada a la seva pràctica política i, especialment, dirigida a les relacions entre Catalunya i Espanya.

Com a ponent constitucional i representant del PCE-PSUC, vas viure en primera fila i de forma intensa la transició cap a la demo-

L'estiu de 1977 Jordi Solé Tura i la seva companya van anar a Farena, al Montsant. En Jordi es volia aïllar per treballar el document preparatori per a la Constitució. L'any 1998 hi van tornar per celebrar els 25 anys de convivència. (A la fotografia de la dreta, amb l'amiga M. Teresa Trilla)

cràcia. Eres conscient del moment i vas fer-hi front partint d'algunes premisses: calia evitar els errors comesos al llarg de la nostra història que havien impedit consolidar un sistema polític de llibertats; trobaves imprescindible aprofitar l'oportunitat d'acabar amb la dictadura franquista i, en tercer lloc, tenies el ple convenciment que els primers beneficiats en la instauració d'un règim democràtic eren els sectors populars i les classes treballadores.

L'estiu de 1977 uns amics ens van deixar una casa. Amb la màquina d'escriure i un munt de folis en blanc, vam anar cap a Farena. Treballaves de 9 del matí a 6 de la tarda. El poble quasi deshabitat només sentia el soroll del teclat que enviaves des de la terrassa. L'atenció i l'amabilitat d'una senyora que ens feia el sopar i ens preparava el té de roca van convertir l'estada en un lloc molt confortable i quasi paradisiàc. El teu treball consistia en preparar el document sobre els criteris i els continguts de la nova Constitució que s'havia de discutir en els òrgans de direcció dels partits.

La tornada cap a la civilització va ser dura. Els debats eren extremadament difícils i, en alguns moments, crispats. Els baixos resultats electorals, especialment del PCE, havien creat molt desconcert i es consideraven injustos tenint en compte els esforços, fins i tot donant la vida, de molts militants en la lluita clandestina. Començaven les discrepàncies sobre la valoració política del moment i, sobretot, les diferències sobre els camins a seguir.

Els neguits i malsons et van acompanyar per la tensió generada per aquestes circumstàncies. En tot cas, vàrem mantenir el nostre espai i vam evitar que la situació afectés la nostra vida quotidiana.

Barcelona, 1 d'abril de 1986

Antoni Gutiérrez Diaz
Secretari General del Partit Socialista Unificat
de Catalunya.
Barcelona.

Estimat Antoni,

Tal com t'havia anunciat ja fa mesos et comunico que he decidit abandonar la militància en el PSUC. Et prego, per tant, que prenguis les disposicions necessàries per a fer efectiva la meva baixa com a militant i com a membre del Comitè Central. Amb aquesta data enviaré una comunicació semblant a Gerardo Iglesias, Secretari General del Partit Comunista d'Espanya.

Com saps prou bé, ja fa molt temps que no assisteixo a cap reunió del Comitè Central ni faig cap mena de vida orgànica en el partit. D'altra banda, no em sento disposat a assumir cap responsabilitat de partit, ni organitzativa ni electoral. En aquestes circumstàncies no crec que es pugui sostenir que encara sóc un punt de referència, com a dirigent del partit, independentment de la influència que les meves opinions o la meva tasca personal hagin pogut tenir o tinguin en alguns sectors de l'opinió i, per tant també en alguns sectors del partit.

Estic convençut que hagués estat millor per al PSUC i per a mi mateix resoldre clarament aquesta qüestió ja fa mesos i no allargar una situació tan ambigua, que es presta a moltes manipulacions interessades. Ja sé que sempre hi ha un problema d'oportunitat i que mai no sembla el moment més adient. Però és evident que per a prendre decisions com aquesta i fer-les efectives mai no és el moment oportú. Comptat i debatut, potser ara sigui un dels moments menys inoportuns. Encara som lluny de les eleccions i acabem de passar un referèndum. Sembla que s'han obert algunes perspectives noves i s'ha iniciat en el partit una important discussió. Crec que en moments com aquest no es poden mantenir les ambigüitats ni cap militant no es pot cloure en el silenci. En el nivell actual de les meves reflexions no crec que jo pugui ajudar a dur endavant un debat que ha de tenir forçosament unes connotacions orgàniques en les que jo ja no em sento interessat ni compromès.

Jo voldria que tot això passés amb tranquil·litat i naturalitat, sense soroll. En definitiva, formar part d'un partit -- i, per tant, deixar-ne de formar part -- no és ni una professió de fe ni una opció de vida. És, simplement, una opció política que pot variar si les coses varien. Per això sempre he odiat les grans ruptures i els grans cops al pit. Jo no entenc el meu abandonament de la militància en el PSUC

..../....

..../....

com una ruptura. En la meua vida de militant hi ha hagut de tot: encerts, errors, coses de les que em sento orgullós i coses de les que no. No renuncio a res perquè tot -- encerts i errors -- és el resultat d'una trajectòria col·lectiva en la qual he participat voluntàriament i conscientment. Sento un respecte molt profund pel PSUC com a partit i pels seus militants i és ben sabut que a l'interior del PSUC hi continuo tenint molts dels meus millors amics. Per tant, res de ruptures.

Desitjo, simplement, aclarir les coses i no mantenir més ambigüitats ni suscitar falses expectatives. Com molta altra gent, repenso coses i em replantejo problemes que creia resolts i vull poder dur els resultats a que arribi fins allí on cregui que han d'arribar, sense cap mena de condicionament. És molt possible que no torni a militar mai més en cap organització, però no excloc res ni tanco cap porta, perquè no sé ni tan sols quines són les portes que existeixen. En definitiva, vull tenir camp obert per córrer sense pagar tribut a cap ambigüitat personal. Saps molt bé quines són les meves opinions sobre la unitat de l'esquerra i crec que aquesta és la manera de ser més útil a la causa de l'esquerra, tal com jo l'entenc. Estic convençut, fins i tot, que fora de la militància orgànica en el PSUC podré col·laborar amb més naturalitat en les coses comunes i assumir més tranquil·lament les coincidències que es produeixin ara i en el futur.

Com pots suposar, m'ha costat molt escriure aquesta carta. Ara mateix, mentre l'escric, sento un nus a l'estómac. Vaig ingressar en el PSUC el 1 de novembre de 1956 i malgrat els difícils avatars dels anys seixanta tota la meua vida política s'ha fet dins el PSUC o en referència directa al PSUC. Aquest és l'any del cinquantenari del PSUC i també l'any del trentenari del meu ingrés. No és fàcil constatar l'acabament d'una fase tan llarga, tan complexa, tan difícil, tan engrescadora, tan dramàtica i tan enriquidora de la pròpia vida. Però crec que no seria conseqüent amb mi mateix si per fidelitat estricta al passat -- o al record del passat -- em negués a acceptar les conseqüències del present, tal com jo les veig.

No sé si tot això quedarà clar ni si es desencadenaran moltes especulacions. Jo voldria, com et deia, que tot fos senzill i planer. Jo no donaré publicitat a aquesta carta i et prego que tú en facis l'ús que creguis més convenient. T'agrairé, només, que em tinguis informat i que procurem posar-nos d'acord fins on sigui possible, per tal de reduir al mínim els possibles perjudicis que això pugui causar al PSUC.

Rep una abraçada ben forta i et prego que la facis extensiva a tots els amics, molt especialment a dos que he estimat molt i que sempre estimaré. Ja saps que parlo de Gregori i de Miquel Núñez.

Carta que Jordi Solé Tura va adreçar a Antoni Gutiérrez Díaz, secretari general del psuc, l'1 d'abril de 1986, per donar-se de baixa del partit.

A la ponència constitucional et vas sentir còmode. Malgrat que ocupaves la posició més a l'esquerra de l'arc parlamentari i amb poca força electoral, no et vas sentir mai marginat, encara que podien tenir la temptació de fer-ho. El teu paper no era fàcil. Els altres ponents tenien més possibilitats d'acords entre ells, les seves posicions eren més intercanviables. Vas posar tot el teu enginy i totes les teves capacitats per introduir i fer acceptar els criteris i les propostes que consideraves fonamentals des de les posicions que representaves. Sempre vas comptar amb el suport de Santiago Carrillo. Fins i tot, en alguns moments, et vas convertir en home pont dins la ponència. Vas defensar sempre els principis acordats amb lleialtat i vas actuar amb coherència amb tu mateix.

Tenies present que representaves una part de la societat, però, al mateix temps, calia pensar en tot el conjunt. Malgrat les tensions i les dificultats, no vas caure en la temptació d'abandonar la partida i tampoc ho vas proposar mai. Eres conscient d'estar en un moment crucial de la nostra història col·lectiva. I no es podia defallir.

L'activitat desplegada era d'un ritme frenètic. La direcció del partit feia un seguiment molt acurat i molt freqüent; et preocupava que milers i milers de persones estaven pendents del teu treball i no volies decebre-les. Tot plegat volia dir reunions, reunions i més reunions... on tothom defensava les seves posicions amb vehemència. En algunes ocasions el clima era tens i dur; els teus problemes d'estómac no van finalitzar fins l'aprovació de l'Estatut de Catalunya. Hi havia, especialment, una activitat que et produïa gran plaer i satisfacció. Quan viatjaves per Catalunya i arreu d'Espanya reclamat pels militants que volien conèixer de primera mà les propostes, el contingut i les incidències del debat constitucional. Jo et vaig batejar com el "predicador ambulat".

En Jordi, al seu llibre de memòries, assenyala: "després de les primeres eleccions democràtiques de 1977, sóc nomenat membre de la ponència redactora de la nostra Constitució democràtica, l'honor més gran de la meua vida."

Aquest sentiment d'orgull l'ampliaves en el treball per l'elaboració dels estatuts, especialment el de Catalunya. Defensaves que l'Estat de les autonomies representava una ruptura respecte al passat. Al mateix temps que es creava una nova estructura política, estaves convençut que per avançar en aquest camí eren imprescindibles canvis en la cultura política. Aquests plantejaments els feies sense dogmatismes ni fonamentalismes. Sempre havies mantingut l'esperança en aquest procés. Més tard, però, vas tenir por que la dreta intentés fer marxa enrere.

"Cada día que pasa se percibe con más claridad el talante autoritario de esta derecha, que se autocalifica de nueva pero que tiene los mismos rasgos de la vieja. En los últimos meses, hemos vivido en el Congreso de los Diputados situaciones que yo no creía que se pudieran volver a ver. Creo, por tanto, que no hay que bajar la guardia ni un minuto, porque en cuanto nos descuidemos, volveremos a encontrarnos con la derecha de siempre."¹

Retrat de Jordi Solé Tura pintat a mà, que es va fer a tots els ponents constitucionals.

L'afany de comunicar és inherent a la personalitat d'en Jordi. Aquesta qualitat la va poder desenvolupar plenament com a professor i com a polític.

De fet, consideraves la política com a pedagogia.

El mestratge inicial el va començar a exercir a les aules abarrotades d'alumnes de la facultat de Dret que, fins i tot, l'escoltaven des del passadís i a través de les finestres. Les explicacions eren entenedores, els conceptes comprensibles. Et sentien proper i establies una relació d'empatia que recordaven molts anys després. Ho vam comprovar en l'homenatge que molts antics alumnes, amb diferents trajectòries i formes de pensar, et van rendir el dia de la teva mort al Palau de la Generalitat.

Suposo que aquesta experiència docent et va marcar força. Et molestava i preocupava la forma de comunicar i el llenguatge que utilitzen la major part dels polítics, per incomprendible i, potser, poc sincer i, sobretot, perquè pot allunyar la gent de la política. Eres extremadament crític amb el llenguatge jurídic, que consideraves que havia de ser entenedor en la mesura que el contingut de les sentències i de les resolucions afecten bona part de la ciutadania.

Des de molt jove, en Jordi va anar escrivint en uns quaderns o llibretes escolars. No és un diari íntim ni personal, sinó un recull de pensaments i valoracions polítiques del moment, que sembla dirigit a tercers per tal que el seu contingut sigui conegut per altra gent.

L'escriptura, per a tu, era un acte de creació consubstancial a la teva manera de ser; consideraves imprescindible poder-la compartir i et feia sentir útil. Per això, qualsevol nova experiència, pensament o reflexió calia transmetre-la immediatament.

Per a mi, la seva escriptura és tan intensament viva i incorpora tant del seu ser, que, fins i tot en el moment actual, quan trobo per casa algun manuscrit (notes, escrits, comentaris...) la meva tristesa queda trasbalsada per la commoció que em produeix la presència, quasi perceptible, d'en Jordi.

Quan et posaves a escriure, tant si et comportava molt o poc patiment, el món s'aturava i la concentració era tan intensa que el temps i el rellotge deixaven d'existir. Tot podia esperar.

Vas començar a publicar articles sobre política internacional (no podies tractar els temes interns) que moltes vegades van rebre les tisorades abans de publicar-los. Per sort, t'interessava i molt conèixer i descobrir què passava en els altres països i quins problemes havien de resoldre. Et preocupava, especialment, la divisió del món en dos blocs i els efectes perversos que repercutien a la majoria dels països.

Més tard, com a diputat i senador, vas ser membre del Consell d'Europa i això et va donar l'oportunitat de retornar als teus interessos inicials. Vas viure amb passió els canvis profunds dels països de l'est. Sobretot, formant part de la Comissió que, després de visitar el país corresponent, elaborava els informes sobre les condicions i les

possibilitats d'incorporar-se als organismes europeus, començant pel Consell d'Europa.

En la freqüent presència en els mitjans de comunicació, en especial a la premsa, utilitzaves un llenguatge senzill i directe que permetia entendre amb facilitat el contingut, quasi sempre, de caràcter polític. La reflexió i l'anàlisi que anaves elaborant eren complementaris al teu compromís polític. Evitaves caure en el món llunyà de l'abstracció i tampoc pontificaves esperant que els altres actuessin. La teva implicació era total, "et mullaves", amb errors i encerts, com tu mateix reconeixies. Aquesta combinació de teoria i pràctica et convertien en un referent per a moltes persones i eren el teu millor mestratge.

En els viatges per Amèrica Llatina per ajudar i donar suport a les transicions cap a la democràcia, vas continuar fent aquesta tasca d'acompanyant, de mestre.

Com a ministre de Cultura en el govern d'Espanya vas exercir el magisteri amb els teus col·laboradors i col·laboradores. Al mateix temps i com correspon a un mestre, vas intentar portar la teoria a la pràctica: vas fer canvis en la línia d'adaptar el ministeri a l'Estat de les autonomies. Quina sorpresa quan van descobrir que contestaves o feies contestar les cartes en català per respondre als que utilitzaven la nostra llengua! Vas començar un camí amb l'esperança que altres, posteriorment, el reforçarien.

Recordo el cap de setmana previ al teu nomenament de ministre. Estàs neguitós. Suposo que t'havien arribat rumors o quinielles sobre el canvi de govern. A la nit del diumenge et vas relaxar. No hi havia hagut cap trucada intempestiva. El migdia del dilluns em vas trucar a la feina, a la Universitat Autònoma: t'havien proposat per a ministre i ho havies acceptat. Estaves serè, però preocupat. Vaig anar a casa per donar-te una abraçada. Immediatament vas agafar el pont aeri per anar a la Moncloa.

Després de dos anys i mig, també, un cap de setmana. Estàs tranquil. Llegeixes una novel·la, *Un viejo que leía cartas de amor*, del xilè Luis Sepúlveda. Esperes la trucada. Estàs convençut que no formaràs part del nou govern. Et sens alliberat. Vas regalar aquest llibre a Felipe González.

Ens vas donar una nova lliçió.

Les xerrades, conferències i múltiples actes que feies arreu, t'apropaven a la gent. Mai defugies la conversa i comentaris de persones que et trobaves al carrer o en les activitats quotidianes, fossin o no de la teva corda. Necessitaves connectar, compartir i, també, escoltar.

En Jordi tractava la gent amb un gran respecte i sense paternalismes. Estava convençut que ningú era superior a cap altra persona i aquest principi el mantenia amb fermesa i amb tota la seva integritat. Exercia un mestratge sense capelletes ni esperit excloent; s'esforçava perquè les persones volessin sense condicionants ni dependències.

Vaig aprendre molt al teu costat.

Roda de premsa dels membres de la comissió de l'OSCE enviats els dies 22 i 23 de gener de 1998 a Tirana (Albània) per accelerar el procés de redacció d'una constitució pel país (era l'únic país europeu que no en tenia).

FINAL SENSE ESPERANÇA

En Jordi va morir com a conseqüència de la malaltia de l'Alzheimer. És una malaltia cruel. No hi ha cap moment d'esperança. L'avui és difícil de viure i saps que el demà serà pitjor. No hi ha retorn. Apareix com una ombra que et va envoltant. La malaltia actua de forma indiscriminada, l'impacte és extremadament dolorós. Les emocions són difícils de compartir i de transmetre.

El teu dramàtic lament: “no sé qui sóc”, “no sé on sóc”, “mai més seré el que era”, “em vull morir”, “em mataré”... expressava molt dolor i molta desesperació. I sobretot, molta tristesa. El cor se'm trencava, la boca seca i em quedava muda. Només podia abraçar-te amb totes les meves forces. Això és l'Alzheimer. Totes les altres coses són secundàries.

S'inicia el procés de l'absència, de l'acomiadament, de la mort del qui encara hi és present.

Malgrat tot, en Jordi va intentar mantenir fins molt avançada la malaltia, la curiositat per la lectura. Sense comprensió, però amb esforç, no volia perdre la seva capacitat d'aprendre, de trobar nous camins... de viure.

Ens vam sentir molt acompanyats pels amics i amigues, per la família, especialment, pels de Lleida i Panamà; en primer lloc per la Nuribel i, evidentment, per l'Albert. Vaig trobar molta estima i respecte per part de persones que tractàvem amb menys freqüència i, en especial, en la gent que ens saludava o mirava quan caminàvem pels carrers de la nostra ciutat i del nostre barri. A tots ells, el meu profund agraïment.

Confiança, lleialtat, autonomia, respecte... van regir la nostra estimació i la nostra convivència. I ben segur, també, el reconeixement i la valoració mútua. El compromís i la voluntat de viure plegats ens donava felicitat. Ens estimàvem i ens divertíem. Quina tendresa quan apareixies els dissabtes al migdia (sempre que eres a Barcelona) amb el ram de flors! Així m'ho va recordar la florista veïna el dia de la teva mort.

En el llibre que en Jordi em va dedicar, *Poemes d'aniversari*, utilitza i recorda Martí Pol amb els versos:

Sense el teu foc, cap foc no em vivifica

Estic convençuda que aquesta era la raó per viure la nostra història d'amor. La malaltia, però, va anar apagant el teu foc massa aviat. I ara, què?

Barcelona, setembre 2010

Celebració del 75 aniversari d'en Jordi. Any 2005

Visita amb la família a Cosmocaixa, a Barcelona, amb motiu del 65è aniversari de Teresa Eulàlia. Amb la néta Noa i el nebot Josep Farré. Any 2007

MOLLET, CENTRE D'ESTUDIS PER LA DEMOCRÀCIA

Una de les essències de Jordi Solé Tura, reconeguda per les persones que s'hi van relacionar, és la seva condició de molletà. "Afortunadamente, Solé Tura sigue siendo panadero, de Mollet y un luchador" escribia Manuel Vázquez Montalbán en el pròleg d'un llibre d'Ignasi Riera sobre Solé Tura, on cita Cesare Pavese: 'Todo hombre que ha estado en la cárcel, vuelve a la cárcel cada vez que muerde un pedazo de pan' i conclou: "Todo aquel que ha sido panadero vuelve a la panadería cada vez que comprende el hambre de la Tierra".

El 24 d'abril de 1998, l'Ajuntament de Mollet del Vallès li concedeix la Medalla de la Ciutat. Ell recorda que el seu primer discurs públic el va fer a l'Ajuntament de la seva ciutat, vestit de rei blanc. Diu que a Mollet hi ha après les coses fonamentals de la vida i que hi ha viscut situacions difícils, però també moments extraordinaris.

VULL HERETAR EL TEU SOMRIURE

Montserrat Tura i Camafreita, *diputada del Parlament de Catalunya pel PSC*

En Jordi Solé Tura tenia un somriure especial. Només en moments excepcionalment crítics, la preocupació extrema li feia perdre el somriure. Si em preguntessin què trobo a faltar, us diria: la seva capacitat d'anàlisi política, l'enorme voluntat per trobar sortides positives als problemes i el seu especial somriure. Aquell somriure inoblidable, afable. No era per cortesia ni era ritual, sortia de ben endins perquè era autèntic.

En Jordi Solé Tura és conegut per l'extraordinària intel·ligència, per la seva activitat universitària, pel seu compromís en la lluita antifrancuista, i, una vegada mort el dictador, per haver estat un dels diputats més lúcids i amb una base de coneixements incommensurable que el va portar a ser imprescindible per redactar la Constitució i l'Estatut d'Autonomia de Catalunya. També, per col·laborar en tots els processos de construcció d'un règim de democràcia, respecte, pluralitat, descentralització i reconeixement de les realitats històriques presents en l'estat espanyol. Va ser diputat, ponent constitucional, regidor i ministre.

Tota la seva activitat clandestina en temps de dictadura i pública en temps de democràcia foren recollits en la publicació *Jordi Solé Tura, Molletà Il·lustre. Apunts d'una biografia*, que fou editada l'any 1998 per l'Ajuntament de Mollet del Vallès.

En aquells apunts, que són d'obligada lectura i que molt encertadament s'ha decidit reeditar, ja s'esmentava que, després d'haver estat ministre de Cultura en un dels darrers governs de Felipe González,

A la pàgina esquerra: Jordi Solé Tura, amb la Medalla de la Ciutat de Mollet del Vallès, que el distingeix com a Molletà Il·lustre. Teatre Municipal Can Gomà, 13 de novembre de 1998

“va desenvolupar una important tasca europea essent un gran referent en tots els processos que buscaven l’eradicació de la pobresa, l’estabilitat internacional i la consolidació de la democràcia a Europa i arreu”. (Lluís M. de Puig, pàg. 76)

Doncs, certament, a Estrasburg era considerat el millor constitucionalista, ja que participava en els processos de restabliment de la pau i l’estabilitat als Balcans o al Caucas. El Consell d’Europa li va encarregar presidir el Consell Constitucional Internacional des d’on va treballar per Bòsnia, Txetxènia, Adzerbaijan, Geòrgia, Armènia, Albània... Exercir la democràcia arreu del món. Exercir la democràcia allà on no n’hi ha és l’acció política més difícil i Europa li va encomanar al Jordi perquè sabien que no defalliria.

Paral·lelament, a Catalunya es posava al capdavant del Comitè Català per als Refugiats (Catalunya amb ACNUR), constituït el 2001 per denunciar l’existència al món de milions de persones desplaçades a la força dels seus llocs habituals de vida i refugiats amb grans carències en inhòspits indrets. Les causes a combatre, com sempre, eren: la pobresa extrema, els conflictes bèl·lics i les persecucions polítiques.

El 14 de maig de 2002, compareixia al Parlament per explicar la campanya d’emergència per l’Afganistan i advertia que si no variaven les estratègies dels exèrcits presents en aquest territori la població civil pagaria les conseqüències en forma de tota mena de patiments, com així ha estat.

En aquella ocasió, com en tantes altres, per explicar el seu compromís amb els refugiats es va remetre als seus records: “Quan jo era una criatura de sis o set anys van bombardejar el meu poble, Mollet, quan les llargues cues de persones arrossegant el que podien intentaven arribar a la frontera francesa, amb la meva mare, en una cabana a la vinya d’un oncle nostre, vèiem com l’aviació franquista s’acarnissava amb els vençuts que no podien ni aguantar el pes del seu escanyolit cos.”

Mollet, sempre Mollet al cor i al pensament.

En aquella època era senador per l’Entesa Catalana i en les seves intervencions de confrontació amb les polítiques anticatalanes, antisocials i bel·licistes de José María Aznar, torna a aparèixer el gran analista, l’intel·lectual amb política a la sang que s’avança a avisar el govern d’Espanya d’aleshores de les conseqüències que pot tenir una guerra a l’Iraq i la participació de l’estat espanyol en aquella, encara ara, indescriptible tragèdia humana.

“...els ciutadans sortiran pacíficament al carrer per recordar-los que el nostre camí el volem fer amb una Europa en pau i no amb els que es creuen els amos del món, els EUA de Bush, que vol portar a morir els nostres soldats en un conflicte que només té un rerefons econòmic: el petroli. Coneixent la zona i el sentiment com el règim de Sadam Hussein ha maltractat els nens i les dones; enviarem el nostre exèrcit a una guerra sense final que acabi amb tota esperança de futur? Contra qui volem que lluitin els soldats espanyols?” *Diari de sessions del Senat*, 12 de març de 2003.

Ell ja no hi és i els homes, les dones i els nens de l’Iraq continuen

Ple de concessió de la Medalla de la Ciutat. Mollet del Vallès, 24 d’abril de 1998

Jordi Solé Tura amb l’alcaldessa de Mollet, Montserrat Tura, en la celebració de l’XI aniversari de Ràdio Mollet, el 18 de gener de 1992

morint en una violència que sembla no tenir fi. A vegades en Jordi, quan preveia amb els seus extraordinaris coneixements de geopolítica que es produiria un conflicte de terribles conseqüències, repetia: “m’agradaria no tenir raó, m’agradaria no tenir raó”.

Arran d’un homenatge en forma de recopilació de treballs de catèdràtics de dret constitucional de totes les universitats, publicat amb el nom d’*Estudios sobre la Constitución Española. Homenaje al Profesor Jordi Solé Tura*, Eliseu Aja recopila la bibliografia d’en Jordi Solé Tura. Avui sabem que va escriure 28 llibres, en va ser coautor de 19 i en va traduir 50. I el que encara no hem pogut recopilar són els incomptables articles en què reflexionava sobre temes diversos que va escriure per a diferents publicacions.

En algun d’aquests articles anunciava: “crec que el problema més greu de la nostra transició inacabada és que la UCD, avui PP, va trencar el consens i va decidir desenvolupar la constitució unilateralment i en sentit restrictiu.”

En aquests incomptables articles d’opinió que va publicar fins l’any 2004 i, per tant, fins a poder veure el Govern catalanista i d’esqueres presidit per Pasqual Maragall, del qual va sortir en defensa en un article, publicat a *El Periódico*, titulat “Canonades contra el Govern català” per rebatre les acusacions que el PP, aleshores en el Govern d’Espanya, havia portat fins a l’insult. En aquest article, en Jordi ja ens avisava que l’intent reeixit de recentralització que s’havia produït durant els vuit anys del Govern presidit per José María Aznar, havia fet “sortir del pou del passat l’espanyolisme més ranci i Catalunya en patiria, més que cap altra nació, les conseqüències.”

I Mollet, sempre Mollet...

Arran de les declaracions de Pilar del Castillo, ministra de Cultura del Govern d’Aznar, que va arribar a negar que s’hagués prohibit cap llengua a Espanya, en Jordi li va deixar anar: “en un frío enero de 1939, en mi pueblo, Mollet del Vallès, entraron las tropas españolas, italianas y marroquíes, y aquella misma tarde se llamó a la población superviviente a la plaza del Ayuntamiento. En el balcón aparecieron unos señores, todos catalanohablantes, que nos dijeron en castellano que ahora mandaban ellos y que por orden del mando militar el uso público de la lengua catalana quedaba totalmente prohibido.” (*El País*, 10 de maig de 2002)

Però de mica en mica, la ment més lúcida i clara, la intel·ligència i la institució política més ben emprada que mai he conegut, va anar enrarint-se. Aquesta vegada no era la boira del Vallès, era la destrucció progressiva i sense retorn de totes i cadascuna de les neurones que produeix la implacable malaltia de l’Alzheimer. I de mica en mica la boira es va fer més espessa. En Jordi s’hi resistia i es revelava com havia fet contra totes les injustícies fins aleshores, però la malaltia el va vèncer.

Ens vam quedar sense la seva brúixola, sense les seves clares previsions, sense el seu combat contra les posicions reaccionaries, contra la pèrdua del que tant havia costat conquerir.

La darrera vegada que vaig tenir la seguretat que encara m’escolta-

Lliurament de la Medalla de la Ciutat, 13 de novembre de 1998. Teatre Municipal Can Gomà, Mollet del Vallès. Els regidors Josep M. Garzón, Josep Torrecillas, l'alcaldeessa Montserrat Tura i Jordi Solé Tura

va, passava pàgines d'una revista antiga on el seu germà Joan apareixia fotografiat vestit de futbolista. Asseguda al seu costat, em sentia especial, afortunada, reconfortada. Ell era el meu ídol. Passava una i altra vegada les mateixes pàgines i llegia. Llegia! En català, en castellà, en francès, en anglès... llegia, com si l'avidesa de saber més i més coses no s'hagués satisfet.

Mai vaig deixar d'admirar-lo profundament i d'esperar el retorn del seu especial somriure.

En record i homenatge al seu Molletà Il·lustre, el 20 d'abril de 2010, l'Ajuntament de Mollet anuncia que la nova biblioteca que es construirà a la ciutat portarà el nom de Jordi Solé Tura. Teresa Eulàlia Calzada destacava "la satisfacció que el Jordi tindria per aquest equipament. Un lloc per posar la cultura a l'abast de tothom i una forma de fer una societat més equitativa". Recordava com la lectura va contribuir a salvar dels primers anys del franquisme en Jordi i va recordar la frase amb què Solé Tura identificava això: "El gust de llegir no em va abandonar mai".

DE MOLLET A JORDI SOLÉ TURA

Marcel Planellas Aran, *professor d'ESADE (Universitat Ramon Llull)*

En Jordi Solé Tura sempre es va sentir orgullós del poble on va néixer i així ho va manifestar repetidament al llarg de la seva vida. En transcórrer el temps, la ciutat de Mollet també va sentir créixer aquest sentiment de tenir un fill exemplar, com a ciutadà compromès i com a ésser humà. Aquest reconeixement de Mollet a Jordi Solé Tura, que ha tingut molts moments i protagonistes, es podria resumir en tres projectes que serveixen per explicar aquest entramat de voluntats i sentiments que l'han fet possible.

MOLLETÀ IL·LUSTRE

El 13 de novembre de 1998, en Jordi Solé Tura va ser a Mollet per rebre la Medalla de la Ciutat i ens va dir que havia viscut un dels actes més emotius de la seva vida. Malgrat ser novembre, encara no feia fred a Mollet i els representants de les entitats, des d'associacions de veïns o culturals fins a clubs esportius, que s'havien adherit al sopar i les amigues i els amics d'en Jordi que omplien les taules del Teatre Can Gomà van viure una nit especialment càlida.

El Ple de l'Ajuntament del 24 d'abril d'aquell mateix any havia acordat per unanimitat de tots els grups polítics concedir-li la Medalla de la Ciutat i ara es tractava de fer-li lliurament d'aquest reconeixement, però es van voler incloure un parell de sorpreses per arrodonir l'homenatge.

Lliurament de la Medalla de la Ciutat, 13 de novembre de 1998. Teatre Municipal Can Gomà, Mollet del Vallès

La primera sorpresa va ser la presentació per part del seu fill, l'Albert Solé, d'un curt cinematogràfic inèdit, fet amb retalls de filmacions familiars i d'altres arxius, on es podien veure imatges de diferents etapes de la vida d'en Jordi. Des de fotografies de l'exili a França fins a la Caputxinada o la breu intervenció a la pel·lícula *La Ciutat Cremada*, al costat de l'Alfons Comín. Algunes d'aquestes imatges van formar part, uns anys després, del seu documental *Bucarest*.

La segona sorpresa va ser la presentació del llibre *Jordi Solé Tura, Molletà Il·lustre. Apunts d'una biografia*. Un text col·lectiu, il·lustrat amb imatges d'arxius particulars, que vol oferir una visió panoràmica de la seva trajectòria. Com vaig dir a la presentació, és sorprenent el fet que, d'una cinquantena d'escriptors amb extensions i estils diversos, s'aconsegueix que emergeixi al llarg de les pàgines el perfil humà d'en Jordi. Un mosaic d'humanisme, un collage d'afectes, diu Montserrat Tura en el pròleg.

El discurs d'agraïment d'en Jordi Solé Tura va ser extens. Segurament no volia deixar-se res per dir en aquest el seu dia, i va anar combinant els moments emotius, de records del seu Mollet i de la seva família, amb l'exposició dels eixos que havien marcat la seva activitat acadèmica i política, especialment la contribució per fer arribar i aprofundir la democràcia a Catalunya i a Espanya.

No cal dir que va ser molt aplaudit. Al finalitzar l'acte, estava a dalt de l'escenari i, d'una manera espontània, els assistents van anar a acomiadar-se i a demanar-li que els fes una dedicatòria al llibre que s'havia repartit. Algú va apropar-hi una taula i en Jordi va començar a fer dedicatòries. Quan semblava que ja s'acabava la cua, una altra taula s'aixecava, i així va estar en Jordi fins que el teatre es va buidar.

A la sortida, ell sempre era el darrer. En Jordi estava satisfet de l'acte, de l'assistència, de les sorpreses, i sobretot, d'haver recordat el nom i els cognoms de molts dels assistents que li havien demanat una dedicatòria, fins i tot d'antics veïns de Mollet que feia anys que no es veien. Ironies de la vida, uns anys després, l'Alzheimer li arrabassà tots aquests noms i records.

Jordi Solé Tura i el seu germà Joan, amb les respectives mullers i Andreu Llargués, president del Gremi de Forners, en l'homenatge que aquests li van dedicar.

EL CENTRE D'ESTUDIS PER LA DEMOCRÀCIA

En Jordi Solé Tura era una mica formigueta i guardava molts papers que intuïa que podrien ser d'interès en el futur. Així, en unes caixes hi tenia els articles de premsa, i en unes altres les notes que va utilitzar en els treballs de la ponència de la Constitució o de l'Estatut de Catalunya. En unes carpetes hi havia la correspondència política i en d'altres els informes o estudis més acadèmics. Després de ser nomenat Molletà Il·lustre, va pensar que una forma de mostrar el seu agraïment per aquest reconeixement podia ser cedir a l'Ajuntament de Mollet del Vallès aquest fons documental.

Així, l'any 2003 es va signar el conveni on en Jordi expressava la voluntat de donar el seu fons documental a la ciutat de Mollet. Des de llavors, l'Arxiu Històric Municipal hi està treballant i en aquests moments s'estan acabant les tasques de catalogació de tot aquest important fons documental. En aquests primers anys, una persona que ha fet una tasca callada però molt important de classificació, ha estat l'editor Jordi Sànchez, que un grapat d'anys abans havia estat company de cel·la d'en Jordi a la presó Model.

El mateix 2003, l'Ajuntament de Mollet del Vallès va voler posar en marxa un Centre que tingués la missió de preservar i difondre el llegat humà, intel·lectual i acadèmic de Jordi Solé Tura i, per extensió, desenvolupar i aprofundir en el coneixement de la democràcia. Com us podeu imaginar, hi va haver moltes reunions i la reacció d'en Jordi va ser de suport al projecte, però es va negar en rodó a què portés el seu nom. En canvi, va suggerir que agafés més força l'aspecte de reflexió sobre el desenvolupament de la democràcia: així va néixer el Centre d'Estudis per la Democràcia.

El Centre, que actualment és un servei municipal, va quedar vinculat al món universitari amb la constitució, l'any 2005, del Consell Assessor, format per un grup de professors i catedràtics, principalment de Dret Constitucional i de Ciència Política. Molts d'ells, antics alumnes de Solé Tura i que van ser proposats per ell mateix: Eliseo Aja, Jordi Borja, Francesc de Carreras, Marc Carrillo, Francesc Pallarès, Marcel Planellas, Joan Subirats, Pere Vilanova, i Joan Vintró. Aquest Consell Assessor ha estat treballant amb l'Ajuntament per impulsar les activitats i els projectes del Centre d'Estudis per la Democràcia.

Potser la principal activitat ha estat la convocatòria i l'atorgament d'un premi per a una tesi doctoral que porta el nom d'en Jordi Solé

Josep Monràs, alcalde de Mollet, i Marcel Planellas, a la ronda de premsa del 8 de novembre de 2007 per convocar el I Premi Jordi Solé Tura per a una tesi doctoral sobre la democràcia.

Jordi Solé Tura, el conseller Joan Saura i l'alcalde Josep Monràs, a l'Ajuntament de Mollet del Vallès, el 3 de novembre de 2007, amb motiu del lliurament del I Premi Jordi Solé Tura

Tura (aquí no s'hi va poder negar) i que té com a finalitat fomentar i promoure nous valors acadèmics al voltant dels estudis i la recerca sobre la democràcia, en el sentit més ampli. Val a dir que les dues convocatòries han estat un èxit i que s'hi han presentat tesis llegides a les universitats catalanes, espanyoles i d'Anglaterra, Itàlia, Argentina i els Estats Units. Les autores de les tesis premiades han estat dues joves doctores, l'any 2008 Laia Jorba, de la Universitat Autònoma de Barcelona, i l'any 2009 Djaouida Moualhi, de l'Institut de la Unió Europea de Florència¹.

Les tesis premiades tracten temes de gran actualitat per a la democràcia, com les experiències de democràcia deliberativa i el fenomen de la immigració. El jurat ha estat format per membres del Consell Assessor i puc donar fe que els debats han estat força intensos i cordials alhora. La dinàmica pròpia del món acadèmic ha portat a una especialització del coneixement i això fa que siguin quasi inexistent els àmbits de trobada entre, per exemple, el Dret Constitucional i la Ciència Política. En aquest sentit, l'activitat del Centre d'Estudis per la Democràcia ha esdevingut un espai obert de reflexió i debat entre persones d'àmbits acadèmics diversos i de trajectòries polítiques plurals, molt en línia amb el mestratge i el tarannà d'en Jordi Solé Tura.

¹El 4 de novembre de 2010 es va adjudicar el *III Premi Jordi Solé Tura per a una tesi doctoral sobre la democràcia*, que va obtenir la doctora Clara Isabel Velasco, de la Universitat Pompeu Fabra de Barcelona.

EL GRUP D'AMICS I AMIGUES DE JORDI SOLÉ TURA

En Jordi no va poder assistir ni als lliuraments dels premis de les tesis ni a moltes de les activitats del Centre d'Estudis per la Democràcia. Li havien diagnosticat la malaltia de l'Alzheimer i la seva vida estava canviant. Amb la mare l'anàvem a visitar alguns dissabtes al matí. Quan la Teresa Eulàlia li deia que havien arribat els de Mollet, a nosaltres ens semblava que ens reconeixia i que ens volia dir coses. Fins i tot, al principi, després de les abraçades i el petons, semblava que esperés veure el seu cosí germà, el meu pare, que ens havia deixat un temps abans.

Van ser uns anys molt durs, sobretot per a la Teresa Eulàlia i l'Albert. A Mollet, la gent ens preguntava per en Jordi, sobretot després que la projecció del documental *Bucarest* on es va fer públic que patia Alzheimer. Tots els que col·laboràvem amb el Centre d'Estudis per la Democràcia, des de l'Ajuntament fins als membres del Consell Assessor, l'esperit va ser tirar endavant aquest projecte, no aturar-nos malgrat les males notícies. Finalment, el 4 de desembre de 2009, en Jordi va morir a casa seva, envoltat de la seva família.

La capella ardent es va instal·lar al Saló de Sant Jordi del Palau de la Generalitat i, en les poques hores que va estar oberta, van passar-hi més de set mil persones. Una gernació que aplegava des d'alts representants del món de la política, de la cultura, de la universitat o del sindicalisme, fins a antics alumnes seus de la facultat de Dret, lectors dels seus articles o ciutadans "anònims" que l'havien conegut en algun dels molts actes públics que havia fet arreu de Catalunya i d'Espanya.

Acte de constitució del Grup d'Amics i Amigues de Jordi Solé Tura, el 25 de maig de 2010. Un moment de l'actuació musical de Maria del Mar Bonet i Manel Camp

Les mostres de condol rebudes ens van mostrar que la personalitat i la manera de ser d'en Jordi Solé Tura feia que fos una persona estimada i amb una gran capacitat per fer amics, en àmbits i territoris molt diversos. Aquests amics i amigues ens demanaven com podien col·laborar per mantenir i difondre el llegat humà que ens havia deixat en Jordi. Així va néixer la iniciativa de posar en marxa el grup d'amics i amigues de Jordi Solé Tura promogut per la família i el Centre d'Estudis per la Democràcia.

L'Ajuntament de Mollet va fer una primera tramesa, perquè som molt conscients que l'univers de les amistats d'en Jordi és molt ampli i variat, i en pocs dies, més de tres-centes persones s'hi van adherir. Amb aquest impuls, el 25 de maig de 2010, es va fer un acte públic per constituir el Grup d'Amics i Amigues de Jordi Solé Tura. Va tenir lloc al Teatre Can Gomà, on havia rebut el títol de Molletà Il·lustre i va començar amb una lectura de textos de les seves memòries, *Una història optimista* i la interpretació musical d'un grup de l'Escola Municipal de Música de Mollet, que va inaugurar quan va ser Ministre de Cultura.

A continuació va intervenir el seu fill, l'Albert Solé, i va donar pas a un curt que havia preparat per a l'acte de lliurament de la Medalla d'Or de la Generalitat a títol pòstum al seu pare. Amb Dolors Alegre vàrem llençar l'iniciativa d'ajudar a completar l'arxiu en el vessant més humà i personal d'en Jordi Solé Tura: Nati Aran, Santiago de Torres, Carme Guinea i Jaume Bartomeu van ser els primers en comentar anècdotes, fotografies i dedicatòries de la seva relació particular amb en Jordi, que cediran perquè l'arxiu sigui més ampli i complert.

"Què volen aquesta gent?" va ser la cançó escollida per Maria del Mar Bonet per participar en aquest acte i la va cantar amb Manel Camp al piano, acompanyada per molts dels presents. Com va dir al final la seva vídua, Teresa Eulàlia Calzada, em sembla que tot plegat li hauria agradat a en Jordi, sobretot pels amics i amigues aplegats i per l'estil proper, malgrat que malauradament ara ja no ens podrà discutir que el Centre d'Estudis per la Democràcia es digui Jordi Solé Tura o que sovint parlem més d'ell que de les seves idees.

L'alcalde de Mollet, Josep Monràs, va recordar la convocatòria del Grup d'Amics i Amigues de trobar-nos cada any a Mollet, cap el mes de maig, al voltant de l'aniversari d'en Jordi. Amb aquest acte es donava el primer pas i, a partir d'ara, ens agradaria obrir el Grup d'Amigues i Amics a tota la ciutadania, perquè s'hi puguin adherir lliurement les persones i les associacions que desitgin col·laborar en divulgar el llegat i, sobretot, en difondre els valors que en Jordi Solé Tura va defensar al llarg de la seva vida.

Grup de Cambra de l'Escola de Música de Mollet en el mateix acte

Un moment del parlament de Nati Aran, on recorda el poema que li va llegir en Jordi Solé Tura el dia del seu casament, quan va anar a portar-li la toia.

Parlament de Teresa Eulàlia Calzada en el mateix acte. Al seu costat, l'alcalde de Mollet, Josep Monràs

Dues recomanacions del Consell d'Europa dels anys 2000 i 2002 diuen que un país no accedeix plenament a la democràcia fins que tots i cada un dels seus habitants no pot conèixer objectivament els elements de la seva història. Els arxius són la memòria de la humanitat per al futur, com ho són els llibres, les fotografies, els documentals, les pel·lícules...

En Jordi Solé Tura sabia que els arxius són una part essencial i insubstituïble del patrimoni cultural. Per això, l'any 2003 expressa la voluntat de donar el seu fons documental a la seva ciutat. Aquell mateix any es crea el Centre d'Estudis per la Democràcia (CED) amb la missió de preservar i difondre el seu llegat humà, intel·lectual i acadèmic i, per extensió, de les disciplines que han caracteritzat la seva trajectòria pública, com el dret constitucional i la ciència política. El CED té per objectiu desenvolupar i aprofundir en el coneixement de la democràcia com a sistema de sobirania popular, reflexionar sobre la societat contemporània i reforçar la consciència crítica de la ciutadania, tot fomentant i afavorint el diàleg i la cohesió social.

L'any 2005 el CED es vincula amb el món universitari mitjançant la constitució del seu Consell Assessor, amb la funció de treballar amb l'Ajuntament de Mollet del Vallès per impulsar activitats i projectes en el si del centre, amb la voluntat, d'una banda, d'aprofundir en la investigació més acadèmica al voltant del concepte de la democràcia i, de l'altra, convertir-se en un punt de trobada dels àmbits polític, acadèmic i ciutadà.

Així, el novembre de 2007, l'Ajuntament convoca el I Premi Jordi Solé Tura per a una tesi doctoral sobre la democràcia, que es lliura per primera vegada el novembre de 2008, al voltant de la celebració del Dia de la Ciutat a Mollet del Vallès. En el mateix acte, el CED —que a partir de la mort del polític passa a anomenar-se Centre d'Estudis per la Democràcia Jordi Solé Tura— organitza una conferència a càrrec d'una personalitat política o intel·lectual en relació amb la democràcia.

El fons de Jordi Solé Tura conté documentació referent a la seva projecció pública en el vessant polític i professional i, en menor mesura, el vessant acadèmic, personal i familiar.

Pel que fa a l'activitat professional, hi trobem documents de la càtedra universitària, de cursos, jornades, ponències i seminaris. De la vida política i institucional, hi ha documents de partits polítics i de càrrecs que va exercir al Congrés de Diputats, a l'Ajuntament de Barcelona, al Parlament de Catalunya, com a senador, ministre de Cultura, membre del Consell d'Europa i de la Unió Europea Occidental, president del Comitè Català d'ACNUR (Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Refugiats), en institucions no governamentals i de diversos organismes internacionals. De les seves activitats, trobem documentació manuscrita i mecanografiada relacionada amb xerrades, congressos, conferències i debats, activitat editorial, esborranys i notes, articles, llibres, pròlegs i presentacions de llibres, recensions, homenatges a tercers... En l'epistolari hi trobem la correspondència emesa i la rebuda, i la correspondència entre tercers. Al capítol de Premsa hi ha articles relacionats amb ell i escrits per ell, a més de retalls externs relacionats amb les seves activitats. Entre els documents de les activitats personals i familiars hi ha carnets i credencials, agendes, dietaris i directoris, multes, certificats, formació, tesi doctoral, oposicions, currículum acadèmic... i, finalment, la seva biblioteca personal. A l'Arxiu Històric Municipal s'està treballant en les tasques de classificació, descripció i instruments de cerca dels prop de 4.500 registres d'aquest fons.

RECONSTRUINT JORDI SOLÉ TURA

Jordi Joan Sánchez, *editor jubilat i inventariador del Fons de Jordi Solé Tura*

A començament de 2004, en acabar la VII Legislatura, durant la qual va ser senador, Jordi Solé Tura va deixar l'activitat política. Els efectes de la malaltia començaven a ser evidents i aviat el seu avanç va fer que en Jordi perdés la seva autonomia intel·lectual i, posteriorment, física.

L'any 2003, en Jordi havia expressat, mitjançant conveni amb l'Ajuntament de Mollet, la voluntat de donar el seu fons documental a la ciutat. El mateix any 2003, l'Ajuntament va posar en marxa el Centre d'Estudis per a la Democràcia i el 2005 es va constituir el Consell Assessor del CED.

La Teresa Eulàlia, un cop decidida la cessió a l'Arxiu Històric Municipal de l'Ajuntament de Mollet dels papers d'en Jordi, va tenir clar que abans del seu lliurament, calia revisar-los i inventariar-los. La malaltia ja havia arribat al punt d'impedir-li fer-ho ell. Cap a finals de 2005 em va proposar de fer-me'n càrrec. Vaig resistir-me en nom del meu desconeixement sobre els temes que segurament tractaven els papers col·leccionats per en Jordi, a més de la meua llunyania tant del món acadèmic com del polític. La meua experiència professional d'editor no em semblava suficient. La Teresa Eulàlia no es va deixar commoure pels meus arguments i hi va insistir fins a la meua claudicació. Era la primavera de 2006.

L'estudi de Jordi Solé Tura era ple a vessar de llibres (i CD i cintes de música), arxivadors de diversa mena i carpetes, igualment diverses, repartides per prestatgeries i calaixos. A la majoria d'aquests arxivadors, una etiqueta manuscrita titulava el seu contingut de manera molt genèrica ("Articles. Correspondència.") i l'any corresponent. Tot plegat, un ordre, si no rigorós, sí perfectament controlable per en Jordi en condicions normals; per als altres, necessàriament, ens exigia repassar cadascun dels arxivadors i dels documents que hi aplegava.

I, bé, vam començar; en Jordi i jo. La comunicació amb ell encara permetia alguns intercanvis i vam pensar que potser, fins i tot, la seva participació en l'examen i la classificació del seus papers podria tenir algun efecte beneficiós. Unes quantes sessions van mostrar que, dissortadament, no era així. Vaig continuar en solitari; durant un temps, poc, amb en Jordi al costat, o molt a prop; la resta (gairebé tres anys), instal·lat al seu estudi, separat d'ell únicament pels esglaons de l'escala que comunica el saló amb l'estudi.

Durant aquest període he viscut amb —i he anat contrastant— dues presències de Jordi Solé Tura: la física, immediata, dolorosa d'en Jordi progressivament destruït per la malaltia, i la que es manifestava en els seus escrits, vigorosa física i intel·lectualment, intel·ligent, combativa, subtil, densa, amarada d'optimisme, de la classe de persones que, malgrat les ensopegades, "[...] mai no renunciem

Viatge que va fer en Jordi Joan Sánchez a Noruega l'any 1990, amb el Jordi Solé Tura i altres amics.

a continuar endavant i després de cada cop ens guarim les ferides i reprenem el camí”, com va escriure a les “Paraules prèvies” a les seves memòries.

En els últims vint-i-cinc anys vam compartir amb en Jordi —i la Teresa i la Dora— moltes estones fonamentalment dedicades a l'esbarjo, allunyats, sobretot ell, en Jordi, del brogit i la tensió de l'activitat política. Estimava la natura i l'activitat física a l'aire lliure; era feliç al mig del bosc envoltat de neu, o remant en un fiord noruec mentre intentàvem —i ho aconseguíem!— pescar bacallans. I agraïa i assaboria un sopar casolà, després d'una sessió d'esquí de fons, o d'una excursió, en el confort d'un senzill allotjament de muntanya. Entre altres situacions, però molt principalment en aquestes, vaig arribar a conèixer molts aspectes de la seva vida, explicats per ell mateix; així vaig “conèixer” nombrosos personatges i moltes situacions —dramàtiques, transcendents per a la història política recent, o simplement curioses, fins i tot còmiques— referides per ell amb humor, senzillesa i agudeses, trametent la substància del personatge o del fet, sense concessions ornamentals... I vet aquí que enfrontat ara a la tasca d'inventariar els seus papers, tornava a retrobar-me amb persones i fets que havien estat motiu de memorables vetllades, o referències a esdeveniments de gran ressò a la nostra història recent.

En Jordi va començar a conservar bastant sistemàticament els seus papers a partir de 1965, poc després del retorn de l'exili, quatre anys abans que jo el conegués. Això va determinar que, un cop em vaig posar a treballar amb les seves carpetes i arxivadors, una part de les situacions que evocaven els documents que anava examinant les havia conegut —com ja he dit anteriorment—, directament o a través de comentaris posteriors seus. Aquesta evocació —inevitable, irreprimible— em retornava la seva imatge en les més variades situacions. Així, en topar-me amb els diversos papers referits a la seva detenció i empresonament (gener-juliol, 1969), el vaig tornar a veure saludant-nos, a Jesús M. Rodés i a mi, per primer cop al pati de la 4a galeria de la Model, acabats d'arribar de “Jefatura”; també, a la mateixa presó, se'm tornava a fer present trametent serenitat en els moments d'abatiment o d'exaltació tan propis d'aquella situació; o destil·lant humor i relaxant el grup de detinguts que hi convivíem —divers, plural...;— o reflexionant i ajudant a reflexionar en el debat polític, sense aclaparar amb la seva notòria superioritat argumental i existencial; i també, és clar, competint joiosament —i ferotgement— a frontó, a bàsquet, a futbol...

L'examen de qualsevol document activava, a la manera d'un clic sobre un vincle informàtic, una pàgina temàtica de la memòria. Això dia rere dia, durant dos, tres, quatre hores, al cap de les quals baixava els esglaons per tornar a la realitat del moment, amarga, dura, desesperança, d'un Jordi que s'havia perdut.

L'endemà tornava a encetar-se el mateix procés: un article publicat a *El Noticiero Universal*, o a *Mundo Diario*, o a... evocava algun

Arxiu Municipal de Mollet del Vallès. Vista parcial del Fons Jordi Solé Tura

fet de l'última etapa del franquisme, o els primers dies de la transició, o les primeres campanyes electorals. La ressenya d'un acte polític em traslladava a aquell míting, o a aquella reunió, o... I novament la seva imatge de l'època, de plenitud física, activa, potent intel·lectualment, multiplicant-se en actes polítics i acadèmics, s'instal·lava en el record. En acabar la sessió de treball, la realitat actualitzada col·locava la corresponent imatge, com en una acció de palimpsest, a sobre de la que el record evocat havia generat. El procés es repetiria, en una seqüència de "dutxa escocesa", que ha alternat les imatges de la vida d'en Jordi, activades en el record per la seva escriptura, amb les que en directe mostraven el deteriorament i definitiu allunyament dels seus i de la realitat.

Algunes cartes —principalment de Joan Martorell— refeien la imatge de Jordi Solé contactant amb el món de l'exili comunista català —el mateix Joan Martorell, Germinal Ros, Josep Serradell...— i espanyol —Fernando Claudín, Santiago Carrillo, Jorge Semprún...— a París. En examinar aquestes cartes, se'm feia present amb quin profund respecte i estimació s'hi va referir sempre, sobretot a les persones que des de la discreció dels segons plans —com Martorell, Ros i les seves respectives esposes—, van conservar, alimentar i transmetre a les successives generacions de militants, no només els ideals polítics comunistes sinó, més àmpliament, una cultura renovadora de pretensions universalistes, basada en valors ètics que connectaven amb els ideals i les millors tradicions dels moviments obrers espanyol i català. Tots els cops, decepcions i frustracions successivament experimentats per en Jordi en els anys següents no li'n van esborrar ni alterar les imatges personals d'aquells militants ni el seu respecte pels ideals que professaven.

Altres cartes, de persones corrents, ciutadans d'aquí i d'arreu d'Espanya, li expressen per escrit allò que hem pogut viure repetidament els qui en un moment o altre acompanyaven en Jordi: moltes persones que sense conèixer-lo personalment el reconeixien, se li acostaven i l'aturaven —a la Rambla, al Montseny, al Pirineu, a Madrid, a Tuixent o a l'Engadina...— per saludar-lo i manifestar-li simpatia, admiració i reconeixement per la seva tasca, política i pedagògica. Persones de diverses classes i procedències geogràfiques: obrers, professionals, parelles madures; catalans, asturians, andalusos... que —així m'ho va semblar totes les vegades que vaig assistir a l'escena— sempre subratllaven les seves paraules amb mirades d'afecte sincer i d'identificació. En les paraules i les mirades d'aquestes persones sempre vaig veure el certificat de fidelitat a aquells valors del món de l'exili.

Les dues crisis dels comunistes espanyols i catalans que li va tocar viure i patir les trobem reflectides en llenguatge formal en algunes cartes-documentos creuades entre els actors —JST i els respectius òrgans de direcció de PCE i PSUC—, però també, sobretot en el cas de la crisi del PSUC de mitjan dels vuitanta, en les abundants notes manuscrites en diverses reunions; notes, per cert, que sovint traduïen amargura i frustració amb un embolcall humorístic. A la sortida d'aquesta crisi, tancada amb sengles cartes model de sinceritat,

respecte polític i afecte personal als respectius secretaris generals d'ambdós partits, els papers d'en Jordi recullen el seu retorn, en exclusiva, a la Universitat.

El retorn a la vida política activa després del parèntesi universitari obre una etapa nova en la vida de JST. La crisi dels partits comunistes i el període de reflexió que va suposar el temps en què va exercir el deganat a la seva facultat de Dret de la UB, van preparar el camí per a la seva incorporació al projecte polític dels socialistes catalans. L'ingrés en el PSC-PSOE i la seva incorporació a les llistes electorals al Parlament de Catalunya el portaran a ser present, de manera ininterrompuda fins a 2004, successivament, al Parlament de Catalunya (juny 1988), al Senat, en representació del Parlament, al Congrés dels Diputats (octubre 1989), al Govern d'Espanya, com a ministre de Cultura (març 1991), novament al Congrés dels Diputats (juliol 1993 i març 1996) i finalment de nou al Senat (març 2000). A més, des de 1989, va formar part del Consell d'Europa en representació del Parlament espanyol, i com a membre del Consell va formar part de diverses comissions que el van portar a intervenir en qüestions transcendents de la història europea contemporània, com ara els conflictes del Balcans o els del Caucas.

Comentari a part mereix la seva dedicació a l'anàlisi política de l'actualitat en la premsa. En els seus papers es recullen col·laboracions a 65 publicacions diferents —principalment diaris i revistes especialitzades—, que abasten el període 1974-2004 i sumen gairebé mil articles, molts dels quals mantenen la seva vigència (cito només, com a exemple, el titulat “Por la supresión del recurso previo de inconstitucionalidad”, publicat a *La Vanguardia* el 26-9-84).

Resumint, han estat tres anys intensos durant els quals m'he trobat revivint amb en Jordi una bona part del seu recorregut vital. Els seus papers permeten veure'l des de la militància antifranquista clandestina, passant per l'hiperactivisme del període de la transició, la seva intervenció directa i intensa en el disseny i consolidació del sistema democràtic espanyol, l'activitat parlamentària i de govern, i la participació, molt activa, en les organitzacions supranacionals europees. I en aquest trajecte, a través de les seves paraules escrites, he tornat a verificar les qualitats que ens van portar a respectar-lo, admirar-lo i estimar-lo.

La tasca d'inventari dels seus papers (o la seva part més important) va acabar coincidint, gairebé, amb la seva mort. I d'entre els molts sentiments experimentats al final del recorregut, més enllà del dolor i la frustració per la pèrdua de l'amic, sobresurt l'admiració, immensa, que provoca la seva productivitat intel·lectual mesurada en folis escrits sobre aspectes diversos de gairebé una única matèria: la construcció i la consolidació d'un sistema polític que faci possible i garanteixi la igualtat i la justícia, i la convivència en pau i llibertat dels diversos pobles i individus d'Espanya.

EPÍLEG

Per sobre dels molts records de vivències compartides amb en Jordi, destaco aquests, en cadascuna de les ocasions dels quals se'm va representar amb una força especial l'associació que assenyalo.

Primer record. És un matí de febrer de 1969. Fa bastant de fred en el pati de la 4a galeria de la Model. En Jesús Rodés i jo sortim al pati per primer cop. Se'ns acosta un jove que estava a l'aguait de la nostra aparició, Vicenç Tort, estudiant d'arquitectura, militant del PSUC a la Universitat, detingut pels fets del Rectorat de gener de 1969. Mentre s'identifica i ens informa de les qüestions bàsiques que feien al cas, se'ns acosta, també, un home que llegia un llibre bastant gruixut mentre passejava amunt i avall del pati; en Tort ens presenta: és Jordi Solé Tura; i el llibre, un volum sobre el III Reich, en francès, que vaig calcular (sóc de l'ofici) que no tindria menys de 700 o 800 pàgines. (*Primera associació: Jordi Solé Tura/libres*).

Jordi Solé Tura a Noruega, l'any 1990

Segon record. El debat polític i ideològic a la presó, entre els militants de les diverses organitzacions antifranquistes que s'hi trobaven, podia arribar a tenir una virulència i una agressivitat d'alt voltatge. L'efervescència radical i la competència entre sigles per aparèixer més revolucionari i pur que el col·lega d'altra formació política de la mateixa família ideològica portava a més d'un a expressions gairebé insultants, o com a mínim de menysteniment, sobretot pels qualificats de "revisionistes", on se'ns situava als militants del PSUC i també als de CCOO. D'en Jordi Solé era conegut que havia estat membre del PSUC, que l'havia abandonat, i que en aquell moment estava molt allunyat i enfrontat amb les seves posicions; en l'ambient de l'època, políticament era per a nosaltres, doncs, un adversari, si no un enemic.

La vigília de la compareixença davant el consell de guerra sumariíssim que jutjava el grup de militants del PSUC en què érem en Jesús Rodés i jo mateix, a la cel·la de JST es va organitzar una discussió sobre quina havia de ser la nostra actitud davant del tribunal. Amb matisos, les postures eren dues: la reventaire-revolucionària, que havia de rebutjar el tribunal militar i denunciar-lo com a instrument repressiu del règim tot invitant les masses a revoltar-se i iniciar la construcció del socialisme; i la que assenyalava que sense necessitat d'aquesta (objectiva) provocació, el tribunal ja demanava unes duríssimes penes de presó.

Enmig de l'acritud de la primera discussió/debat a què vaig assistir, precisament a la cel·la que en aquell moment ocupava JST, vaig contrastar la inflamada oratòria d'estimats i entranyables esquerranistes del moment, que ens llençaven —a Jesús Rodés i a mi— alegrement acusacions de "traïdors a la classe obrera" i altres floretes (a desgrat del significat de la nostra presència a la mateixa presó que ells, i encara més: de l'imminent sotmetiment a un consell de guerra sumariíssim), amb l'actitud d'en Jordi Solé. Amb sorpresa vaig sentir

d'en Jordi —amb la seva veu de locutor de ràdio, serena i pausada— una de les més brillants i argumentades defenses del PSUC que mai no havia sentit, dels seus militants i més en concret dels que estàvem a la presó, i una refutació de les postures exaltades no només des de la sensatesa i el sentit comú sinó, també, recurrent a allò que tant agradava a aquells companys: el doctrinarisme, les cites dels clàssics del marxisme, començant pel mateix Marx i, com no, de Lenin, Trotsky i tutti quanti.

(*Segona associació: JST/honestedat, no sectarisme, rigor, saviesa.*)

Tercer record. Nadal de 1985. La nevada al Capcir ha deixat l'avetosa de Matamala en immillorables condicions per a l'esquí de fons. En Jordi, estrenant uns esquís nous (“¡Aquests sí que llisquen!”) travessa esperitat per les pistes que recorren el bosc. El seguim, com bonament podem, la Teresa, la Dora i jo. El silenci entre els avets i la neu només el trenca el so rítmic dels esquís lliscant sobre la neu; en Jordi, com dic, encapçala el grup a una velocitat que no podem igualar. De sobte, jo, que vaig l'últim, sento un crit potent, un renech de fort calibre proferit amb tota la potència pulmonar possible que ressona entre els arbres. Ens sobresaltem, i sobretot la Teresa, que corre cap a en Jordi que és qui ha llençat al cel aquell jurament. En Jordi, dret sobre els esquís, aturat al mig del bosc, amb els braços en creu, els pals dels esquís penjant-li de les mans, mira cap al cel i continua la seva blastomia.

—¿Què passa? ¿Què tens? —pregunta la Teresa.

—¿Que què tinc...? ¿Que tinc 55 anys! ¡I això vol dir que dintre de 10 anys en tindrè 65, que és l'edat de la jubilació! ¡Això em passa, me c...!

Les manyagues de la Teresa i les nostres paraules de reflexió i consol no serveixen de res. Continua interpel·lant, furiós, els desconeguts responsables que consumeixen i escurcen el temps tan feliçment viscut, com aquella jornada d'esquí, per a mi inoblidable.

(*Tercera associació: JST/vitalisme, un immens amor a la vida.*)

L'EUROPA DELS VALORS

CONSEIL
DE
EUROPE

CONSTRUINT L'EUROPA DELS VALORS

Mateu Sorinas, *secretari general de l'Assemblea parlamentària del Consell d'Europa*

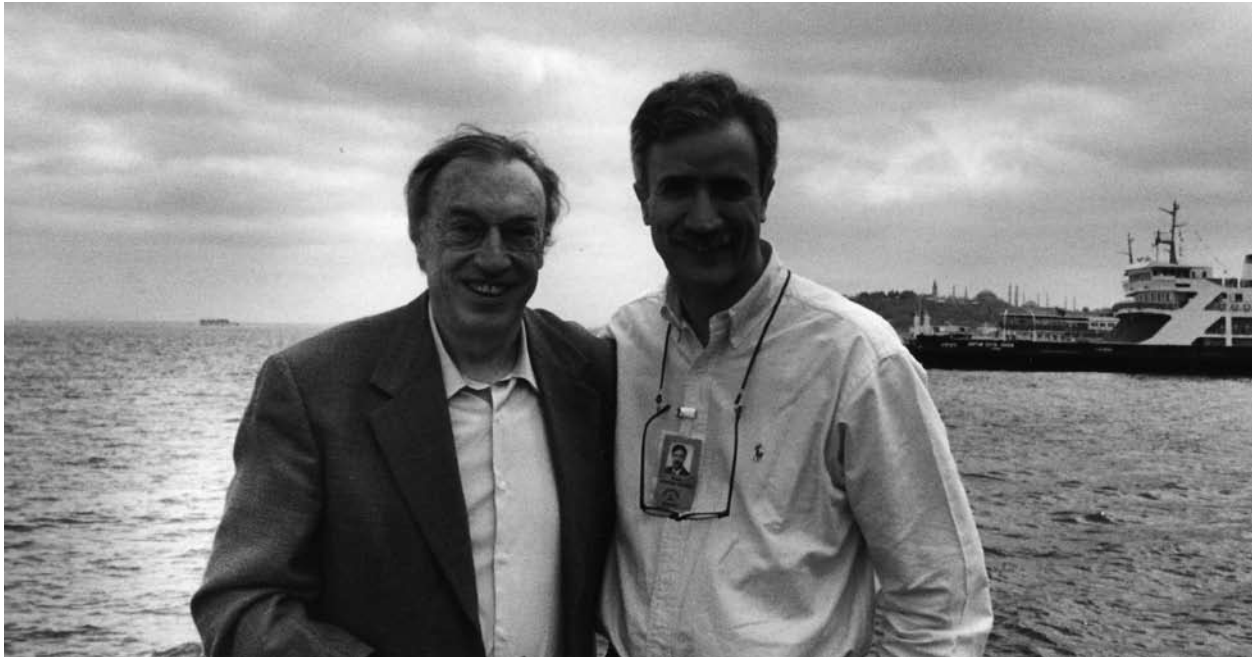
Probablement pocs, massa pocs, coneixen l'Assemblea parlamentària del Consell d'Europa. La seva tasca és discreta i certament poc mediàtica, però tanmateix fonamental. Se la descriu sovint com la consciència democràtica del continent, el motor d'idees de l'Organització. Els seus 318 membres, parlamentaris provinents dels 47 estats que pertanyen al Consell d'Europa, es reuneixen quatre cops l'any a Estrasburg i representen directament més de 800 milions de ciutadans, des de Faro fins a Vladivostok. 800 milions de persones de diverses cultures, de nacionalitats diferents, amb una àmplia gamma de punts de vista, de sensibilitats polítiques i creences religioses, però amb un denominador comú: els mateixos valors.

En Jordi Solé Tura va ser membre de la nostra Assemblea al llarg de més d'una dècada, i des del principi va creure profundament en la seva pertinença, en el seu paper irremplaçable en el panorama institucional europeu. La primera vegada, l'abril de 1990 fins a l'abril de 1991, va viure de molt a prop, a Estrasburg, les conseqüències de la caiguda del mur de Berlín que va donar al Consell d'Europa un paper únic i essencial: el de treballar activament per a la reunificació del continent.

Després, del setembre de 1993 fins al juny de 2004, va ser un membre actiu de la nostra Assemblea a la Comissió d'afers jurídics, a la Comissió de països no membres i a la Comissió de seguiment (constituïda per vetllar pel respecte de les obligacions i compromisos dels estats membres). Com a membre de la Comissió de països no membres, va ser ponent del conflicte a Nagorno-Karabakh, i els seus esforços es varen materialitzar en l'adopció d'una resolució que declarava la disposició de l'Assemblea per tal de promoure al màxim de les seves capacitats l'arribada a un acord de pau, fonamentalment gràcies al reforçament del diàleg parlamentari entre les dues parts en conflicte. Més tard, com a ponent de la Comissió de seguiment, presentà en sessió plenària un informe sobre Albània, on analitzava els esforços realitzats i els que quedaven per fer per aquest país en la consolidació de la democràcia, l'Estat de dret i els drets humans.

I al llarg de tots aquests anys, va ser un membre actiu en un dels exercicis més gratificants per a tot parlamentari i que ell apreciava particularment: el de l'observació del desenvolupament d'eleccions en democràcies encara fràgils.

En Jordi Solé Tura es va comprometre amb la nostra Assemblea, malgrat el perfil discret i poc mediàtic de la nostra institució, o pot-

ser incentivat per aquesta característica, que corresponia força al seu caràcter. Amb discreció però amb tenacitat, va promoure des d'Estrasburg els valors que uneixen tots els europeus. Va participar en la consolidació de les democràcies de l'Est, tal com ho havia fet l'Assemblea amb Espanya, quan el 1977 va donar el vistiplau a l'adhesió abans fins i tot que l'estat espanyol no s'hagués dotat d'una constitució. En Jordi va disseminar sobre el terreny conceptes arrelats a Estrasburg, com ara la diplomàcia parlamentària o la participació activa dels parlamentaris en les relacions internacionals. Va promoure l'Europa dels valors, aquells que poden reforçar la cohesió social en les nostres societats, els que afavoreixen la pau i l'estabilitat al nostre continent... És per això que el seu llegat té avui la mateixa vigència que quan va arribar a Estrasburg per primera vegada com a membre de la nostra Assemblea, ara fa vint anys. Perquè la història de l'Europa dels valors, l'Europa en la qual creia en Jordi Solé Tura, es continua escrivint cada dia.

EL CONSELL D'EUROPA

Clàudia Morgado Martí, *"Study visit" a l'Assemblea Parlamentària del Consell d'Europa, estiu 2010*

Un dels àmbits —no tan coneguts com altres— on va treballar Jordi Solé Tura durant gairebé una dècada, va ser l'uropeu, com a membre de la Delegació Espanyola al Consell d'Europa.

El Consell d'Europa és una organització política intergovernamental que va ser fundada l'any 1949 i té 47 estats membres. La seva

Foto superior: Jordi Solé Tura i Mateu Sorinas, al Bòsfor (Istanbul), el 20 i 21 de maig de 2001, on va tenir lloc una reunió de la Comissió d'Afers Polítics de l'Assemblea Parlamentària del Consell d'Europa. A la foto inferior, amb Roser Gavallda, al Palau de Topkapi

funció és garantir els drets humans i la democràcia pròpia d'un estat de dret dels 800 milions de ciutadans europeus que hi són representats. El Consell d'Europa actua mitjançant la cooperació i el diàleg entre les cinc institucions que el componen: el Comitè de Ministres, l'Assemblea Parlamentària, el Congrés d'Autoritats Locals i Regionals i el Tribunal Europeu de Drets Humans. Les institucions del Consell d'Europa se situen a la ciutat francesa d'Estrasburg i es dediquen majoritàriament a la promoció i defensa de la Convenció Europea dels Drets Humans adoptada el 1950 i la resta de convencions adoptades amb posterioritat.

Jordi Solé Tura arribà al Consell d'Europa el 21 de març de 1990. En una primera etapa va ser membre substitut del Grup Socialista de l'Assemblea Parlamentària del Consell d'Europa. Gairebé no havia passat un any quan l'1 d'abril de 1991, el president espanyol, Felipe González, li proposà convertir-se en ministre de Cultura. Aquest fet el va portar a abandonar el Consell d'Europa durant un parell d'anys, tot i que l'1 de juliol de 1993 va ser convidat a la sessió ordinària de l'Assemblea Parlamentària per fer un discurs en qualitat de ministre. No obstant això, el 27 de setembre de 1993 es reincorpora novament i amb força; aquesta vegada es converteix en membre de ple dret de l'Assemblea Parlamentària.

L'Assemblea Parlamentària del Consell d'Europa (APCE) es compon de 318 representants dels parlaments nacionals dels 47 estats membres. L'edifici on se situa l'hemicicle de l'Assemblea s'anomena el *Palais de l'Europe* i és allà on els parlamentaris es reuneixen quatre vegades l'any per debatre qüestions d'actualitat i demanar als governs nacionals que prenguin iniciatives i rendeixin comptes de la seva gestió. La tasca d'un parlamentari com en Jordi Solé Tura consistia en adherir-se a determinades comissions per treballar durant tot l'any sobre matèries específiques, amb la finalitat de presentar les conclusions durant les sessions ordinàries del Ple. Les comissions principals en les quals va treballar van ser la *Comissió de Relacions amb els Països Europeus No Membres*, la *Comissió d'Afers Jurídics i de Drets Humans* i la *Comissió de Compliment de les Obligacions i Compromisos dels Estats Membres del Consell d'Europa (Comissió de seguiment)*.

Les comissions de l'Assemblea Parlamentària s'organitzen en reunions que se celebren majoritàriament a Estrasburg o a París però, excepcionalment, qualsevol comissió pot reunir-se en altres llocs. Jordi Solé Tura va assistir a reunions fetes a ciutats com Berlín, Bratislava, l'Haia, Innsbruck, Ohrid, Sant Petersburg, Praga, Moldàvia, Moscou, etc. En aquestes reunions, cada comissió tria les persones que duren a terme els càrrecs presidencials i s'assignen *rapporteurs* per a l'elaboració d'informes sobre determinats assumptes, que han de ser aprovats primer per tots els membres de la comissió i després pel Ple, durant les sessions ordinàries. Després de traslladar les conclusions al Ple de l'Assemblea Parlamentària, en les mateixes sessions s'elaboren i aproven resolucions i recomanacions adreçades als estats membres i altres institucions del Consell d'Europa.

Entrevista de Jordi Solé Tura, llavors president de la Comissió d'Afers Exteriors del Congrés i membre de les assemblees del Consell d'Europa i de la Unió Europea occidental, amb el president del parlament de Turquia en la seva visita a l'estat espanyol l'any 1994

Visita d'una delegació d'observadors de l'OSCE en les eleccions generals del 14 de setembre de 1996 a Bòsnia-Herzegovina, les primeres després de la independència del país l'any 1992. A la fotografia, Jordi Solé Tura parlant amb un responsable militar

La primera comissió a la qual es va incorporar Solé Tura va ser la de *Relacions amb els Països Europeus No Membres* (1990-1996). Des d'allà va ocupar-se de la situació política, econòmica, social i cultural d'aquells països que en aquell moment encara no eren membres del Consell d'Europa per falta de voluntat o per no acomplir l'estàndard de democràcia requerits. Les principals intervencions van versar sobre la situació de països com Bulgària, Romania, Txecoslovàquia, Iugoslàvia, etc. i va ser designat *rapporteur* de la situació de Polònia, Letònia i Azerbaidjan. En aquesta comissió Solé Tura va fer un dels treballs més significatius de la seva estança al Consell, l'informe sobre el conflicte de Nagorno-Karabakh, juntament amb el socialista alemany, el Sr. Pful. A més, la seva llarga permanència com a membre d'aquesta comissió i el seu compromís, el van portar a ser escollit unànimement vicepresident.

La següent comissió a la qual es va incorporar (1994-2004) va ser la d'*Afers Jurídics i Drets Humans*, que es dedica a promoure l'imperi de la llei i el reforçament dels sistema de protecció dels drets humans a Europa, amb especial atenció a la lluita contra el terrorisme, la discriminació, la impunitat i la defensa i promoció del respecte i la diversitat. La permanència en aquesta comissió de Solé Tura va ser més extensa que a la resta i, tot i que no va assumir càrrecs de direcció ni va ser anomenat *rapporteur* de gaire temàtiques, va treballar i intervenir en temes de gran rellevància, com per exemple la lluita per l'abolició de la pena de mort, les transicions dels països comunistes d'Europa central i de l'Est cap a democràcies i societats lliures. D'altra banda, també va participar en el debat sobre la incorporació de Rússia al Consell d'Europa, la incorporació de Croàcia i les sol·licituds per ser membres d'Ucraïna i l'antiga República Iugoslava de Macedònia. Una altra tasca important va ser la de fer de *rapporteur* de l'Orient mitjà en el procés de pau entre israelians i palestins i també en el problema de la violació dels drets humans de les minories nacionals de Bulgària. Finalment, Solé Tura va prestar especial atenció a la situació de Txetxènia, Albània, la situació dels refugiats de l'antiga Iugoslàvia i els drets de les minories.

Com a membre de la *Comissió de Seguiment* (1997-2001), Solé Tura va participar en activitats dirigides a assegurar el compliment de les obligacions contraetes pels estats membres i a informar-ne sobre el grau de compliment. Solé Tura va ser nomenat vicepresident de la Comissió des de pràcticament el seu primer dia; a més, va ser també nomenat *rapporteur* en la preparació d'eleccions a Albània i en general, per seguir-ne de prop la situació. Per aquesta missió va haver de visitar el país diverses vegades, per explorar la situació i conèixer els seus líders polítics. Destaca la missió tripartlamentària a Albània el gener de 1998. En aquesta comissió, va intervenir també en relació amb les situacions d'Ucraïna, Albània, Bulgària, Rússia, Lituània, etc. i va relacionar-se també amb la resta de comissions de l'Assemblea. En dues ocasions va formar part de la Delegació per a la Observació d'Eleccions a Rússia, l'any 1993, i a Bòsnia i Hercegovina l'any 1996.

Durant aquests anys, Jordi Solé Tura es va involucrar i comprometre activament amb l'organització i es va aventurar en anar més enllà de les obligacions formals de qualsevol parlamentari. Els seus companys del Consell d'Europa el descriuen com una persona de bon tracte, afectiva, amb un gran compromís per la lluita política, però alhora discreta i sense especials ànims de protagonisme. Les reunions i trobades amb personalitats polítiques importants de tot Europa el van portar a ser reputat com un expert en temes de diplomàcia internacional.

Una de les qüestions més sorprenents i alhora memorables de la seva contribució al Consell d'Europa va ser la seva particular preocupació pels països de l'Europa de l'Est, potser pel fet d'haver viscut uns anys a Romania. A Solé Tura li preocupaven aquests països menys poderosos, amb conflictes interns i ètnics de tota mena. La seva lluita política des d'Europa es va dirigir a aconseguir el respecte als drets humans en aquests països i la seva transició cap a la democràcia i l'establiment de l'estat de dret.

LA BUENA GENTE

Miguel Angel Martínez, *vicepresident del Parlament Europeu*,
rememora també les relacions amb Jordi Solé Tura i, especialment,
l'última etapa, la seva tasca a Europa.

Jordi Solé Tura... Me pongo a pensar delante del folio en blanco y el rotulador se pone solo en marcha: he conocido poca gente de quien tanta gente —tanta gente distinta— coincidiera en decir —y en pensar—: “es buena gente”. Jordi Solé Tura... Cierro los ojos y veo no una película, sino varias; casi una serie que se alarga sucesivamente durante cerca de treinta años. Está en primer lugar la etapa que uno pudiera titular como “el descubrimiento”. Aunque no procediendo de la misma tierra, ni de la misma marca entre las que habíamos integrado la resistencia contra la dictadura, hubiéramos podido encontrarnos en la cárcel o en tal o cual andanza de exilio, pero no había sido el caso. Nos conocimos en 1977, cada uno estrenando su escaño en el Congreso de los Diputados recién reconquistado para la libertad, para la dignidad y para la esperanza, tras aquellas primeras elecciones del 15 de junio. Probablemente sería más ajustado a la verdad decir “le conocí”. Le conocí y le reconocí como a quien, sin ser “compañero”, en el sentido más estricto y acaso sectario de la formación en que uno venía militando, lo parecía más que muchos que lo eran de carnet y de titulación. En su Grupo Comunista había personalidades tan destacadas por diversas razones —Rafael Alberti y Dolores Ibarruri, Santiago Carrillo y Marcelino Camacho, sin ir más lejos— que no era fácil hacerse notar y salir de un cierto anonimato que a casi todos nos alcanzaba. Y eso que Jordi sí que tenía ya una cierta notoriedad entre los colegas catalanes y algunos otros que, como él,

venían del mundo de la universidad. El descubrimiento de que hablo iba a producirse desde sus primeras intervenciones en la Cámara, en un proceso que le iba a ganar a Jordi Solé un creciente y generalizado respeto. Su palabra era siempre precisa y sensata; contundente, a pesar de quedar siempre a salvo de cualquier exceso; elegante y ajena a florituras o adornos.

Luego vendría su buen hacer durante los meses en que iba a revelarse como uno de los grandes artífices de nuestra Constitución. Sinceramente, pienso que su papel no ha sido suficientemente valorado, sobre todo porque acaso no se ha destacado el hecho de que su Grupo no era precisamente de los más fáciles ni dispuestos a hacer concesiones, sin embargo indispensables para el consenso sin el que la Carta Magna no hubiera podido ser el marco incuestionado para nuestra nueva aventura democrática. Quiero subrayar con esto el enorme poder de persuasión de que supo hacer gala entre sus camaradas quien fuera el ponente comunista, ciertamente contando para ello con apoyos y credenciales también de peso decisivo, desde Santiago a Nicolás Sartorius y desde Lali Vintró a Pilar Bravo...: amigas y amigos de distintas generaciones pero de igual buen juicio; admirables todas y todos.

Fue en aquellos trances cuando recuerdo la que, tal vez, fuera mi primera conversación larga con Jordi Solé Tura. Felicitándole, delante de un café, le conté alguno de los argumentos que yo andaba trasladando a mis paisanos por La Mancha, para defender el texto constitucional. Y Jordi estuvo de acuerdo cuando afirmé que esta Constitución era nuestra victoria sobre el Alzamiento Nacional del 18 de julio. Que era como recuperar el hilo de la Historia truncada y que cada uno de sus puntos constituía la negación de cuanto el francofalangismo había significado para nuestros pueblos. Jordi se sorprendió ante una de mis afirmaciones, sin duda algo excesiva como suele sucederme de vez en cuando: “esto es como ganar la guerra que perdimos hace cuarenta y dos años...”. Y, sin embargo, hoy, otros treinta y tres años después, creo que había mucho de justificado en aquel planteamiento.

El segundo capítulo de mi relación con el amigo fue ya en un período bastante más clarificado, creo yo que, en gran parte, gracias a la progresiva consolidación del orden establecido por la Constitución a la que acabo de aludir. Me refiero a los años que iban a seguir a las elecciones de octubre de 1982: a los días en que los socialistas llegábamos al Gobierno de España, con Felipe González y Alfonso Guerra como estrategias del éxito electoral y de la gestión que iba a suponer para nuestro país y nuestros pueblos el mayor progreso social jamás conocido a lo largo de toda nuestra Historia. Ahí ya, Jordi Solé Tura, como tantas y tantos otros, había dado el paso hasta integrarse en la filas del Partido Socialista. A mí me había tocado charlar con algunos de sus camaradas, en busca de su captación, y también lo hice con él, aunque ya una vez afiliado al PSC. Le felicité —y me felicité probablemente aún más— insistiendo en que yo veía en su incorporación un gesto de coherencia y no todo lo contrario, como podía escucharse

Visita d'una delegació d'observadors de l'OSCE en les eleccions generals del 14 de setembre de 1996 a Bòsnia-Herzegovina, les primeres després de la independència del país l'any 1992

en ciertas bocas y plumas. Como había hecho con otros —y otras— le expresé mi confianza en que se mantuviera fiel a lo principal de sus planteamientos de siempre: mi temor era que en algunos pudiera producirse un ejercicio o un reflejo de rectificación que les llevara al sector más social/liberal de nuestro Partido. Claro que todo en aquellas conversaciones tuvo como un tono de broma, donde iba yo a seguir descubriendo rasgos importantes de la personalidad de Jordi. Uno de ellos fue precisamente su sentido del humor, parecido al que me era familiar en otros amigos y compañeros catalanes como Ernest Lluch o Raimon Obiols: aparentemente serios y luego, sin embargo, tremendamente agudos y aún divertidos. Así era —así podría ser— Jordi Solé Tura.

Fue en aquel periodo cuando empezamos también a hablar de Europa. Yo había venido caminando en estrecha relación con otro amigo común y paisano de Solé: Lluís Maria de Puig, y fue a través de éste como iniciamos una serie de charletas, siempre en gran sintonía, a pesar de ser Jordi y yo tan diferentes en las formas. Él se había ido convirtiendo en un europeísta muy sólido. Lo era por sus convicciones internacionalistas fundamentadas en un extraordinario conocimiento de grandes pensadores de la izquierda, como Gramsci. Pero además, mi amigo era de los primeros que habían entendido y asumido que no existiría posibilidad de progreso real para nuestra gente más que en el contexto de un avance muy notable de todo el proceso de construcción europea. Fue en este periodo cuando empezamos a hablar del Consejo de Europa, a cuya Asamblea Jordi Solé Tura se integraría unos años más tarde. Antes iba a vivir otra aventura fascinante en su condición de Ministro de Cultura del Gobierno de España. Todos tenemos conocimiento de alguno de sus grandes éxitos a la cabeza del Ministerio; pero a mí, además, me consta la altísima valoración que de su contribución a la labor general del Gobierno

Com a membre de la Comissió d'Afers Jurídics i Drets Humans del Consell d'Europa, entre el 1994 i el 2004 Solé Tura va viatjar diverses vegades a Txetxènia. A la fotografia superior, delegació de l'OSCE, el 1994, dirigida per l'hongarès Sandor Meszarosz. Van aconseguir l'inici de negociacions a partir del 19 de juny, però es van trencar poc després per diferents incidents. A la fotografia inferior, Jordi Solé Tura, envoltat de població civil. A la foto inferior, amb un membre de l'OSCE

hicieron quienes estaban a la cabeza de tal equipo en La Moncloa. Siendo yo Presidente de la Asamblea Parlamentaria del Consejo de Europa, me cupo la satisfacción de recibir en Estrasburgo al amigo, Ministro, procurando rendirle el homenaje que su personalidad y su gestión se merecían.

Precisamente el último tramo de mi relación con Jordi Solé Tura es el que se refiere al tiempo en que, ya superada su responsabilidad en el Gobierno, y otra vez en su condición de diputado, iba a integrarse como miembro de pleno derecho en la Asamblea Parlamentaria del Consejo de Europa. Ahí sí que hubo días y noches para charlar de forma sosegada, puesto que coincidimos muchas veces en nuestros viajes a Estrasburgo y a París. No recuerdo ni una vez, ni un momento, en que me fallara el amigo, ni el compañero; ni el intelectual,... ni el hombre. Siempre mantuvo la coherencia del militante, tanto más valiosa cuanto que la fuerza inamovible de sus convicciones, siempre se expresó a través de la prudencia y el sentido común que, se supone, es característica de su gente. No es que no se enfadara en algunas ocasiones; le indignaban ciertas conductas: la falsedad, el oportunismo, el egoísmo, la injusticia. Y hubo momentos en que le vi —y le escuché— reaccionar con singular dureza. Siempre lo hizo, sin embargo, de forma justificada y con la fuerza que le daba el no perder nunca los nervios.

Trobada europea. A l'esquerra, Pedro Solbes i a la dreta, Jordi Solé Tura. Al centre, Lluís M. de Puig i Miguel Angel Martínez

Una vez me llevó a su pueblo para dar una charla. Me enseñó con singular orgullo y con una ternura que hasta entonces yo no le había conocido, lo que en mi tierra llamamos “la tahona”, o sea, el horno de pan, de su familia. Y hablamos también de motos, ya que en Mollet se produjeron algunas de las más importantes de España: motocicletas que contribuirían a llenar calles y carreteras llegando a ganar grandes títulos del deporte mundial. Allí estaba, en efecto, la fábrica de Derbi que Jordi me hizo visitar como la joya de la corona del lugar. Por cierto que también de deportes hablamos bien a menudo; era éste otro ámbito en el que uno y otro estábamos a gusto y sabíamos de qué iba la cosa...

Y poco más. O, acaso, otras dos líneas antes de regresar a mi primera afirmación: pienso en Jordi Solé Tura y el sentimiento y la palabra que me viene a la cabeza es “agradecimiento”. Y es que es estuendo recordar a un amigo y comprender que en su compañía uno se enriqueció como persona. Le debo, además, haberme dejado para siempre la imagen positiva que tengo de su tierra y de su gente, de Cataluña y de los catalanes. Naturalmente que en todas partes cuecen habas, pero de allí, de su inmenso corazón, me llegó a mí el regalo de la amistad y la confianza de éste que “como de poca gente, hubo tanta gente que coincidió en decir —y en pensar— que era buena gente.”

Any 1974 a Platja d'Aro. A Jordi Solé Tura li agradaven molt les motos. A prop de Mollet hi ha la Derbi, una fàbrica important i un dia va anar a visitar-la amb Miguel Ángel Martínez

La implicació de Jordi Solé Tura en les naixents democràcies europees, el seu coneixement dels països de l'Est, la solidaritat necessària que havia conegut de les internacionals socialistes amb l'Amèrica llatina... fan que la seva lluita per la democràcia al seu país vagi sempre lligada amb la lluita per la democràcia arreu del món. Per això, Solé Tura dóna suport en la redacció de la Constitució de Nicaragua.

Jordi Solé Tura, com a representant del Parlament espanyol, va participar activament en la comissió de redacció de la Carta dels Drets Fonamentals de la Unió Europea, que es va aprovar el 7 de desembre de 2000, a Niça. Aquesta Carta recull per primera vegada en la història de la Unió Europea, el conjunt de drets civils, polítics, econòmic i socials de la ciutadania europea i de totes les persones que viuen en el territori de la Unió.

Fruit de la dilatada tasca de Jordi Solé Tura al Consell d'Europa, neix el Comitè Català per als Refugiats, Catalunya amb ACNUR, creat l'any 2001 sota el seu impuls, amb l'objectiu de donar suport a l'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Refugiats (ACNUR-UNHCR) a Catalunya.

L'ACNUR difon les necessitats dels refugiats i refugiades mitjançant accions de sensibilització i educació; també recapta fons públics i privats per ajudar a finançar els projectes d'assistència, entre els quals hi ha l'Ajuntament de Mollet del Vallès.

El 17 de juny de 2010, el Comitè Català de l'ACNUR, feia un doble homenatge: als més de 34 milions de refugiats i desplaçats a l'empara d'ACNUR i a Jordi Solé Tura, fundador i avalador de l'entitat a Catalunya.

UNA PETITA EMPREMTA A LA CONSTITUCIÓ DE NICARAGUA

Joan Vintró Castells, *catedràtic de Dret Constitucional a la Universitat de Barcelona*

És ben sabuda per tothom la gran aportació de Jordi Solé Tura a l'elaboració de la Constitució Espanyola de 1978. En canvi, és gairebé desconeguda la seva aportació a la Constitució de Nicaragua de 1987. Era l'any 1986 i Jordi Solé Tura, com tants altres progressistes de l'època, feia temps que se sentia atret per l'experiència de la Revolució Nicaragüenca de 1979 que, sota la direcció del Front Sandinista, es plantejava una profunda transformació econòmica i social d'aquell país centreamericà en un marc presidit per tres principis fonamentals: pluralisme polític, economia mixta i no alineament. Aquest fet va propiciar que —en la seva triple condició de polític d'esquerres, pare de la Constitució Espanyola i catedràtic de Dret Constitucional— Jordi Solé Tura fos convidat per l'Assemblea Nacional de Nicaragua a visitar a mitjans de 1986 la pàtria de Rubén Darío per tal de fer un seguiment del procés d'elaboració de la nova Constitució engegat per les forces polítiques nicaragüenques amb representació parlamentària.

Durant la seva estada a Nicaragua, es va entrevistar amb membres del govern sandinista, amb parlamentaris de tots els partits amb presència a l'Assemblea Nacional, amb els juristes que assessoraven tècnicament els redactors del projecte constitucional, amb professors de les facultats de dret de les principals universitats i amb les més altes personalitats del país en el terreny institucional com, per exemple, el president de la Cort Suprema de Justícia. En totes aquestes converses, Jordi Solé Tura va posar l'accent en el fet que la nova Constitució havia de ser coherent amb els tres principis fonamentals de la Revolució anteriorment esmentats i que, per tant, havia d'incloure les regles essencials del funcionament democràtic de les institucions polítiques i els drets fonamentals de les persones.

De retorn a Barcelona, Jordi Solé Tura va convocar una reunió del Departament de Dret Constitucional per tal d'exposar a tots els professors la seva valoració de l'estada en el país centreamericà i per discutir amb ells els documents del projecte de Constitució de Nicaragua que s'havia d'aprovar el novembre de 2006. El debat va ser molt intens i ric, i entre tots els participants es van identificar una sèrie de punts del projecte constitucional nicaragüenc que, d'acord amb el criteri expressat per Jordi Solé Tura en les seves reunions a Nicaragua, podien resultar contradictoris amb els principis del constitucionalisme democràtic. Entre aquests punts de dubtosa compatibilitat amb la tradició democràtica, n'hi va haver un que va merèixer una especial consideració. Es tractava de l'article del projecte constitucional que regulava les forces armades i en qual s'establia que l'Estat organitzava la defensa mitjançant l'"Exèrcit Popular Sandinista". A tothom li va semblar que la designació d'una institució de l'Estat amb el nom d'un partit i sense establir explícitament la seva submissió a

Signatura del conveni entre l'Ajuntament de Mollet del Vallès i el Comitè Català de l'ACNUR, representats per Josep Monràs i Jordi Solé Tura, el 18 de març de 2005

la Constitució introduïa una perillosa confusió entre Estat i partit governant, que topava frontalment amb les pautes de l'estat democràtic de dret. Quan es va acabar la reunió, en Jordi em va cridar al seu despatx i em va proposar que m'impliqués en el procés constituent nicaragüenc i que em desplaçés a Nicaragua per traslladar als seus interlocutors d'unes setmanes abans i a l'ambaixador d'Espanya les reflexions que ell i el departament feien sobre el projecte constitucional, especialment la ja esmentada relativa a la configuració constitucional de l'exèrcit. Vaig acceptar encantat la proposta i a finals d'octubre de 1986 vaig anar a Nicaragua i vaig procurar complir l'encàrrec d'en Jordi de la millor manera possible. Per casualitat, en el viatge de retorn a Espanya a finals de desembre de 1986, vaig coincidir en el mateix avió amb l'ambaixador d'Espanya i em va preguntar què em semblava el text de la Constitució de Nicaragua definitivament aprovat a finals de novembre. Li vaig respondre que globalment es podia parlar d'un text democràtic, però que en alguns punts subsistien algunes contradiccions amb la tradició democràtica com, per exemple, en el fet que l'exèrcit es continués denominant "Sandinista". Llavors l'ambaixador em va replicar: "Fíjate que, a pesar de todo y más allá del nombre, han hecho un gran esfuerzo y, como quería Jordi, por lo menos el Ejército ahora tiene carácter nacional y no de partido y queda sometido a la Constitución".

Acte d'homenatge del Comitè Català de l'ACNUR a Jordi Solé Tura el 17 de juny de 2010, a Barcelona

COMPARTIR VIVÈNCIES

Una de les característiques comunes que reflecteixen les persones que en algun moment de la seva trajectòria van compartir vivències amb Jordi Solé Tura, és la seva manera d'entendre la vida. Un home profundament enamorat, vital, joiós de compartir àpats, esports, viatges i excursions amb els amics i les amigues. Un home que fa política, però que rebutja els privilegis. Un mestre estimat pels seus companys d'universitat i pel seu alumnat. Mestre, també, perquè és capaç de transmetre el que sap de manera entenedora a qui té al voltant, sense sentir-se per damunt de ningú.

Un home que s'obliga a fer més —en esports, en política, en docència, en relacions personals— i lluita per aconseguir els seus objectius. Del mestre, de l'amic, del company... ens parlen les següent col·laboracions.

MAESTRO, AMIGO, COMPAÑERO

Manuel Castells, *catedràtic de Sociologia de la Universitat Oberta de Catalunya*

Jordi Solé Tura fue mi profesor. Yo tenía 16 años, entraba en primero de carrera en la nueva Facultad de Derecho de Pedralbes, con inquietudes intelectuales y rebeldía personal. Muy pronto decidí que estudiar derecho era fácil y aburrido, salvo en una asignatura, derecho político, a la sazón dirigida por el cátedro Manuel Jiménez de Parga, y en realidad enseñada en las clases prácticas por sus brillantes ayudantes, entre los cuales Jordi Solé destacaba con luz propia. Me fascinó, me inspiró, me hizo entender. Y sobre todo me permitió no tener que elegir entre mi interés por lo intelectual y mi opción por la política como forma de cambiar el mundo insoportable del franquismo. Se podía ser de izquierda y riguroso, militante y reflexivo. Pronto Jordi tuvo que exilarse. Dejo un vacío enorme entre nosotros, pero nunca le olvidé. Y cuatro años después seguí sus pasos en un forzado exilio a París, aunque el ya estaba en Bucarest adonde se habían teleportado los Pirineos de la esperanza. Me enraicé en París, siempre combinando, a veces con tensiones, lo intelectual y lo político, siguiendo su inspiración. Y ya en los setenta reapareció en mi vida, cuando el había vuelto a Barcelona, a liderar la nueva oposición de izquierda y yo andaba trabajando en la base del movimiento de inmigrantes. El me ayudó a conectar lo que se hacía en Barcelona a lo que yo hacía en París.

La transición democrática nos reunió de nuevo. El fue padre de la Constitución mientras que yo me dediqué, desde Madrid, a colaborar en la construcción de la democracia municipal. Y también evoluciono-

Manuel Castells, en primer pla, i en segon terme, Jordi Solé Tura

A la pàgina esquerra: Marina Subirats, Tony Hilbert, Teresa Eulàlia Calzada, Carme Guinea i Jordi Solé Tura

namos al mismo tiempo hacia la esfera socialista y el gobierno de Felipe González, el desde dentro de la política, manteniendo su vocación universitaria, yo desde la universidad, manteniendo mi compromiso político. Y así el fue senador y ministro y faro ético-político de toda una generación. Siempre amigo, accesible, directo, sencillo, en mi casa, en su casa, atento a mi compañera rusa con quien compartían historias del socialismo surrealístamente existente. Nuestra última excursión juntos, con compañeras y amigos, fue a tomar las aguas en Montbrió. Fuimos a un hotelito, naturalmente llamado Sant Jordi y a cenar calçotada porque era la época. La conversación entre nosotros ya era limitada. Pero el contacto afectivo, los ojos intensos, la sonrisa amable y su superviviente mecha al viento estaban allí, con una continuidad histórica de medio siglo y con la dulce naturalidad del amigo y maestro que nunca me dejó y nunca me dejará.

D'UN ESTIU JA LLUNYÀ I UN JORDI JOVE, JOVE

Marina Subirats, *sociòloga*

A l'hora de parlar d'en Jordi em vénen tants records que és ben difícil escollir... L'home ferm, sempre una mica minyó escolta, intel·ligent, divertit, amable, culte, valent. Salvador de princeses captives, com ell em va explicar que es veia a si mateix. Se'n poden dir, se n'han dit i espero que se'n diran tantes coses, i gairebé totes tan bones!

Dos records doncs, personals. El primer, de l'amic i company de viatge, no en sentit figurat, ep!, que sempre es va comprometre molt, sinó literal. Era l'estiu del 75 i després de passar per París, parada obligada de dirigents clandestins, vam seguir, en Jordi, la Teresa Eulàlia, en Jaume, llavors el meu marit, desaparegut pocs dies abans d'en Jordi, i jo, cap al nord, cap al gran nord. Vam travessar Holanda, Dinamarca, Suècia, Noruega, sempre cap al nord, amunt, amunt. Amb les nits gairebé blanques i un sol que a les tres del matí s'instal·lava a la tenda de campanya a fer-nos companyia, uns paisatges frescos i polits, de país civilitzat que ens feia enveja. Fins a les Lufuten, les Vesternallen, petites illes meravelloses, dormint en casetes de fusta damunt unes ones clares que petaven sense parar contra les roques sota nostre.

Era un Jordi especial, aquells dies, jove, jove. Profundament enamorat de la Teresa, estrenant gairebé la seva vida junts, descobrint, a cada nova broma, formes també noves de complicitat de parella. Assajant acudits i facècies. Les frases li sortien en forma de rodolins, tot era jugar. "Teresa Eulàlia, ets més bella que una dàlia" era la més freqüent, esclatava pertot entre rialles. Era com un noi a qui han obert la gàbia per unes hores —l'any 75 la vida era dura i incerta, encara, a Espanya— i bullia de força i de tendresa, corrent per paisatges preciosos amb la dona que estimava. Amb un futur encara indesxifrabable, però que s'anava obrint, prometedor.

Jordi Solé Tura aprofitava totes les estones possibles per compartir-les amb la gent del seu voltant.

Recordo la cloenda: després d'aquells dies de llibertat immensa, de natura, de llum, vam acampar en un poblet d'Alemanya, ja en la ruta del retorn. Vam saber, aquell vespre, que Franco havia decretat un nou estat d'excepció. De sobte, tot es va enfosquir i aquell devessall d'alegria va esvaïr-se. Va retornar el polític, l'home madur, carregat de responsabilitat, que sentia el pes de les decisions a prendre, de la dificultat de trobar els camins per sortir del pou, per canviar el país, per començar un altra etapa, en què podia passar de tot. Aquell anunci era un molt mal presagi; en Jordi era conscient, possiblement més que la resta de nosaltres, del que podia succeir, en aquell moment gairebé últim de la dictadura. "Com patirem, encara. Quina angoixa haver de tornar a tot això", recordo que ens va dir. I, en efecte, pocs dies després morien cinc persones assassinades per un règim esgotat, però cruel i venjatiu fins al final.

Em ve a la ment ara un altre record, molt diferent; la d'un home amb un pensament polític constantment actiu, anant sempre més enllà. Després de les eleccions del 93, en Jordi va deixar de ser ministre de Cultura; uns mesos més tard em van proposar ser directora del Instituto de la Mujer i vaig acceptar. I, naturalment, vaig anar a parlar amb ell, perquè m'orientés respecte a allò que era important tenir present en un càrrec de govern, més enllà de la tasca concreta, i també com sobreviure en la jungla política de Madrid, que jo desconeixia totalment. Em va dir una cosa que em va servir molt: s'ha de coordinar l'acció de l'Estat i les autonomies, que tenen tendència a enfrontar-se, a competir, en lloc de col·laborar. Cal trobar formes d'actuació comunes, sinó aquesta organització no pot funcionar bé. I, de fet, és una de les coses que ell havia intentat al Ministeri de Cultura: potenciar l'acció col·lectiva, intercanviant idees, materials, projectes, en lloc d'amagar-los als altres per ser-ne els únics protagonistes, com passa tan sovint. És el que vaig poder fer amb bastant èxit, —les polítiques

Trobada amb amics i companys a l'Hotel Princesa Sofia, entre d'altres, De la Torre i Salvador Milà, en el desè aniversari de la promoció de Dret 1970-75 (6 novembre 1985)

d'igualtat eren molt noves i difícils de concretar, i necessitaven tant o més que les de cultura un esforç comú— fins que la dinàmica electoral va ser més potent i va determinar de nou moviments de divisió i enfrontaments. Però allò que em va sobtar és que fos ell, precisament ell que havia estat al centre de l'esforç constitucional, qui hagués comprès i detectat ràpidament algunes de les mancances d'aquell invent.

Estimat Jordi, si no haguessis existit, t'hauríem hagut d'imaginar, per saber que es pot confiar en algú fins al final. Per sort vas existir i vas mostrar que hi ha persones que fan gran la figura del polític, del dirigent, de l'intel·lectual, que no fallen, ni abandonen, ni traeixen i que assumeixen amb senzillesa la seva capacitat de lideratge, sense convertir-la en un pedestal que els allunya de terra o en una barrera que els separa dels altres. Que no per ser grans perden la capacitat de ser petits, propers, tendres.

I també ens vas mostrar que hi ha persones que entenen la política no com una activitat per adquirir notorietat, o diners, o poder, sinó com una activitat al servei dels altres, al servei d'un poble, realment i més enllà de frases literàries. No com una manera de fer-se visible sent qui més escridassa el contrari, sinó com una recerca constant de la convivència i de les solucions que poden enfortir-la. El que necessitem urgentment, a Catalunya i a Espanya, és molta gent del teu tarannà, de la teva valentia i de la teva intel·ligència. Esperem que el teu exemple ho faci possible.

EL COSTAT HUMÀ DE LA POLÍTICA

Carme Valls-Llobet, *metgessa*

El meu record del Jordi és un record d'amiga, de compartir dinars, trajecte vital i alguns actes polítics. Sempre recordaré més el seu vesant d'home cordial i profundament arrelat en els problemes de la gent, de la vida i de la política, entesa com l'art de organitzar la convivència i la justícia.

Per mi i per molts dels estudiants que vàrem viure els anys convulsos del 68 i 69, en Jordi Solé Tura, va constituir sempre *el costat humà de la política*. Quan durant l'abril i el maig del 69 van estar empresonats alguns companys i companyes de la Universitat Popular, la branca universitària de Força Socialista Federal, l'entrada del Jordi a la presó arran de l'estat d'excepció del maig del 69, va suposar per als nostres empresonats i en especial per a Joan Guarch, aleshores estudiant de Medicina, un bàlsam per a la moral i una ajuda immensa personal i intel·lectual, perquè en Jordi no es rendia mai, i trobava sentit a tots els esforços i les dificultats amb les quals ens havíem d'enfrontar. Dins de la presó, llegia i explicava el que llegia, i era capaç de connectar amb el món de la literatura i de la poesia i fer volar la imaginació dels empresonats, donar sentit a la lluita dels que estaven a dins...

Després, el devenir de la seva vida política, va ser per a molts de nosaltres un referent i una forma de fer compatible el desig de canvis polítics amb la forma concreta d'aconseguir-los. El seu camí de compromís polític que va continuar dins del Senat i com a membre del Consell d'Europa, no va deixar mai enrere la seva anàlisi fina de la situació política i la seva visió feta d'esperança. Tenia fusta de corredor de fons i no mostrava mai debilitat. Jo l'havia trobat corrent pels carrers de Barcelona de bon matí o a les pistes d'esquí de fons de la Cerdanya. Quan el trobaves, et regalava un somriure ampli i franc, i uns formosos i sonors petons a cada galta, costum que sempre va continuar tenint inclosos els moments en que més malalt estava. Sempre, primer, la seva pregunta abans de tot, per demanar com anaves, i què et preocupava. A ell tot li anava bé i sempre ens donava ànims per al futur. Una de les últimes imatges que tinc d'ell va ser en una piscina de la Cerdanya, de la mà de la Teresa Eulàlia, eixugant-lo amorosament, i ja amb mostres clares de pèrdua de memòria, amb la tensió del moment traspuant a la cara de la Teresa i amb el somriure del Jordi, que encara em saludava com sempre, i donant-me records per al marit.

Però l'última abraçada va ser durant la presentació de la pel·lícula *Bucarest*, una abraçada en què el costat humà pervivia malgrat no conèixer noms, ni identitats. Em va emocionar tant la pel·lícula —que vaig veure molt a la vora de Pasqual Maragall— que en arribar a casa vaig posar-me a escriure un article per al diari *El Punt*, que es va titular “Bucarest, ha valgut la pena”, i que em permeto incloure en aquest llibre d'homenatge:

“Unes vuit-centes persones es van trobar al CCCB per fer un homenatge a Jordi Solé Tura, que al visionar el documental *Bucarest* que ha fet el seu fill Albert Solé, es va convertir en una anàlisi del que van sentir, pensar i patir els fills i filles dels que vàrem lluitar contra el franquisme.

A mesura que les presentacions de Pasqual Maragall, el conseller Saura i el president Montilla, glossaven la figura de lluitador, de bon company i de bona persona de Jordi Solé Tura, l'emoció anava pujant de to, que es va anar fent més intens quan l'Albert va expressar les dificultats que va tenir per fer-la durant dos anys i com es va convertir en un viatge cap «a visitar la seva infantesa, allà a on hi està tot».

I de cop, veient el documental, totes les persones de la sala ens vàrem trobar transportats cap el propi passat, mentrestant els més joves, la tercera generació, els fills i filles dels que explicaven traços de la seva pròpia història, descobrien també per què varen veure fer tantes hores de reunió als seus pares i mares, el per què de tantes absències i tants silencis.

Emergia dins els nostres caps la cançó de Raimon sobre el poema d'Espriu *Venim d'un silenci molt trist i molt llarg*, i de fet, un dels moments més entranyables del documental va ser el diàleg entre Sergi Pàmies i Albert Solé, tots dos nascuts a la clandesti-

Joan Clos, Jordi Solé Tura, Isabel Allende i Pasqual Maragall, en un sopar

nitat i parlant dels silencis que van viure i els silencis que els van imposar. A mesura que avança el documental, constatem que és absolutament recomanable com a recuperació de la memòria històrica i del diàleg entre generacions.

Una pregunta planava durant tot el relat de la vida abans i després de la clandestinitat: ha valgut la pena no saber d'on ets, no poder fer servir el propi cognom, els anys d'empresonament i la por a ser detinguts? Se la fan de moltes maneres tots els entrevistats, però en certa manera, Semprún ho contesta per tots, val la pena perquè ha quedat la lluita per la democràcia, que ens va ajudar a ser demòcrates al mateix temps. Què hauria estat de nosaltres si haguéssim acceptat submisos la dictadura?

La genialitat de l'Albert Solé no ha estat tan sols convertir una vida en un homenatge a una persona i una generació, sinó tenir el coratge de no amagar els detalls, les decepcions, els comentaris crítics contra els aparells dels partits estalinistes i tractar la realitat de l'Alzheimer o l'accident vascular de la seva mare, amb una aproximació real absolutament frapant. Es necessitava coratge per expressar amb imatges sense concessions el que signifiquen les malalties neurològiques degeneratives, "buscant la persona darrera el malalt" tal com ell va dir.

Pasqual Maragall va dir, en començar, que segur que en el futur trobaríem tractaments o formes per prevenir la malaltia, però "a tu i a mi, Jordi, ja no ens arribarà". Una petita riulla fruit de l'angoixa col·lectiva va sonar per la sala. El reconeixement de les pròpies limitacions unides a la voluntat de trobar camins pel canvi, no sé si les havien escoltades aquelles parets. I va acabar dient al Jordi, amb mirada de complicitat, "venceremos".

Doncs aquesta és la resposta. Aquestes persones que són capaces d'acceptar una vida dedicada a fer un món millor, amb el desig de

Homenatge dels companys de Dret constitucional a Jordi Solé Tura pel seu nomenament com a ministre de Cultura. Juliol de 1991

guanyar-la pel fet d'aconseguir uns resultats reals, es digui Constitució o Estatut, han fet de les seves vides una victòria sobre la misèria moral, mental i política a les quals ens conduïa la dictadura. Amb elles, moltes altres persones van lluitar, van ser empresonats o van morir de forma anònima, però en la mesura que ens van obrir els camins per aconseguir les llibertats democràtiques, les seves vides, les persones que hi ha al darrera dels malalts, han valgut la pena.

Malgrat el sofriment que va suposar per a ell i la seva família viure a Bucarest, el trencament del silenci imposat per la dictadura, per Ràdio Pirenaica, que amb la veu del jove Solé Tura, obria un bri de llibertat en uns temps sense esperança. Per molts de nosaltres, la lluita va valer la pena, i encara ens ajuda a ser fidels als nostre orígens lluitant contra tota forma d'exclusió, intolerància, i discriminació.”

En Jordi sempre continuarà a la nostra memòria pel seu compromís, per la seva resistència i perquè va ser un home capaç de fer política sense donar cops de colze, mantenint formes de treball democràtiques, escoltant i deixant parlar, i sempre, mostrant el costat humà de la política.

L'AMIC JORDI

Jordi Sales, *metge*

Quan vaig rebre la invitació per escriure unes paraules de record del Jordi vaig sentir-me honorat. El primer que em venia al cap era que era un bon amic de feia molts anys. També que havia estat una persona important en la meua vida i que tenia moltes coses per agrair-li. Em preguntava i ho dubto encara, si podia aportar res d'interès. L'únic que se m'acut són alguns records de la nostra relació que penso que mostren alguns dels seus trets personals.

Els primers anys de conèixer l'existència del Jordi no vàrem tenir gairebé cap relació directa. Era cap a la meitat dels anys cinquanta i els inicis dels seixanta. Als activistes que fèiem antifranquisme a la Universitat de Barcelona, uns per lliure, altres militant en alguns partits d'esquerra, ens inspiraven molt de respecte dues persones, Manolo Sacristán i Jordi Solé Tura, tant per la seva vàlua intel·lectual com per la seva actitud personal ètica i valenta i de compromís polític. Els imaginàvem propers o militants del PSUC i que, en qualsevol cas, el prestigiaven. Crec que la seva trajectòria i exemple van influir profundament en el compromís polític d'aquella generació universitària.

Després, el Jordi, que, efectivament, era militant del PSUC, va decidir encarregar a la Nissa Torrents que em convencés d'entrar al partit. La Nissa era una estudiant molt singular, lliure i gens dogmàtica;

Jordi Solé Tura i Teresa Eulàlia Calzada

i, precisament per aquest caràcter, desvetllava algunes reticències en algunes persones del partit. No en el Jordi Solé, que era més obert i poc dogmàtic. Jo sempre vaig agrair-li aquesta iniciativa perquè, de fet, la Nissa va ser la primera *novieta sèria* que vaig tenir. Ens vàrem estimar molt un temps i considero que vaig rebre i aprendre moltes coses d'ella. Després vàrem continuar essent bons amics fins a la seva mort prematura. Crec que és una persona que no ha tingut el reconeixement que mereixia per la seva vàlua personal i el seu treball professional.

Convèncer-me d'entrar al PSUC no va ser gaire difícil, sobretot perquè vaig descobrir que els companys antifranquistes pels quals tenia més respecte formaven part del molt reduït nucli d'estudiants del PSUC: Guillem Sánchez, Marcel Plans, Pilar Fibla, Juliana Joaniquet, Feliu Formosa, Quim Vilar... Ja dins del PSUC no vaig tenir gairebé cap relació directa amb el Jordi, per raons de clandestinitat, però va continuar essent un referent per a mi. Més tard, quan ell va exiliar-se, vaig tenir la sort i el privilegi de tenir llargues xerrades amb el Manolo Sacristán en les quals sovint em parlava del Jordi Solé, destacant, evidentment, els seus aspectes valuosos i la seva trajectòria personal i, també, les seves discrepàncies, que ja existien a l'època, mostrant d'alguna manera la complexitat de les dues persones i la seva amistat. Aquestes converses van fer augmentar el meu respecte per ambdós.

Quan el 1962 vaig haver d'exiliar-me, em va passar la frontera la Maria, una *camarada* de Perpinyà, persona entranyable i generosa, que també havia passat el Jordi quan ell va marxar i amb qui havia conservat una molt bona relació. Em va explicar, amb gran afecte i tendresa, la vida i miracles del Jordi a l'exili, sobretot pel que feia als seus aspectes humans: que s'havia casat amb l'Anny, una noia molt joveneta, filla d'exiliats i molt intel·ligent i maca en tots els aspectes i que havien passat la lluna de mel a casa seva. Va ser sobretot un testimoni de la capacitat del Jordi d'estimar i fer-se estimar per la gent.

Quan a París vam establir una relació més directa i personal va ser, en tot cas per a mi, com si ja fes molt temps que érem amics. En els anys que varen seguir i fins que ens van expulsar del PSUC, sempre que en Jordi Solé feia estades a París o, més tard, quan hi va tornar a viure, ens trobàvem sovint en reunions informals, gairebé sempre amb el Jordi Borja i de vegades també amb altres estudiants del partit que també residien a París i algun cop amb el Francesc Vicens. En aquestes trobades compartíem informació sobre el que passava a Barcelona i a l'*interior* en general. També sobre els problemes que es començaven a detectar a la direcció del partit i sobre el que coneixíem de la situació als països de l'est amb la qual ens sentíem molt crítics. En les reunions era un Jordi seriós, amb desig de conèixer el màxim de coses de la situació del país, tot i que ell en coneixia moltes més i compartia amb nosaltres les que podia. Com a gran comunicador que era, ens feia partícips de les seves anàlisis de la situació política amb una gran claredat, però també hi havia trobades més lúdiques: algunes excursions, sopars, alguns dinars de Nadal per combatre l'enyorança del país...

Jordi Solé Tura i Teresa Eulàlia Calzada, acompanyats de Miguel Núñez, l'històric lluitador comunista

Després ja va esclatar la crisi en el PC amb l'expulsió de Fernando Claudín i Jorge Semprún i totes les que van seguir. D'aquest període recordo reunions, molt emotives, amb F. Claudín, J. Semprún, Jordi Solé, F. Vicens, J. Borja i altres. Crec que aquest trencament del partit va ser dur per a tots nosaltres però especialment per al Jordi Solé, per tota la seva implicació, dedicació total al partit i situació personal. Tot i això i que els moments eren molt difícils, va reaccionar amb una anàlisi de la situació clara, compromesa i valenta que el va portar a decidir tornar al país malgrat el risc i no tenir cap recolzament del partit. En els anys següents vaig ser testimoni, intermitent, de com va continuar treballant per trobar noves vies i continuar la lluita política. És en aquest període que es va anar consolidant el *tàndem* Jordi Solé/Jordi Borja que els portaria a engendrar Bandera Roja i portar endavant, al llarg de la vida, moltes altres idees, projectes i iniciatives.

Quan el 1971 vaig tornar a Barcelona amb la meua dona, Júlia, vam continuar una relació d'amistat, espaiada, però que vam mantenir sempre. Podien ser sopars, trobades a la neu, anades al cinema, converses de música i, evidentment, de política.

Durant uns anys vam organitzar uns partits de futbol sala entre amics, un vespre a la setmana. Em vaig quedar impressionat perquè això també s'ho prenia molt seriosament: era competitiu com si juguéssim partits importants. I quan els companys que formaven part del seu equip no corrien prou, els escridassava de valent.

Recordo també l'anècdota d'un estiu, quan el Jordi era ministre de Cultura. Ens vàrem trobar amb ell i la Teresa Eulàlia al balneari de Caldes de Boí. Se'ns va ocórrer fer una escapada plegats cap a Sant Maurici en el meu cotxe, *burlant* l'escorta, cosa que a ell ja li sabia greu. Després de dinar i ja de tornada, ens va sorprendre de forma

Jordi Sànchez, Dora Carrera, Adela Agelet, Antonio Merino, Jordi Solé Tura, Jordi Domingo, Dolors Alegre, Rosa Carrió i Adolf Almató, amb el llibre de memòries Una història optimista, l'any 1999

Jordi Solé Tura i Jordi Borja, l'any 2000, en el 70è aniversari d'en Jordi

sobrada una forta tempesta i una esclavissada va bloquejar el camí i ens va deixar unes hores incomunicats. Fins que ens varen rescatar, el Jordi, sempre tan complidor, va patir molt pels escortes, pensant que els havia fet una mala jugada.

Cap a finals del vuitanta se'm va ocórrer un projecte en relació amb la recuperació de la cultura i el patrimoni marítims i, abans d'embarcar-me en aquest projecte, vaig voler conèixer l'opinió del Jordi Solé i del Jordi Borja. Aprofitant un sopar a casa nostra els vaig clavar el rotllo del projecte i, no tan sols el van aguantar, sinó que em van encoratjar a tirar-lo endavant. Imagino que per bondat, perquè veien que em feia il·lusió... o potser també perquè callés. Durant els més de disset anys que he estat dedicat a la realització d'aquest projecte, tant l'un com l'altre m'han ajudat i m'han fet costat sempre que ho he necessitat, imagino que en part obligats pel seu encoratjament inicial. De fet, el que volia subratllar és que era un bon amic.

Els darrers anys el vàrem anar veient menys participatiu, amb menys iniciativa i molt dependent de la Teresa Eulàlia. Al principi, alguns amics vam pensar que potser tenia relació amb les seqüeles de les darreres intervencions, amb la sordesa que s'havia agreujat o amb l'allunyament de les seves funcions en la direcció del psc. Alguns fins i tot vàrem pensar que la Teresa Eulàlia en feia un gra massa sobreprotegint-lo. La realitat és que ella es devia adonar abans que els altres que, malauradament, li passaven coses més greus. Finalment, vam assistir a la pèrdua progressiva dels diferents elements relacionals fins a quedar reduïts únicament al contacte sensorial: una carícia, una abraçada, un petó... Cal dir, però, que fins els darrers dies apreciava molt més les carícies, abraçades i petons que li feien les dones maques, joves i simpàtiques que l'anaven a veure, que les dels altres, a excepció, és clar, de la seva dona.

Per últim, crec que tots els que hem estimat el Jordi tenim un deute amb la Teresa Eulàlia per la seva cura i dedicació total durant tota la malaltia; tant per la cura de les seves necessitats físiques com pel seu tracte afectiu. Però també perquè va permetre al Jordi viure amb dignitat la seva malaltia, afavorint al màxim la seva llibertat mentre va ser possible i preservant-lo quan va caldre; i finalment també li va permetre morir dignament.

EL JORDI, UN REFERENT

Francesc Pallarès, *catedràtic de Ciència Política i de l'Administració a la Universitat Pompeu Fabra*

Era l'any 69 quan jo vaig tenir la primera notícia d'en Jordi Solé Tura, el per a mi llavors desconegut autor de *Catalanisme i revolució burgesa*, un llibre que va marcar la meua manera d'entendre Catalunya i el catalanisme. Uns anys després em vaig sentir molt identificat amb

les anàlisi sobre el franquisme i la lluita política als quaderns de Bandera Roja sense saber que la mà i el cap del Jordi, a més d'algun altre Jordi i no-Jordi, eren al darrera. A finals del 1972 tot remenant en una llibreria del Barri Llatí de París, vaig trobar un llibre que es deia *Pouvoir politique et classes sociales* d'un tal Nicos Poulantzas que tampoc no em sonava de res. Després d'una fullejada vaig veure que allò era el que jo en aquells moments estava buscant. I me'l vaig empassar d'un tros. Tot m'encaixava naturalment i l'endemà mateix sol·licitava el trasllat de la meva matrícula des de la Sorbona, on havia anat a fer Sociologia Política, a la Universitat de Vincennes (i posteriorment a l'École Pratique d'Hautes Études) a seguir les classes de Poulantzas. Em vaig assabentar al cap d'uns mesos que totes aquestes peces lligaven amb en Jordi. Que aquell senyor que m'havia obert una nova visió del catalanisme, també estava al darrera de Bandera Roja i tenia molta relació amb en Poulantzas. Uns anys més tard, *Constituciones y periodos constituyentes en España, 1812-1936* que havia escrit el Jordi amb l'Eliseo Aja, em va proporcionar un referent fonamental que encara és ben viu per sintetitzar la història política constitucional espanyola amb paràmetres de projecció cap el futur.

Certament, moltes altres coses han influït en la meua manera de pensar, però quan miro els meus esquemes de base, el Jordi sempre volta per allà.

Vaig coincidir amb en Jordi en algunes reunions, primer a BR i després al PSUC. I més sovint, quan, com a ajudant de Dret Polític a Lleida anava a les reunions de càtedra a la facultat de Dret de Barcelona. Allà, sota la direcció del Jordi, s'anaven discutint els temes del programa de Dret Constitucional, comparat i espanyol. Les primeres anàlisis de la nova Constitució. I amb el Jordi que havia estat ponent! Vaig gaudir i aprofitar molt d'aquelles sessions. Una manera de funcionar i de treballar que encara avui són per a mi un referent.

A poc a poc es va anar sovintejant el contacte amb en Jordi i amb la Teresa Eulàlia. No només en reunions polítiques o acadèmiques, sinó també en altres dimensions molt vitals i fonamentals:

...Dinars, sopars;
Costellades, calçotades;

— Deu n'hi do com mengeu,
aquests que sou de La Seu !

— Sí... i els de Mollet,
no aneu pas amb un vas de llet !

— Paelles i mariscades;

Turisme i passejades
— Tu molt La Seu i Alt Pirineu,
però a la neu no se t'hi veu!

— De fora vindran...!
Mira el ieti de Mollet,
tant estarrufadet !
(venia tot satisfet d'una marxa d'esquí
de fons)

Santiago de Torres, a l'acte de constitució del Grup d'Amics i Amigues a Mollet, tot recordant quan anava a esquiar amb Jordi Solé Tura

Jordi Solé Tura, entrant a l'Ajuntament de Lleida per fer el Pregó de Festa Major, el 7 de maig de 1993, acompanyat de les germanes Teresa Eulàlia i Divina Calzada

I d'altres. Moltes no les recordo. Però sempre hi havia un moment per a alguna escaramussa a rodolins. El lloc de pertinença era sovint el referent. Era juganer. I normalment “picava” ell primer. Però a mi també m'agrada i...

Tot plegat era també una manera, més personal, d'establir complicitats, més enllà del nivell polític i intel·lectual. I les persones finalment valen pel que són com a tals.

El tarannà dialogant que transmetia el Jordi a través dels mitjans de comunicació, la pedagogia política en els seus escrits i les seves intervencions, la naturalitat del seu tracte amb la gent... Sempre m'havia agradat el seu tracte natural amb la gent. Quan persones per a ell desconegudes el saludaven pel carrer o als restaurants, corresponia amablement de forma natural. Era la seva manera de ser. Això es nota i agrada. Era molt popular. Anessin per on anessin el saludaven. El Jordi apropava la política i els polítics a la gent.

La separació entre ciutadans i política és allò contra el que continuaria lluitant el Jordi ara, i on sempre ens semblarà trobar-lo al costat. Al cap i a la fi, si avui escric aquestes ratlles sobre el Jordi, surt aquesta publicació, al costat d'altres iniciatives en la mateixa direcció, és per quelcom més, molt més, que per la seva biografia en la lluita antifranquista, pel seu paper com a “pare de la Constitució.” És pels valors, les idees i la manera de ser d'en Jordi Solé.

I ben segur que en moments gens fàcils per a la política, i per una política de progrés social, trobem a faltar referents com en Jordi. I certament els referents ajuden. Però ell ens diria, molt seriós, que ja som prou grandets i que ens ho hem de muntar solets.

Alguns dels membres del Consell Assessor del Centre d'Estudis per la Democràcia Jordi Solé Tura, el dia de la seva constitució, el 21 de juny de 2005, a l'Ajuntament molletà, entre els quals hi ha bons amics de Solé Tura. (e-d) Joan Subirats, Francesc Pallarès, Josep Monràs (alcalde), Marc Carrillo i Marcel Planellas

CARTA

Dolors Alegre & Jordi Domingo, *advocats*

Estimat Jordi,

Ens han demanat que escrivim quelcom de tu. I pensem que, a hores d'ara, ens és difícil parlar de tu sense parlar amb tu (tal com havíem fet tantes vegades, tot compartint moments de tota mena). Suposem, doncs, que ningú no ens renyarà si substituïm l'article sol·licitat per aquesta carta.

No sabem on ets. Estàs absent d'entre nosaltres, però hi ha moments en què et seguim veient i sentint com el primer dia. Tanmateix, l'experiència de la teva malaltia dels últims anys ens va fer llaurar, amb solcs ben profunds, en el nostre cervell (i el nostre cor) els records comuns, a mesura que tu ja no ens recordaves ni reconeixies. No ho sabem. El que sí sabem és que vas ser un veritable amic. Un amic que —més enllà dels teus gran valors intel·lectuals i els honors merescudament rebuts— vas saber (com ningú) ser el mateix des del primer fins a l'últim dia.

Ens diuen que parlem de records i experiències. N'hi ha tantes! Ens vas honorar tot acceptant ser el padrí del nostre casament aquell ja llunyà octubre de 1975 (l'endemà d'un memorable concert d'en Raimon al Palau d'Esports de Barcelona). Al darrera, ja hi teníem un munt de vivències i una amistat consolidada. Des del nostre primer encontre —(la Dolors, després de la seva primera classe amb tu perquè l'havies captivat com cap altre mestre l'havia captivada abans, ni ens tornaria mai a captivar, i jo quan —subtilment suggerit per qui sabia de què parlava— t'havia vingut a advertir que t'interrompria la teva classe de dret polític per dir quelcom als companys estudiants en allò que havia de ser el meu primer míting universitari sense ni sospitar, encara, que tu eres al darrera de tot allò que germinava i creixia al voltant de les anomenades Plataformes Universitàries Revolucionàries de la OCB)— sempre vàrem gaudir de la teva saviesa, del teu tarannà, del teu mesatratge però —per damunt de tot— de la teva amistat i senzillesa.

Sempre ens vas obrir les teves portes. Les del seminari de dret polític, les del teu pis de Mitre, les de Mestre Falla (amb la Teresa) o les del teu últim habitatge. Vàrem compartir, també, espais i llocs com Moià, Manresa, Calella o els nostres habitatges a Barcelona, però sempre ens hem sentit privilegiats perquè —també a nosaltres (com a tanta altra gent)— ens vas obrir el teu cor de bat a bat.

Hem parlat amb tu de política, d'estudis, de pares i/o germans, de sentiments, d'esports, d'enamoraments, de baralles intestines, de futbol, de crisis de parella, dels fills, de la professió, de perspectives...; de la vida en tots els seus aspectes i matisos. Moltes gràcies per la teva inoblidable confiança i moltes gràcies, sobretot, per l'ajut que —a una i altre— sempre ens has volgut regalar.

I ara et veiem. Veiem la teva mirada transparent o amoïnada, riallera o profunda, encuriosida, sorneguera... si cal, però sempre amatent a l'amiga o amic que et parla. I sentim la teva veu sàvia, planera, clara i

Jordi Solé Tura i la seva muller, amb Carme Guínea, Mercè Vilella, Manuel Castells, Carme Turró i Jordi Domingo

Dolors Alegre i Marcel Planellas, en l'acte de constitució del Grup d'Amics i Amigues de Jordi Solé Tura, el 25 de maig de 2010, a Mollet del Vallès

precisa, enèrgica o de la broma (segons les circumstàncies), però sempre cercadora de reflexió, complicitat i diàleg.

Ara se'ns amunteguen infinitat de records amb tu. Records compartits de la nostra vida política (a la universitat i durant els primers anys de professió) i de la nostra vida personal i quotidiana. Són pinzellades teves, mers traços que varen envair —de cop i volta, amb naturalitat i senzillesa— la quotidianitat de la nostra vida. Traços que tanmateix no tinguin significat especial per a altres, però que tenen una vàlua infinita per a nosaltres dos i que han quedat (bé que ho saps) del tot perennes en el nostre més profund sentiment.

Recordem —per exemple— quan, a primers dels setanta, corries, tan bon punt la Dolors o jo t'ho demanàvem, al pis de República Argentina —entre reunió i reunió— per debatre (sense “centralismes democràtics”) qualsevol problema que sorgís a la llavors políticament efervescent facultat de Dret. O quan vaig descobrir sorprès —quan érem tancats treballant/estudiant un d'aquells estius a Moià— que tenies *El Mundo Deportivo* al cotxe i que, per tant, podia recuperar —d'una vegada per totes, sense embuts i sense cap mena d'escrúpol— la meva passió blaugrana perquè era compatible amb la “lluïta revolucionària”. Quantes vegades, després, vàrem compartir seient al Camp Nou o mirant partits del nostre Barça per TV3 ... discutint les jugades, compartint anècdotes del passat o il·lusions de futur, sentint-te meravelles dels germans Gonzalvo (molletans com tu) o escoltant la teva admiració per “lo” bo que era el teu germà com a jugador. O aquell dia, sota els focus del Camp Nou, quan em vas explicar com volies deixar el PSUC sense fer soroll i, sobretot, sense fer mal... tot posant

Lliurament del II Premi Jordi Solé Tura, el 5 de novembre de 2009. (e-d) Joan Subirats, Marcel Planellas, Miquel Caminal, Jordi Labòria, Djaouida Moualhi, Josep Monràs, Albert Solé, Montserrat Tura, Eliseo Aja i Joan Vintró

l'exemple (com a bon afeccionat que també eres de les arts escèniques) de voler desaparèixer sense que ningú pràcticament se n'adonés, com un focus que s'apaga a poc a poc i que va deixant, paulatinament, d'il·luminar l'escena fins que ja no es veu res. Què didàctic has estat sempre... Jordi!

Recordo també, amb motiu de fer jo els meus 40 anys i assistir a una festa sorpresa preparada per la Dolors, que em vas dir, amb tota la convicció del món, "Ara entraràs en el període més excitant, productiu i meravellós de la teva vida"... i ho deies tot mirant-te embadalit la teva Teresa. I només amb això —per si jo encara no ho sabia— em vas transmetre l'enorme importància que per a tu (i també per a mi) significava tenir al costat una persona que t'estima amb tot el que té i més.

I recordes quan em vas demanar si et podies aïllar per gargotejar les teves primeres notes sobre la Constitució i ens en vàrem anar plegats a Llafranc, a una caseta llogada per uns molt bons amics meus, i després gairebé que no provoquem el seu "desnonament" perquè el propietari era un famós prohóm gironí de l'antic règim que va treure foc pels queixals en assabentar-se de la teva "profanació"?

Així mateix, recordem, amb especial emoció, el temps i dedicació amb què (malgrat la teva feina i compromisos el 1997) vas voler obsequiar la nostra filla Marta (llavors de només 16 anys), amb motiu de la seva decisió de fer el treball de recerca a l'escola sobre la pena de mort. I no tan sols li vas voler transmetre els teus coneixements i conviccions en una llarga xerrada, sinó que vas demostrar —com tantes altres vegades— la teva inestimable generositat, tot facilitant-li també les teves notes personals manuscrites del discurs que havies fet al Congrés el 28 de setembre de 1995 perquè les pogués incorporar al seu treball d'escola.

Jordi, podríem seguir i seguir. Podríem parlar —com tantes vegades— de tu, de nosaltres, de la Teresa, de l'Albert, dels nostres fills Marta i Jordi. Si ho fem, però, els qui ens han demanat l'escrit no tan sols ens renyaran sinó que senzillament ens el tornaran. Ho hem de deixar. Però ho deixarem tal com ho fem entre amics, amb un somrius, amb un enyor i amb la dolçor interna que deixa un nou moment compartit. Fins a sempre. T'estimem.

UNA MANERA DE FER POLÍTICA I D'ENTENDRE LA VIDA

Un altre dels trets que reflecteixen persones de militàncies polítiques diverses, és la noblesa de Jordi Solé Tura a l'hora de fer política, un home que havia viscut la lluita antifranquista, i això imprimeix caràcter. Quan va canviar de partit, ho va fer, no perquè s'apuntés al que li donaria més poder, sinó perquè era el que la seva consciència li demanava fer per coherència. Va ser al PSUC, en va sortir, va fundar Bandera Roja (BR) i va tornar al PSUC. En un moment que les expectatives no eren gens favorables al PSUC-PCE, el 1982 va quedar fora com a diputat al Congrés i va ser candidat a l'alcaldia de Barcelona el 1983. Més endavant, i sense fer soroll, va militar a les files socialistes.

La majoria de les persones que van compartir feina, negociacions o militància política amb ell, destaquen que no era gens sectari i que sabia discutir de política sense fer-se enemics. La seva gran arma era el diàleg.

El 12 de març de 2000 Jordi Solé Tura és elegit novament senador pel grup Entesa Catalana de Progrés, fins al final de la legislatura, el 20 de gener de 2004. Dels anys que passa a Madrid, recorda la solitud de moltes nits, després de treballar tot el dia, menjant un entrepà sol, just abans d'anar a dormir.

JORDI SOLÉ TURA: INTEL·LECTUAL I POLÍTIC

Isidre Molas, *vicepresident del Senat*

En la darrera etapa de l'activitat política de Jordi Solé Tura entre 2000 i 2004 compartíem candidatura i després escó en el Senat en el marc de l'Entesa Catalana de Progrés, grup parlamentari que reuní els tons diversos de les esquerres catalanes. En el Senat i en l'Entesa, com a socialista, desplegà una intensa activitat per tal de potenciar el denominador comú que la coalició posseïa i defensar la democràcia, el catalanisme, el federalisme i els valors compartits per una esquerra plural.

Per a mi tingué un punt d'emoció tornar a actuar junts, tal com havíem fet en d'altres moments: en 1965 ens havíem retrobat en la càtedra de Dret Polític de la facultat de Dret de la Universitat de Barcelona, retornat ell d'exili i jo del servei militar, fins que el 1966 un expedient ens separà de la docència per dos anys; aquest fet portà a la creació d'EISA, una facultat privada de ciències polítiques on la llengua de docència era el català, que reunia professors expulsats i alumnes també expedientats i que moriria d'una manera abrupta en els mateixos mesos en què s'havia originat la polèmica sobre *Catalanisme i revolució burgesa*, la tesi doctoral de Jordi Solé sobre el pensa-

A la pàgina esquerra: Jordi Solé Tura, ministre de Cultura, al IX Saló Internacional del Llibre, el 25 de juny de 1991

ment de Prat de la Riba. Mentrestant, ell es guanyava la vida traduint i jo treballava en un diccionari enciclopèdic, perquè a la Universitat els professors no numeraris no cobràvem. Més tard, reingressats a la docència precària, junts férem també un munt d'oposicions a Madrid, on compartírem la vida en una residència universitària i les hores mortes parlant de tot, també de política, de dret o dels clàssics del pensament, mentre ens resistíem a defallir davant el pes de la lògica dominant i lluitàvem contra els recels que despertaven aquells marxistes catalans que pretenien d'assolir un lloc estable de professor.

Amb la ploma, la paraula i l'activisme, Jordi Solé Tura fou sempre un polític de pedra picada al servei del seu poble, però al mateix temps fou també un intel·lectual, brillant i renovador, valent i creatiu, disposat a fer del marxisme un instrument útil per a l'anàlisi dels problemes concrets, dotat d'una esplèndida continuïtat en els valors que defensava. Recordo amb intensitat la seva primera intervenció acadèmica, potser perquè per a mi, que tot just havia acabat el primer curs, fou també la primera vegada que vaig participar en l'estudi del federalisme durant mig any; era el 1958 i es feia en català amb la mateixa naturalitat, amb què era catalanista i era federalista. Recordo també les llargues converses de tarda fetes a casa seva, on sempre hi compareixia algú nou, destinades sobretot a analitzar els canvis socials que s'havien produït a Espanya en els darrers anys, potser relacionades amb anàlisis més o menys "claudinistes", i parlar de pel·lícules, de llibres o d'esport, les grans passions que tenia. No puc deixar de recordar l'obra de traductor i difusor del pensament contemporani, en especial la d'Antonio Gramsci, que influí bastant en els temes relatius a l'hegemonia cultural, al menys a mi, o els importants estudis sobre el pensament catalanista, primer sobre Prat de la Riba i després sobre Valentí Almirall, les anàlisis sobre la història del constitucionalisme espanyol i, més tard, els articles de premsa sobre política internacional. En ells hi bategava un plantejament, realista i suggestiu, dels problemes i dels fets concrets que quedaven situats en un marc més general des d'una perspectiva "genètica", on cercava l'arrel racional de les coses; tot plegat responia al propòsit permanent de mantenir una actitud mental desperta i oberta, de no deixar-se emportar per les veritats del passat i de trobar les veritats del present.

Compaginava l'activitat intel·lectual amb l'esforç personal per aconseguir la necessària acumulació de forces i la mobilització social, per establir coincidències entre sectors diversos, per connectar amb el sentit profund de la voluntat de les esquerres i del poble, i també per endevinar els moviments dels contrincants, perquè calia fer possible la democràcia i bastir la història del futur on les contradiccions entre els valors i els interessos de les dretes i les esquerres es resolguessin per la vida democràtica amb les llibertats assegurades i en un marc que permetés que les nacions que formen Espanya poguessin viure amb llibertat sota un Estat comú.

Per això en 1977 s'abocà a la política i participà activament en tot el procés de la transició, també en la redacció de la Constitució espanyola, i en l'establiment de l'autonomia política de Catalunya. L'Estat

Intervenció de Jordi Solé Tura al Club Siglo XXI, el 5 de març de 1979

de les Autonomies seria el marc que havia de permetre que l'Estat pogués funcionar com si fos un sistema federal. "Personalmente estoy convencido de que la lógica profunda de nuestro sistema autonómico es su desarrollo en sentido federal", deia. "España no es ni puede ser un Estado federal si no se modifica la Constitución. Pero lo importante no es el nombre, sino la cosa. Lo importante es que el Estado español acabe funcionando como un Estado federal. Y esto es perfectamente posible a partir del actual texto constitucional."

Avui alguns només veuen en Jordi Solé com un dels pares de la Constitució, i efectivament d'allò que estava més orgullós era d'haver participat en la tasca històrica d'aconseguir la democràcia i d'haver pogut fer-ho també com a membre de la comissió redactora de la Constitució, una Constitució inclusiva que evités el moviment pendular de la nostra història, en què els períodes democràtics havien estat sempre breus i agitats, en què mai no havia existit un ampli acord que la situés per sobre dels partits i dels bàndols, i en què l'autogovern de Catalunya només havia arribat a ser una realitat breu i inestable. Les esquerres ho havien fet possible i, malgrat les resistències que la dreta històrica podia posar-hi, el pacte assolit havia canviat la història d'Espanya perquè la Constitució havia deixat de ser només expressió d'un sector de la societat. En 1977 Jordi Solé s'havia abocat a l'acció política gairebé d'una manera exclusiva, però el resultat havia valgut la pena. Només després seria l'hora de la unitat de les esquerres, no sols per reivindicar només, sinó sobre tot per convèncer que calia iniciar des de la majoria social i política una política gradual de reformes per aconseguir una societat més pròspera, menys desigual en les oportunitats i amb persones més lliures, una "societat democràtica avançada".

Manuel Jiménez de Parga, en l'acte de celebració pel nomenament de Jordi Solé Tura com a ministre de Cultura. Més enllà, Isidre Molas. 1993

Però foren el treball conjunt i la convivència humana en el Senat allò que m'ha deixat un impacte més proper. En aquells quatre anys mostrà una maduresa especial en la combinació de les diverses facetes del seu tarannà i en la seva voluntat de pensar des de les novetats ocasionades per la globalització. Amb el seu verb brillant, el seu somriure afable, la seva mirada franca des del darrera dels grans vidres de les seves ulleres combatia cada dia contra la sordesa i el càncer, però sempre obtingué el reconeixement de tots a la seva actuació lleial i a la seva trajectòria, també pels qui se'n trobaven més allunyats, així com un respecte general per a les idees que defensava amb passió, convenciment i claredat. Si pot dir-se així, sense fer res més que actuar amb naturalitat, tenia autoritat.

Seguia essent un gran orador des la tribuna, com havia estat un gran professor a les aules i mantenia el to de gran escriptor d'opinió en la premsa. L'estona que trigava a escriure l'article, que no era gaire llarga, era sagrada; no se l'havia de destorbar: "deixa'l, que ara està fent l'article". Quan acabava, sortia del despatx ple d'energia, i començava a moure's amunt i avall demanant més feina; no sabia estar sense fer res. En el Senat defensava amb fermesa la Constitució i el necessari camí federal de l'autonomia; criticava la involució que es produïa en la dreta i la resurrecció del nacionalisme espanyol o català com obstacles potencials per a l'arrelament dels costums democràtics; recordava la creixent interdependència i augment del poder independent de l'economia internacional sense normes ni controls. La veritat és que l'enyo-ro. Però la seva personalitat, amable, sòlida, lúcida i coherent amb els seus valors, quedarà com una de les grans referències de l'Espanya democràtica i de la Catalunya de progrés, no sols dels qui coincidiren amb ell en idees i desitjos, sinó també del poble en el seu conjunt. Les seves aportacions han estat fonamentals en la construcció de l'Espanya democràtica i la Catalunya contemporània. Fou al mateix temps un home d'acció, un dirigent polític i un intel·lectual, d'una manera tan coherent que l'ordre dels factors no altera el producte.

APRENENT D'EN JORDI SOLÉ

Francesc de Carreras, *catedràtic de Dret Constitucional de la Universitat Autònoma de Barcelona*

La meva relació amb Jordi Solé Tura va estar sempre a cavall entre l'amic i el mestre. Ell mai em va considerar com un dels seus deixebles —si és que aquesta paraula té algun sentit— perquè realment jo no ho era; però jo, sempre, especialment en els anys de la primera formació, escoltant-lo i veient com actuava, vaig tenir la sensació que em trobava davant d'una persona de la qual aprenia constantment. És probable que aquells que anomenem mestres són els que sobre nosaltres exerceixen aquest grau de influència.

Vaig conèixer Jordi Solé molt poc després de la seva tornada a Barcelona, durant el curs acadèmic 1964-65. Me'l va presentar el professor Manuel Jiménez de Parga al vell seminari de Dret Polític de la facultat de Dret de Pedralbes. Jo encara estava fent cinquè de carrera però, junt amb altres companys, especialment amb José Luis Giménez Frontín, passava moltes hores en aquell seminari, llegint llibres de la seva biblioteca o utilitzant-lo com a refugi per a reunions polítiques. Jiménez de Parga, en presentar-me'l juntament amb en Jaume Terradas, em va dir que tots dos serien nous col·laboradors de la càtedra i no li vaig donar més importància.

Un temps després, va ser Juan Ramon Capella, que en aquella època era per a mi un referent intel·lectual de primer ordre, qui em va dir, amb un cert aire de misteri, que aquell Jordi Solé que havia conegut —que el seu segon cognom era Tura ho vàrem saber bastant després— era un antic dirigent comunista retornat recentment de l'exili que feia poc havia deixat el partit perquè estava d'acord amb les posicions crítiques de Fernando Claudín i Jorge Semprún. Naturalment, vaig preguntar-li a Capella qui eren Claudín i Semprún i quin era el significat dels problemes interns del PCE. En aquell temps, amb prou feines sabia qui era Santiago Carrillo, que acabava de publicar el seu famós pamflet *Después de Franco ¿qué?*, objecte aleshores de nombroses discussions i amb el que jo estava molt d'acord.

Però els ensenyaments d'en Jordi Solé, el fet que jo el considerés com un vertader mestre, no em varen venir per la banda política. Jo era aleshores políticament actiu, però independent de qualsevol partit, encara que molt proper al partit comunista i pocs anys després, precisament a través de Juan-Ramon Capella, vaig entrar al PSUC. Per tant, políticament, no estava a l'entorn de Jordi Solé, menys encara quan després del 68 es va constituir Bandera Roja, partit l'itinerari del qual mai vaig arribar a acabar d'entendre. Però sí que era, des del primer moment, un fidel observador de Jordi Solé com a intel·lectual, com a universitari i com a persona. Dels tres vessants vaig aprendre.

Els anys següents del seu retorn a Barcelona, Jordi Solé es va dedicar a preparar la seva tesi doctoral sobre Prat de la Riba, dirigida per Manuel Jiménez de Parga. Jo havia llegit Prat de molt jove, probablement als setze o disset anys, en el vell volum de *La nacionalitat catalana* de la biblioteca del meu pare. Haig de confessar que immediatament em va entusiasmar, però al poc temps, per lectures posteriors —primer per un llibre de Llorenç Gomis, un recull dels seus articles a *El Ciervo*— i després per les primeres lectures d'autors marxistes, començant pel mateix Marx, el nacionalisme em va decebre totalment. De totes maneres, jo era catalanoparlant habitual, havia llegit molt a Pla, a Sagarra, a Maragall, a Vicens Vives, també la poesia catalana contemporània, amb l'antologia de Castellet i Moles com a punt de referència. Amb tot això vull dir, simplement, que l'anomenada "qüestió nacional" no la tenia gens clara, no sabia destriar bé el meu rebuig intel·lectual pel nacionalisme del meu interès per conèixer la cultura i la història de Catalunya.

Jordi Solé Tura en una intervenció al Congrés del psuc l'any 1981

Recordo perfectament una llarga conversa amb Jordi Solé al seminari de Dret Polític. Amb una gran paciència i les seves indiscutibles dots pedagògiques, em va aclarir molt les idees sobre aquesta qüestió, fent-me veure la diferència entre el que és el “nacionalisme” com a ideologia eminentment conservadora i el que és la defensa d’una cultura i una llengua, és a dir, el que en el cas de Catalunya es podia denominar, en sentit general, “catalanisme”. Ell estava en aquells moments acabant la seva tesi i quan es va publicar com a llibre (*Catalanisme i revolució burgesa*, Ed. 62, Barcelona, 1967) vaig tenir l’oportunitat de fer-li una entrevista per al setmanari *Destino*, on aleshores jo treballava. Al llibre de memòries de Jordi Solé (*Una història optimista*, Ed. 62, Barcelona, 1999) hi ha unes pàgines on exposa molt bé aquestes idees, amb les quals encara em sento identificat.

La seva explicació del nacionalisme i, especialment, del nacionalisme català, va ser, com és obvi, relativament complexa i, per la meua part, va anar seguida d’unes quantes lectures que en Jordi em recomanà. Però, a vegades, dels mestres aprens també del detall, per qüestions aparentment molt més insignificants. Ara en recordo una que en el seu moment em va estranyar moltíssim i que, amb el pas del temps, donant-hi voltes, vaig entendre perfectament.

Estem als voltants dels anys setanta. En aquell moment, el debat teòric sobre l’Estat tenia dos llibres de capçalera: el de Nicos Poulantzas, *Poder polític y clases sociales en la sociedad capitalista*, i el de Ralph Miliband, *El Estado en la sociedad capitalista*, ambdós publicats l’any 1968 a França i a Gran Bretanya, respectivament, i immediatament editats en castellà per l’editorial Siglo XXI a Mèxic. Jordi Solé es manifestava aleshores com un gran partidari de Poulantzas. A mi em van interessar algunes parts del llibre de Poulantzas, espe-

Jordi Solé Tura, amb Santiago Carrillo, secretari general del PCE i Pilar Bravo

cialment les històriques, però, en general, el trobava excessivament formal i teoricista; en canvi, considerava més aferrat a la realitat, més descriptiu dels problemes de l'Estat actual del moment, el llibre de Miliband. Un dia, parlant sobre aquestes qüestions, Jordi Solé em va sorprendre dient: “En realitat, el llibre que m’agradaria llegir amb deteniment, i ara no tinc temps de fer-ho, és el de Galbraith, *El nuevo Estado industrial* (Ariel, Barcelona, 1967, trad. de Manuel Sacristán). L’idea em va sobtar perquè si bé Poulantzas i Miliband es consideraven aleshores arrencats en el camp de l’esquerra, Galbraith, malgrat ser un *liberal*, és a dir, una mena de socialdemòcrata nord-americà, en aquells temps se’l considerava un mer reformista del capitalisme, un simple crític moderat d’allò que altres famosos autors de l’època, els nord-americans Baran i Sweezy, anomenaven capitalisme monopolista en un altre llibre famós (Baran/Sweezy, *El capital monopolista*, Siglo XXI, México, 1968); la primera edició en anglès és de 1966). És més, Solé em va dir que allò que més li agradaria seria poder fer un seminari sobre el llibre de Galbraith perquè realment creia que era qui millor tractava els vertaders problemes de l'Estat en aquella època.

Probablement, ara aquesta anècdota no sorprengui ningú. Aquests són temps d’una major llibertat intel·lectual, d’una més gran obertura de pensament dins de l’esquerra. Aleshores, una proposta d’aquest tipus podia ser titllada immediatament de socialdemòcrata, reformista, dretana o menxevic, adjectius tots ells insultants de l’esquerranisme *à la page*. A més, Solé mai m’ho va dir en to provocador —mai l’utilitzava— sinó en el seu to de sempre: reflexiu, racional, expressiu dels seus constants dubtes interns. El to propi d’un intel·lectual, d’un universitari, d’una persona interessada en pensar més enllà de les modes del moment i sempre disposat a rectificar si considerava que anava errat. Tot això vaig aprendre.

Fent un salt d’uns quants anys, aquest va ser també el to que vaig observar sempre en el procés d’elaboració de la Constitució, quan va ser ponent parlamentari. Aleshores va formar un petit equip local que encapçalava Eliseo Aja, la persona intel·lectualment més propera a Solé. Jo en vaig formar part i teníem reunions a Barcelona i a Madrid, allà juntament amb els companys del PCE en un grup que coordinava Enrique Curiel. En aquell moment, sobretot a la segona meitat de 1977, quan es va redactar l’avantprojecte de Constitució, tots ens vàrem adonar que, en realitat, no sabíem dret constitucional, que havíem estudiat teoria de l'Estat, pensament polític, història constitucional, règims comparats, però no dret constitucional, allò que en pla de conya, contraposant-lo al “Derecho Político”, en dèiem “Derecho Jurídico”. En això no érem un grup diferent als professors de la resta de Espanya, era quelcom comú en aquella disciplina que es deia Dret Polític.

Doncs bé, Solé no amagava els seus dubtes ni feia veure que sabia més del que realment sabia. Sobre cada tema ens deixava parlar. Si no ho veia clar no es prenia cap decisió precipitada, proposava que reflexionéssim una mica més, podia canviar de parer pels arguments

Àpat amb alguns companys. En primer terme, de perfil, Francesc de Carreras

esgrimits per altres membres de la ponència parlamentària i sempre donava la sensació que res era definitiu i tot s'havia d'anar posant en qüestió. Potser va ser ell qui em va convèncer, sense dir-ho, simplement pel seu comportament que, malgrat passar per ser uns especialistes, no teníem en realitat cap idea clara de quina Constitució volíem, a part d'uns quants principis generals sobre la democràcia i el sistema de drets i llibertats públiques.

Així era en Jordi Solé, una barreja bastant equilibrada d'intel·lectual i home d'acció. Així va ser fins el final: les seves reflexions sobre les guerres dels Balcans i tot el que explica al seu llibre de memòries ho proven a bastament. Voldria només afegir una altra cosa que em sembla de justícia destacar: la seva valentia personal en moments difícils. Podríem fer un recompte de la seva vida en l'època franquista i els exemples de valentia serien interminables. En democràcia, però, sembla que la valentia ja no és tan indispensable. En canvi, en certes circumstàncies, segueix essent-ho. I Solé la va demostrar en uns moments políticament molt delicats: quan la Fiscalia de Catalunya va interposar una querella contra antics dirigents de Banca Catalana, entre ells Jordi Pujol que, pocs dies abans, havia estat reelegit president de la Generalitat l'any 1984. Tant els seus partidaris com el mateix Pujol, varen començar a dir que aquella era una jugada bruta del govern socialista de Madrid contra Catalunya, identificant els fiscals Mena i Jiménez Villarejo amb Espanya i a Pujol amb Catalunya. Ningú s'atrevia a replicar, fins i tot ningú sabia què s'havia de replicar. La sessió parlamentària d'investidura de Pujol va ser un dels actes polítics més lamentables als quals he assistit. Vaig comprovar que enfront l'actitud duríssima i hàbil de Pujol explotant políticament la seva particular circumstància personal, cap dels líders de l'oposició sabia què contestar, ni tan sols sabien què era un fiscal, quin paper constitucional tenia, qui el nomenava ni quina era la seva funció en un procés judicial. L'ambient, sobrecarregat de fals patriotisme, feia en tot cas molt difícil i compromès que algú alcés públicament la seva veu.

Ho va fer en Jordi Solé, només ell. Amb la serenitat de sempre, amb respecte envers l'altre, de forma argumentada i amb una gran lucidesa. Ho va fer en un extens article publicat el diumenge 27 de maig de 1984 al diari *El País*, que conservo des d'aleshores com a mostra de la seva fortalesa d'ànim i del seu sentit de la dignitat i de la responsabilitat. L'article es titula *El respeto a Pujol y la querella contra Banca Catalana*. Comença expressant de forma explícita aquest respecte: "Tengo un gran respeto personal y político por el presidente de la Generalitat Jordi Pujol". S'estenia aleshores en un paràgraf sobre les raons d'aquest respecte. Però immediatament afegia: "Precisamente por esto [pel respecte que li té], creo que tengo ahora el deber, como ciudadano, de decir que estoy en absoluto desacuerdo con él cuando proclama que la presentación de una querella contra los antiguos dirigentes de Banca Catalana es un ataque contra todos los catalanes. Me considero tan catalán como él y no me siento atacado."

L'argumentació era llarga, ben travada i fonamentada. En destacarem només un altre paràgraf que revela la visió estratègica de Solé al

preveure l'atzucac en el qual s'estava endinsant l'esquerra: "Al identificar una querella judicial contra el señor Jordi Pujol, ciudadano de Catalunya y antiguo dirigente de una entidad bancaria con una ofensa contra Catalunya y un ataque contra su autonomía, se pretende convertir el actual presidente de la Generalitat en la única expresión auténtica de Catalunya, obligando a todos a definirse en relación con ella. De prosperar esta operación política, las fuerzas de izquierda se pueden encontrar ante una alternativa diabólica: o solidarizarse con Jordi Pujol para preservar su sello de catalanidad, o enfrentarse a él y aparecer como la prolongación dentro de Catalunya del adversario exterior, es decir, del centralismo anticatalán". Efectivament, l'alternativa diabòlica estava servida i l'esquerra catalana encara està presonera, avui més que mai, de les conseqüències d'aquell parany que va suposar acceptar la primera de les alternatives.

Jordi Solé tindria ara vuitanta anys. Si una maleïda malaltia no se l'hagués emportat abans del que era previsible, avui podria estar encara entre nosaltres analitzant la complexa situació de Catalunya, d'Espanya i del món. Dins de l'esquerra catalana, el buit que ha deixat la seva desaparició no ha estat omplert per ningú. Una personalitat amb la seva autoritat, amb els seus coneixements i experiència, és, probablement, irrepètible. El trobem a faltar com a amic però, sobretot, el trobem també a faltar com a referent intel·lectual i moral que ens ajudi a comprendre i a resoldre els problemes d'avui.

Jordi Solé Tura, candidat a l'alcaldia de Barcelona, enraonant amb un grup de joves, durant la campanya de les eleccions municipals l'any 1983.

Pere Vilanova, com a portaveu del jurat, llegeix el veredict del III Premi Jordi Solé Tura, a l'Ajuntament de Mollet del Vallès, el 4 de novembre de 2010.

EL MILLOR HOMENATGE

Pere Vilanova, catedràtic de Ciència Política i de l'Administració de la Universitat de Barcelona

El que cal fer ara, com a millor homenatge a Jordi, no és només actes o publicacions sobre la seva biografia personal, política i acadèmica. Sobretot, és treballar en la línia i des de les bases ètiques i polítiques que eren les seves, és a dir: ser actius políticament i intel·lectual, en el combat per a una millor democràcia política i social. O dit altrament: més enllà de la seva vida i obra, “fer” coses que ell hagués reconegut com a pròpies, més que no pas seguir parlant d'ell. “Fer”, és a dir, treballar, pensar i actuar en aquesta línia. El Jordi que jo vaig conèixer crec que compartiria aquest punt de vista, primer, perquè no li agradava ser protagonista personal de res (i ho era...), i segon, perquè ell estava convençut que el pensament és una eina per a l'acció col·lectiva, no individual.

TRES MOMENTS AMB/SENSE EN JORDI

Jaume Bosch i Mestres, diputat del Parlament de Catalunya per ICV-EUiA

Primer moment. 30 d'abril de 2010

La vella seu del PSUC i d'ICV, al carrer Ciutat 7, de Barcelona és plena de gent. Són les dotze del migdia, i a la sala del “Comitè Central”, presidida pel quadre d'Antoni Tàpies dedicat al PSUC, es lliura el premi Cipriano Garcia. ICV, cada any, amb motiu del Primer de Maig, lliura aquest premi, que porta el nom d'aquell militant comunista, capda-

Acte de campanya de les eleccions al Parlament de Catalunya l'any 1980 al Casino Santfeliuenc. (e-d) Jaume Bosch, Francesc Baltasar, Jordi Solé Tura i Paco Candel

vanter de les CCOO de Catalunya. L'han guanyat personalitats com el president de Brasil, Lula da Silva, i el sindicalista Angel Rozas o entitats com la plataforma Aturem la Guerra. Aquest any el Premi és per en Jordi Solé Tura i per a Teresa Eulàlia Calzada, per a tots dos, perquè junts varen lluitar contra la dictadura franquista i junts han plantat cara a una malaltia tan injusta com la dictadura. La Teresa Eulàlia s'emociona i ho agraeix. L'acompanyen molts vells militants, però també joves que no varen conèixer el Jordi en plena forma, que és com m'agrada recordar-lo.

L'acte té un significat especial: Jordi Solé Tura va deixar de militar al PSUC, després de moltes reunions absurdes i desqualificacions injustes en aquesta mateixa sala. Tothom és lliure de fer el seu camí: mai ha mancat el respecte i l'amistat entre nosaltres malgrat haver optat per vies relativament diferents. Lluny les polèmiques, avui al carrer Ciutat es tanca un cercle. La Teresa Eulàlia ens recorda que per en Jordi, "aquests són els meus".

Segon moment. 28 de juny de 2010

Com hem trobat a faltar avui en Jordi! El Tribunal Constitucional ha dictat sentència en relació amb el recurs presentat pel Partit Popular contra l'Estatut d'Autonomia de Catalunya de 2006.

Hem trobat a faltar el Solé Tura que va advertir en la ponència constitucional i davant la tramitació del projecte de llei del Tribunal Constitucional, que atorgar al Tribunal la facultat de dictaminar la constitucionalitat d'un text sotmès a referèndum podria comportar un xoc de legitimitats molt perillós.

Els fets han demostrat quanta raó tenia aquell advertiment. Un Tribunal Constitucional deslegitimad i sotmès a interessos partidistes ha gosat modificar la voluntat del poble de Catalunya expressada en referèndum el 18 de juny de 2006. El xoc ha estat molt més terrible del que alguns es pensaven a Madrid. I un milió i mig de catalans i catalanes ho vàrem expressar als carrers de Barcelona el 10 de juliol.

Però també hem trobat a faltar el Jordi en llegir detingudament una sentència que, de fet, exclou l'Estatut del bloc de constitucionalitat i el redueix a una llei d'àmbit territorial restringit. I encara més, tanca la via oberta, federalitzant, que havia defensat Jordi Solé Tura. La Constitució que ell va contribuir de forma decisiva a construir, ha quedat deformada, irreconeixible, en mans d'un Tribunal Constitucional irresponsable. Caldrà reivindicar, doncs, novament, una Constitució on càpiguen les aspiracions d'autogovern o potser plantejar-ne una reforma agosarada. Perquè tenim l'obligació de defensar el sentit profund d'aquella Constitució de tots i totes que en Jordi ens va transmetre.

Tercer Moment. 13 de gener de 2008

Tirem enrere. En Jordi encara hi era, però ja no hi era. Al Centre de Cultura Contemporània de Barcelona es projecta el documental dirigit pel seu fill Albert, *Bucarest. La memòria perduda*. Quan vaig rebre la invitació, vaig escriure un article per *El Periódico* dedicat al Jordi. M'agradaria que figuri en aquest llibre d'homenatge:

“Jordi Solé Tura és una persona clau per entendre l'esquerra catalana actual. Afable i bondadós, representa un model molt allunyat dels narcisismes que sovint afecten alguns líders polítics. Per a tota una generació de llicenciats en Dret, Jordi Solé Tura és, sobretot, el nostre professor a la facultat de Pedralbes. La seva capacitat pedagògica és realment enorme; les seves classes, enormement atractives i interessants. Mentre a la dècada dels anys 70, alguns vigilants de l'ortodòxia nacionalista malparlaven obertament de la seva obra *Catalanisme i revolució burgesa*, molts estudiants sentíem per primera vegada parlar de catalanisme a la Universitat gràcies a ell. I, sobretot, de llibertats democràtiques, a les seves classes de Dret polític, i de marxisme, als seus seminaris semiclandestins. Anys més tard, alguns vàrem tenir el privilegi de seguir el curs de doctorat que va impartir sobre 'El procés constituent', del qual havia estat protagonista destacadíssim.

Per a molts militants d'esquerres, Jordi Solé Tura va ser un punt clar de referència, primer a les files de Bandera Roja i després al PSUC. Ell va ser el principal introductor i defensor de l'eurocomunisme, a partir de l'experiència del mític Partit Comunista Italià d'Enrico Berlinguer. A finals de la dècada dels anys 70 i principis de la dels 80, no era gens clar que els diferents partits comunistes acceptessin el que alguns anomenaven democràcia burgesa. L'elaboració teòrica del Partit Comunista Italià, la reflexió sobre l'experiència del Govern d'Unitat Popular del socialista Salvador Allende a Xile i la mateixa valoració catalana de la lluita per les llibertats democràtiques a l'estat espanyol són a la base de l'aposta del PSUC pel socialisme en democràcia. Les idees de l'italià Enrico Berlinguer sobre la necessitat d'amples majories que incloïen la possibilitat d'acords del PCI amb l'altre gran partit italià, la Democràcia Cristiana, i la crítica de fons al model dictatorial aleshores representat

L'escriptor Antonio Buero Vallejo, Jordi Solé Tura i Fernando Lázaro Carreter, president de la Real Academia de la Lengua, el 22 de març de 1992, a Madrid, en el transcurs del lliurament del Premio Cervantes atorgat a Dulce Maria Loynaz del Castillo

per la Unió Soviètica i el seu paper imperialista en determinats països, com per exemple l'Afganistan, eren elements principals d'una teoria política que recordava amb simpatia la Primavera de Praga del 1968, encapçalada per Dubcek, aixafada pels tancs soviètics. Solé Tura ha lluitat sempre contra els sectarismes i les visions antiquades i conservadores, fins i tot dins del PSUC. Sense les seves reflexions, no és possible entendre l'evolució del PSUC a Iniciativa.

Però el que més valorem alguns és la seva capacitat per apostar per un projecte col·lectiu. El 1983, amb el PSUC semidestrossat per la ruptura, i després de la desfeta electoral terrible patida el 1982, la preocupació era enorme en moltes organitzacions locals que continuaven governant nombrosos municipis com a fruit de les eleccions locals de l'any 1979. La cita del 1983 es presentava com un carreró sense sortida, sobretot si a la ciutat de Barcelona no es podia presentar una candidatura potent. En un restaurant de Sant Feliu de Llobregat, Jordi Solé Tura va patir la tancada dels que li plantejàvem la necessitat que encapçalés la llista electoral de la ciutat de Barcelona. No era el seu tema i era conscient que obtindria pitjors resultats que els aconseguits pel PSUC el 1979, però va acabar acceptant per ajudar les candidatures d'altres municipis. D'aquí va néixer la candidatura dels tres Jordis (Solé Tura, Borja i Cunill), que van obtenir acta de regidor. Aquelles eleccions locals van suposar pèrdues doloroses per al PSUC, però també èxits realment inesperats i el manteniment de bona part del seu poder municipal: van assentar les bases del predomini del PSUC davant la seva escissió ortodoxa, predomini que ha continuat fins a l'època d'ICV.

Ja no vàrem aconseguir convèncer Solé Tura tres anys més tard quan un grup de càrrecs locals i sindicals eurocomunistes li vàrem proposar, al seu despatx de la facultat, que es presentés com a candidat a secretari general del PSUC. Ens va dir que no podia encapçalar un partit si no sabia cap on dirigir-lo. I malgrat el nostre ingenu oferiment de buscar nous camins junts, no vàrem poder canviar la seva decisió.

Quan, transcorregut un temps, la seva reflexió el va portar a ingressar al PSC, no vàrem compartir la seva decisió, però vàrem reconèixer que la va adoptar de forma irreprotxable i totalment respectuosa amb el PSUC. Potser les coses haurien estat diferents si s'hagués arribat a concretar la seva candidatura unitària a la presidència de la Generalitat, que bategava darrere la Conferència d'Homes i Dones d'Esquerra. Segurament, bona part dels eurocomunistes ens hauríem sumat a la iniciativa. Malgrat que els camins polítics se separaven parcialment, ha continuat sempre sent amic dels seus amics. Vàrem celebrar poder-lo votar a les eleccions generals de l'any 2000 com a candidat al Senat per l'Entesa Catalana de Progrés, integrada per PSC, ERC i ICV. I recordo l'alegria compartida el dia de la firma del Pacte del Tinell que, a finals del 2003, permetia finalment a l'esquerra assumir el Govern de Catalunya. I el seu consell que m'incorporés a la ponència redactora del nou Estatut.

Aquests dies es parla de la memòria de Solé Tura. La seva memòria som tots els que l'apreciem, hem treballat amb ell i compartim la seva il·lusió de construir una societat més justa”.

RECORD DE JORDI SOLÉ TURA

Antoni Dalmau, *escriptor*

Article publicat a El Periódico, el 9 de desembre de 2009

Els articles i reaccions d'aquests dies, encara que una mica precipitats i reiteratius, ens han aportat una colla de peces de l'immens mosaic de la vida de Jordi Solé Tura. Quan mor algú que ha fet tanta feina durant tants anys, el camp de visió és enorme i, davant la feblesa de la nostra memòria, tendim a repetir els mateixos paisatges: forner, estudiant, professor, diputat, redactor de la Constitució, ministre de Cultura. Si l'hem conegut en més d'una d'aquestes etapes, la reiteració fragmentada ens sembla terriblement injusta, mutilada, perquè tenim la percepció que la realitat que de fet hem conegut havia estat molt més rica... Serà millor, doncs, focalitzar algun racó concret i no precisament el més previsible, el dels anys d'activitat política que vam poder compartir a plena llum, en l'àmbit representatiu i institucional o en els òrgans de govern del PSC. Vull dir que, per contribuir a fer més complet el mosaic del record, preferiria caminar avui per altres bandes. Amb una excepció prèvia, només: no vull deixar de fer memòria de l'ajuda determinant que vam rebre de Jordi Solé Tura i de Josep Borrell, quan tots dos eren ministres, per fer possible la construcció de la nova seu del Teatre Lliure, al peu de la muntanya de Montjuïc. Els ministres solen durar poc, però n'hi ha que deixen empremta...

Centrem el focus, doncs: finals de la dècada dels seixanta, Universitat de Barcelona, facultat de Dret. Una nova generació de joves s'incorpora a les aules amb l'aire perdut i una curiositat infinita. Per poc interès que es tingués per la cosa pública, de seguida cridava l'atenció aquella càtedra de dret polític tan particular, presidida per un andalús de cabells platejats que arribava tard i se n'anava d'hora i que ens seduïa amb una breu conferència magistral —això sí— sobre qualsevol tema impensable i que jo sempre he cregut que improvisava mentre anava pujant les escales de l'estrada: el paper de l'*speaker* a la Cambra dels Comuns, per exemple, o la influència de la televisió en la vida política (l'any 1968!). Era, és clar, Manuel Jiménez de Parga, que després, quan es normalitzaria la vida democràtica en el nostre país, s'aniria allunyant tant i tant del batec central de la vida política catalana.

Sota el seu paraigua cobertor, s'arreceraven com a mínim dos joves i excel·lents professors adjunts amb els quals em tocava anys després compartir de molt a prop idees i projectes: Jordi Solé Tura i

Jordi Solé Tura i R. Coll Vinent, parlant després d'un col·loqui sobre el tema França - Espanya al CИДОВ, el 20 d'abril de 1985

Isidre Molas. El primer havia publicat feia ben poc a Edicions 62 un llibre agosarat —i esbiaixat, sens dubte— que havia tingut el valor de plantar cara al mite de Prat de la Riba i, afirmant rotundament l'encuny burgès del seu catalanisme, havia somogut les aigües de la nostra catalanitat més conspícua: *Catalanisme i revolució burgesa* es deia, ja ho sabeu. Quin escàndol i quin atreviment! El pujolisme no li perdonaria mai, fet i fet...

Durant dos anys, i quan no van tenir-lo detingut, vam rebre les classes d'aquell home sempre tan afable, de parla clara i didactisme innegable, que ens obria les portes del pensament polític universal i ens feia caminar per les “lleis polítiques espanyoles fonamentals” sense llibres, seguint només els textos d'un manual de cobertes grises d'Enrique Tierno Galván. Veient-lo a l'aula amb posat informal, ningú no se'l podia imaginar en la faceta de conspirador comunista que l'acompanyava i que ja li havia proporcionat una vida tan agitada, segons deien. Sabíem, això sí, que havia rebut el premi extraordinari de la seva promoció, però que els fets de 1957 havien endarrerit el final dels seus estudis. Sabíem, també, que havia traduït Russell, Hauser, Bernal, Gramsci, que havia hagut de viure a l'estranger, i el trobàvem a vegades a *Serra d'Or* o a *Destino*. Recordo precisament com si fos ara el dia de la mort de Bertrand Russell, el febrer de 1970. Aquell dia, a l'aula de la facultat de Dret, vam oblidar-nos de Hobbes i de Bodin i Solé Tura ens va explicar una vida i un pensament que pràcticament no coneixíem.

En sessions com aquelles, que no sovintejaven pas gaire, ens oferia una lleu percepció externa d'aquelles idees polítiques i d'aquella vida clandestina que l'acompanyaven com una aura i que alguns de nosaltres, caiguts de feia poc a la gran ciutat amb els nostres disset o divuit anys, només tot just intuïem. Anys després, en alguna reunió avorrida de l'executiva o del consell nacional del PSC, havíem evocat amb Solé Tura aquelles classes de la facultat de Dret i el trasbals que, sota una aparença tan civilitzada, ens havien causat. Ell, llavors, somreia, amb aquell aire sorneguer i bondadós que crec que la malaltia recent mai no va acabar de robar-li.

Reivindico, doncs, la tasca d'un professor honest, que estava per la feina i complia puntualment l'encàrrec que havia acceptat d'aquella universitat agitada on s'interrompien les classes tan sovint: obrir els ulls i les ments dels seus alumnes a un munt d'idees i realitats desconegudes. La veritat és que aquella voluntat i la seva capacitat de mestratge l'acompanyarien sempre i que el seu discurs polític, terriblement coherent en els meandres forçosos d'una vida llarga, es mantindria sempre clar i entenedor, finalment, també, didàctic.

Aquests últims anys, i arran de la seva malaltia, m'havia preguntat més d'una vegada què pensaria Solé Tura del tombant que han anat prenent les coses en la política catalana i espanyola, amb Zapatero, Maragall i Montilla al govern. I més encara que per la presència d'aquests polítics tan propers, per l'embolic terrible de l'Estatut i de les misèries del Tribunal Constitucional. Crec que un home com ell, tan lleial a un determinat concepte de l'Espanya federal i tan fidel a

una mecànica constitucional que ens havia explicat a bastament quan érem joves, se sorprendria força de com poden degradar-se alguns processos, de com es pot anar malbaratant un patrimoni que tant havia costat recuperar. Però no fem ucronies, ni inventem judicis que ja són indemostrables: retinguem només el mestratge, la bonhomia, el compromís, l'afabilitat, el somriure.

COMPANY JORDI SOLÉ TURA

Eudald Carbonell, *antropòleg*

Allò que és consistent queda en la memòria. Tu, Jordi Solé Tura, amic, ets una prova de què la praxis és realment possible. Encara que no ho puguis recordar, he de dir-te que el teu record és l'acció, el compromís, el pensament i l'amistat compartida.

Vaig entrar a militar a Bandera Roja farà 40 anys, sota la teva influència i la del company Jordi Borja. Des del començament d'aquesta militància, vàrem tenir l'ocasió de compartir projecte i lluita. Encara recordo un dia que era a Madrid en un dels congressos del Partit Comunista d'Espanya (PCE), quan em comentaves que estaves cansat. En aquella època estaves molt implicat redactant la Constitució; d'això fa ja més de 30 anys.

Fa uns mesos mirava el documental *Bucarest, la memòria perduda*, que et va dedicar el teu fill, Albert Solé, i em vaig emocionar. Vaig pensar en tu, en la teva companya i en les coses que ens havien mantingut en contacte. En aquell moment vaig ser conscient del privilegi que havia estat parlar amb tu i poder discutir sobre l'evolució social i els projectes revolucionaris.

Faig memòria de quan vas saber que volíem treure de la presó en Xavier Coromines, tancat a Girona durant els primers anys dels anys setanta del segle passat, i ens vas fer saber que, sobretot, la lluita política no incloïa la violència.

Em vénen al cap els congressos del Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC) i l'eurocomunisme, les tensions i els malentesos dins de l'organització. El primer acte públic que vas dur a terme a Girona, organitzat pel comitè de la universitat de la mateixa ciutat. En aquell marc, et varen preguntar pel futur de la funció d'Espanya a la Comunitat Europea i vas contestar que el de paper d'estrassa. Franco encara estava viu. També revisc el teu treball sobre el nacionalisme i la revolució burgesa a Catalunya, així com la teva claredat expositiva. És dur saber que no penses quan ho has fet sempre.

Vam parlar d'Atapuerca quan vas ser ministre de Cultura i havies de venir a visitar-me al jaciment. Tot i no haver estats plegats molt de temps, realment hi havia afinitat personal.

El teu record no s'esborrarà fàcilment perquè formàvem part d'un mateix procés, llarg i costerut: la lluita antifranquista a molts de nos-

altres ens va fer persones millors. Per això et penso com eres, tot el que vas efectuar i tot són bones sensacions.

Company, estem aquí. Comenten que la ciència podrà valorar en un futur la transcomunicació instrumental. Si això fora possible, m'agradaria mantenir una conversa inacabable amb tu. Mentrestant, et saluda un amic, que et recorda sovint i que mai no ha deixat de pensar en tu quan vares començar el feixuc viatge de l'oblit.

El ministre de Cultura, Jordi Solé Tura i el ministre d'Educació, Alfredo Pérez Rubalcaba, a l'exposició "El libro en la escuela", que es va fer a la Biblioteca Nacional de Madrid, el 8 de setembre de 1992

LLIÇÓ MAGISTRAL

Andreu Mayayo, *historiador*

Article publicat a El Periodico de Catalunya el 5 de desembre de 2009

La primavera de l'any 1985, Jordi Solé Tura va dictar diverses conferències a Bolonya sobre la Constitució espanyola. Tant a la facultat de Dret (en italià) com en la delegació europea de la Johns Hopkins University (en anglès) va captivar l'auditori. Solé Tura era un professor brillant i seductor, dels que deixen empremta i creen escola, com jo mateix havia pogut comprovar en les seves classes de doctorat sobre el federalisme. En aquella primavera italiana amb el referèndum perdut sobre l'escala mòbil de teló de fons, vam compartir estovalles estudiants i professors (com Javier Pérez Royo) en un dinar inoblidable a Ferrara, convidats per l'ambaixador espanyol, Jorge de Esteban, també col·lega seu. Després del sopar i la passejada pels característics

porxos, ens vam asseure en un cafè, on es va iniciar una discussió entre Solé Tura i un parell d'estudiants bascos sobre la transició política a la democràcia i, per descomptat, el text constitucional i els estatuts d'autonomia. La discussió va anar pujant de to, l'ambient es va caldejar i amb la mirada còmplice de la seva dona, Teresa Eulàlia Calzada, es va treure l'americana, la va penjar al respall de la cadira, es va arremangar els punys de la camisa i no va desistir en el seu objectiu fins que els joves juristes bascos van acabar rendint-se. Solé Tura no era tan sols un professor brillant, era una faixador nat, una màquina trituradora d'arguments, a qui li agradava no tan sols vèncer en les controvèrsies, sinó també convèncer i, a més, sempre, en tot moment i amb tots. Per això, després d'una densa jornada acadèmica, envoltat d'il·lustres i savis col·legues, no va dubtar a posposar unes hores el descans merescut per discutir, en un cafè i amb uns joves (sovint impertinents) i, sobretot, convèncer. Va ser una lliçó magistral que no oblidarem mai els que hi érem i, d'una manera particular, els dos joves bascos.

En l'actualitat, el catedràtic Alejandro Saiz Arnaiz és el cap del Departament de Dret Constitucional de la Universitat Pompeu Fabra i Iñaki Atxucarro és viceconseller de Medi Ambient del Govern basc.

Nascut en el si d'una família republicana i represaliada pel franquisme, Jordi Solé Tura va forjar la seva llegenda amb un currículum acadèmic impressionant que li va permetre, després de fer el servei militar, deixar enrere el seu ofici de forner i convertir-se en professor universitari, després d'examinar-se en un sol any de tot el batxillerat i d'acabar en tres anys la carrera de Dret amb el premi extraordinari de llicenciatura a la butxaca. Solé Tura era un excel·lent professor, que va prendre partit i que no va dubtar a plantar cara a la dictadura als grisos anys cinquanta. El preu que va pagar va ser l'exili a França i, durant uns anys, a Bucarest, a càrrec de les informacions en català de Radio España Independiente, la mítica Pirenaica. A mitjans dels anys seixanta es va reincorporar a la Universitat de Barcelona, violentant les normes de seguretat del partit, per la qual cosa en va ser exclòs. No obstant això, Solé Tura no se'n va rentar les mans mai i va mantenir ferm el seu compromís polític creant l'Organització Comunista d'Espanya-Bandera Roja (OCE-BR), una força política de caràcter comunista i d'àmbit espanyol, dos factors que poden contextualitzar-se, però no oblidar-se.

Durant 30 anys, Solé Tura es va mantenir fidel a la seva militància comunista i a la seva crítica del nacionalisme conservador català. El 1974, va liderar el grup majoritari d'OCE-BR, forjat en els seminaris que impartia a la facultat de Dret, que va acabar al PSUC, del qual seria un dels dirigents més carismàtics durant la transició i diputat al Congrés del 1977 al 1982. Pare de la Constitució i de l'Estatut, ministre de Cultura amb Felipe González, Solé Tura ha estat un polític de raça més que un ideòleg, una persona, com ell mateix es definia, profundament optimista i un punt de referència per a tota una generació, que el va admirar a les aules, que (alguns) el van seguir en la política i que (tots) li van agrair la seva lliçó magistral, la seva saviesa

i el seu compromís per fer realitat el lema universitari: *libertas perfundet omnia luce!* (la llibertat ho il·lumina tot!). Des d'avui llueix una nova estrella al firmament.

JORDI SOLÉ TURA

Miquel Carrillo, *diputat del Parlament de Catalunya per ERC (2005-2006 i 2008 a 2010)*

<http://blocs.esquerra.cat/miquelcarrillo>, 13 de desembre de 2009

Solé Tura va ser un dels referents polítics dels setanta, per a molts que militàvem al PSUC i avui som a Esquerra. Els seus llibres i articles, junt amb els de l'inigualable Manuel Vázquez Montalbán, eren d'obligada lectura. I amb dirigents com *el Guti* o en Ribó personificaven la versió catalana de l'eurocomunisme, que va trencar amb l'ortodòxia soviètica començant per la condemna de la invasió de la primavera de Praga (1968). L'eurocomunisme no va ser una anècdota. Bevia de les fonts de Gramsci i va posar damunt la taula per primer cop a la història la possibilitat que els comunistes poguessin arribar al poder per via democràtica als països capitalistes de l'Europa occidental. I això era molt atractiu per als joves del partit —el PSUC, hegemònic en l'antifranquisme, era el Partit— que fèiem el batxillerat o COU quan van ajusticiar Salvador Puig Antich o que corríem davant els grisos a la zona universitària després dels cinc afusellaments del 75 (“Mañana cuando yo muera/no me vengáis a llorar/nunca estaré bajo tierra/soy viento de libertad”. *Txiqui*) Crec que Esquerra pot alçar la veu per reivindicar, juntament amb tot el catalanisme antifranquista, la memòria de líders de l'alçada de Jordi Solé Tura. De la mateixa manera que els dirigents històrics d'Esquerra (Macià, Companys, Irla...) formen part del patrimoni col·lectiu dels catalans. De fet, tota l'esquerra, inclosa la il·legal ERC, compartíem prou punts en comú com per coincidir en donar suport a la candidatura *Entesa dels Catalans* triomfadora en les primeres eleccions al senat el 1977 i formada, entre d'altres, per Benet, Candel i Cirici, promoguda per l'Assemblea de Catalunya.

Recordo Solé Tura el maig del 77, intervenint en el primer míting del PSUC després de la legalització, amb el Palau d'Esports de gom a gom, l'endemà de la festa al càmping La Tortuga Ligera de Gavà, on ens hi vàrem congreguar 100.000 persones. Eren xifres de participació als actes polítics que ens donen una idea de l'eufòria que el somni eurocomunista era capaç d'aixecar en aquells moments a Catalunya. La culminació d'aquell procés va ser el míting més vibrant al qual he assistit, el maig del 78, a la Monumental, amb Antoni Gutiérrez Díaz, Santiago Carrillo, Dolores Ibárruri “La Pasionaria” i Enrico Berlinguer (PCI). Els articles de Solé Tura a la revista *Triunfo* en ple franquisme podien ironitzar sobre les falses “eleccions municipals” del “tercio familiar” (on només votaven pares de família i dones casades), o ens podien

Jordi Solé Tura, en un míting del psc el febrer de 1996 al Coliseum de Barcelona

oferir una subliminal i atrevida visió del catalanisme enmig d'aquella Espanya feixista on la censura obligava a escriure i llegir "entre línies" per publicar missatges amb compromís. Us en recomano la lectura. Solé Tura va ser molt més que la imatge recent que podem tenir d'ell com a ministre de Cultura o fins i tot com a pare d'una Constitució que, per a molts, avui queda curta per als nous horitzons d'una Catalunya que aspira a la seva pròpia sobirania.

EL YAYO

Carles Navales, *director de la revista La Factoria*

El día más duro de su vida política quizá fue aquel de octubre de 1982 en que el PSOE alcanzó la mayoría absoluta en las elecciones generales. La victoria de Felipe González conllevaba la casi laminación del PCE y del PSUC, el partido de los comunistas catalanes. La reunión del comité ejecutivo de este último, del que ambos formábamos parte, fue un auténtico velatorio. Los 558.289 votos de las constituyentes de 1977 se convertían en 158.553: del 18'31% al 4'61; de 8 diputados a 1 solamente. Ese uno era Gregorio López Raimundo; el dos de la candidatura, Jordi Solé Tura, padre de la Constitución, se quedaba sin escaño. Como tantas veces, Gregorio le echó humor a la cosa: "¿No hemos dicho siempre que el socialismo es la antesala del comunismo? Pues no podemos, por menos, que felicitarnos."

Después vino la sectarización del partido, que pasó de la política eurocomunista de unidad con los compañeros socialistas a la prosoviética de enfrentamiento con los traidores socialdemócratas; la culminación tuvo por divo a Julio Anguita con las dos orillas joseantonianas y su inquisidora tenaza. Fueron muchos, entre ellos Jordi Solé, quienes optaron por hacer política desde el PSC; los más, se fueron a casa.

En mi opinión, el período más brillante de su actividad política no cabe circunscribirlo en la etapa socialista, aunque fue ministro y senador. Era más un político de la teoría que un hombre de acción, y el PSOE ya tenía construida su ideología y armado su programa.

Jordi Solé destacó en la clandestinidad (aunque clandestino, siempre hombre público, merced a su labor académica), pero fue con la transición cuando dio lo mejor de sí mismo.

En el antifranquismo es uno de los fundadores y principal dirigente, junto con Alfonso Carlos Comín y Jordi Borja, de Bandera Roja; le llamábamos "el yayo", por ser él el de más edad, aunque nunca lo supo: su coquetería no lo habría digerido.

En un momento en que el comunismo tradicional no atraía a la juventud, Bandera Roja significó la expresión heterodoxa del socialismo utópico, que supo atraer a un importantísimo número de jóvenes de la universidad, las fábricas y los barrios, con una visión más real de los cambios sociales y culturales que España estaba viviendo.

Afortunadamente (por razones obvias), no firmó el sorprendente documento “Contra el revisionismo”, lo cual es de agradecer, pues es el perfecto contrapunto a su trayectoria.

Poco antes de la muerte del dictador, BR se unió al PSUC revitalizando el contacto de éste con una sociedad que había cambiado. Era Jordi Solé Tura quien cada semana escribía su columna en *Mundo Diario* dándonos las claves de la situación política, que conocíamos así, ya sin necesidad de recurrir a *Treball* o a *Mundo Obrero*, la prensa clandestina de partido, lo que supuso más de una incompreensión. Recordemos que fue apalizado por militantes prosoviéticos del comunismo catalán. En la dictadura, los torturadores del franquismo; en la democracia, los cachiporreros del estalinismo.

Después vendrían los Pactos de la Moncloa, la Constitución y el eurocomunismo, que tuvieron en los ortodoxos de acá y de allá, grandes resistencias. Junto con Santiago Carrillo, en Madrid, y Comín y López Raimundo en Barcelona, supo ponerse al frente del proceso que dotó a nuestro país de estabilidad económica, política y social y que renovó el pensamiento socialista. Por sus antecedentes, era de los pocos políticos del PSUC con estrecha conexión con líderes sindicales, vecinales, del mundo académico y periodístico, lo que le convertía en un referente de primer orden para unos y otros en todo este proceso.

Le correspondió el honor de representar a millones de ciudadanos anónimos para dibujar la España que buscábamos. Quienes de una u otra manera tuvimos una presencia activa en la transición, podemos estar orgullosos de estar viviendo los treinta y cinco mejores años de la historia de España; y que sean muchos más, y es que, en términos de progreso social y convivencia pacífica, no cambio estos tres decenios ni por la Catalunya de Jaume I, ni por la España de los Reyes Católicos, ni, tampoco, por los años de las dos Repúblicas, ni (no sé por qué la miento) la corta noche, en términos históricos, del franquismo: los de ahora están siendo los mejores años de todos los tiempos.

Su independencia intelectual; su desacomplejada visión de España; las aportaciones críticas sobre Catalunya; el internacionalismo y su empeño en la renovación del pensamiento socialista, hacen de él una persona admirable. La independencia intelectual, ese bien cada vez más escaso, le estará eternamente agradecida.

SUMANT VOLUNTATS

Són moltes les persones que Jordi Solé Tura es va trobar pel camí. I els seus recorreguts va ser llargs i diversos en continguts i en territoris. Les reaccions a la seva mort i el record del seu trajecte van arribar d'arreu. Des dels màxims representants de les institucions catalanes i dels governs autonòmics i administracions de l'estat fins a persones menys conegudes, que van expressar la seva opinió a través de mitjans de comunicació escrita o digital, de ciutats i regions de parles diferents, de sensibilitats polièdriques, de gent de totes les edats i professions.

PERSEVERAR EN LA LLUITA PER LES LLIBERTATS

José Montilla, *president de la Generalitat de Catalunya (2006-2010)*

La política democràtica no admet falses mitologies, ja que aquestes pretenen simplificar unes veritats que ben sovint se'ns escapen. Tanmateix, quan mirem enrere per comprendre l'esdevenir col·lectiu d'un poble, trobem moments concrets o persones, que sintetitzen el pols de la història i que ens permeten fer front al present projectant-nos al futur.

En Jordi Solé Tura fou un dels personatges indiscutibles que van contribuir a canviar i transformar el nostre temps. En ell trobem el testimoniatge d'aquell qui va posar tota la seva lucidesa i coratge al servei d'uns valors i d'uns ideals als quals va dedicar la seva vida. El seu talent intel·lectual i la seva vocació política el van impulsar a prendre part i implicar-se fins al moll de l'os en la lluita política per a la justícia social, la recuperació de la democràcia i les nostres institucions d'autogovern.

Una trajectòria plena de compromís, coherència i també d'atreviment, que tingué el clímax en la seva contribució determinant com a ponent de la Constitució de 1978.

La seva obra intel·lectual i política, així com el seu tarannà humà i afable, formen part d'un llegat compartit que atresorem i que vam reconèixer amb la concessió de la Medalla d'Or de la Generalitat a títol pòstum. Un reconeixement a la figura de Solé Tura i a la manera d'entendre la política que el va caracteritzar.

Una política que cerca en el diàleg crític de les idees i en l'assoliment dels consensos necessaris, la llavor que fa germinar la convivència, en una societat que es reconeix a si mateixa cada vegada més plural.

Celebro doncs, la iniciativa de l'Ajuntament de Mollet del Vallès per editar un segon volum sobre la vida de Solé Tura. En moments complexos com els actuals, resseguir el camí i la biografia de Solé

Tura ens ensenya que, davant les adversitats del present, és imprescindible continuar treballant des de la tenacitat de les pròpies conviccions, per projectar un horitzó esperançador de més progrés i emancipació social.

Perquè sense la solidesa d'uns valors ben arrelats o sense la definició d'uns objectius ambiciosos com a societat, no es pot construir un projecte que il·lusioni i ens faci avançar col·lectivament.

El nostre millor tribut, des del record i l'admiració, serà sempre perseverar en la lluita per les llibertats i l'assoliment d'una societat cada vegada més justa i solidària. Així ho farem, Jordi.

Capella ardent a la Generalitat de Catalunya. 9 de desembre de 2009

EL LLUITADOR FERM I TENAÇ EN TEMPS DIFÍCILS

Antoni Fogué, *president de la Diputació de Barcelona*

Un any després de la seva mort, la figura de Jordi Solé Tura no ha deixat de tenir presència i vigència, com ens recorda aquest llibre que li dedica l'Ajuntament de Mollet, i que és continuació del volum biogràfic i d'homenatge publicat el 1998. El repàs al tram final de la seva vida i els testimonis de familiars i amics que es recullen en aquestes pàgines no ens descobreixen ni el ciutadà compromès ni el polític decisiu ni la persona honesta, perquè aquestes tres qualitats ja eren prou conegudes, però ens ajuden a posar-les de nou en el primer pla, a acostar-nos-les amb tota la força amb què van caracteritzar la vida de Jordi Solé

Tura. I tinc molt clar que fer-nos-les presents un altre cop constitueix una aportació necessària. Vivim temps difícils i de canvis, en què als entrebancs econòmics que han sotraguejat la societat i la ciutadania se suma un horitzó de desenvolupament que per força cal reorientar perquè aconseguim no solament evitar exclusions, sinó també avançar cap a un món més sostenible. En aquest context, resulta ben escaient recordar Jordi Solé Tura, lluitador ferm i tenaç en una etapa no menys plena d'incerteses i de dificultats, i en alguns aspectes prou més dura. Si som respectuosos amb la memòria històrica, que massa sovint es tendeix a deixar de banda, convé tenir present que no podríem enfrontar, amb els recursos i les garanties que tenim actualment, els reptes que tenim al davant, per complicats que siguin, sense la solidesa i la força d'una democràcia com la que Jordi Solé Tura va ajudar a construir al llarg d'una trajectòria exemplar i assenyalada com poques.

Es parla sovint del Solé Tura "pare de la Constitució", el text fonamental del nostre ordenament social i polític, i és un encert, però la lliçó de l'home a qui reten homenatge aquestes pàgines no es troba només tancada en unes pàgines de referència per a la democràcia al nostre país, sinó sobretot, i de manera ben sentida i duradora, en el record inesborrable que ha deixat en diverses generacions de ciutadans i que l'ha convertit en una de les figures més generalment respectades i ben valorades de la transició espanyola. En aquest sentit, podem dir que Jordi Solé Tura és "pare" de moltes coses més, de molts valors que avui segueixen important molt per tirar endavant els nostres pobles i ciutats, per construir un progrés just, viable i solidari, a l'abast de tothom.

CRECIENDO A FAVOR DEL TIEMPO

María Teresa Fernández de la Vega, *consellera d'estat*

Suele decirse que el tiempo y la distancia nos alejan incluso de aquello que más queremos, y lo cierto es que en muchas ocasiones, en demasiadas ocasiones, la distancia y el tiempo vuelven borrosos los contornos, desdibujan la figura de las personas.

Sin embargo, para todos nosotros, hay algunas personas cuya imagen sigue creciendo a pesar de la distancia, a pesar del tiempo. Para mí, Jordi Solé Tura es una de ellas. No soy capaz de pensar en buena parte de mi vida sin pensar en Jordi, en esa amplia sonrisa, en su talento, su dedicación, su honestidad y su calor humano. Es de esas personas, de esas pocas personas que siempre estuvieron ahí y cuya figura sigue creciendo a favor del tiempo.

Y creo que lo más hermoso de ese sentimiento es que, siendo profundamente personal, también es muy compartido, y este libro es buena prueba de ello. Jordi Solé Tura siempre estará ahí, simplemen-

te porque para muchos de nosotros es parte, una parte muy querida, de nuestra propia historia y de nuestra propia vida.

Luchador infatigable por la libertad en la clandestinidad, padre de la Constitución, ministro, senador, miembro del Consejo de Europa y sobre todo compañero, cómplice y amigo, el recorrido vital de Jordi Solé Tura se dibuja, crece, se entrelaza con la propia historia de la libertad en España y de nuestra propia vida. Su imagen, su recuerdo, son la imagen y el recuerdo de todo lo que quisimos ser y de todo lo que, gracias a él y a otros como él, somos.

Por eso, la sonrisa de Jordi, el legado de Jordi, han ganado para siempre la batalla al silencio y al olvido.

MÁS QUE PALABRAS, COMPROMISOS

Alfredo Pérez Rubalcaba, *vicepresident primer, ministre d'Interior i portaveu del govern espanyol*

No sé si Jordi hubiera querido que se le recordara como uno de los padres de la Constitución. Desde luego, sí recuerdo que dijo en su día que serlo había sido el honor más grande de su vida. Desde el afecto y la admiración que siento por él, tengo que decir que además del gran trabajo que hizo en la ponencia constitucional, más allá del esfuerzo que tuvo que hacer para que la Carta Magna fuera la de todos y, sobre todo, para que se plasmaran en ella las ideas más democráticas, las libertades individuales, la igualdad social, digo que más allá de todo ello, a Jordi le recuerdo como el mejor ejemplo de coherencia política y ética que he conocido.

Hace un tiempo pude ver el magnífico documental que hizo sobre él su hijo Albert, en el que salen a relucir unas palabras, una carta que envió a su hijo desde la cárcel, que definen mejor lo que quiero decir: “Piensa Albert que si ahora estoy en la cárcel es porque quiero que cuando seas mayor encuentres un mundo más justo, un mundo mejor que el de ahora”. Así de sencillo. Los españoles, hoy, somos Albert. Somos los hijos adultos que, por fin, vivimos en una democracia consolidada, con los derechos y libertades por los que luchó Jordi. Porque Jordi es, de alguna manera, ese padre valiente (el Capitán Trueno, como lo llamaba Albert) de todos los ciudadanos que hoy vivimos en esta democracia.

En definitiva, lo que quiero decir, es que a Jordi debemos recordarle como fue, íntegro, con su vida, su lucha antifranquista, su compromiso con la democracia, con las libertades, con la justicia social, con la educación y con la cultura. Debemos recordarle también desde su infancia, desde sus denodados esfuerzos para forjar su futuro y, más adelante, para forjar el de todos. Cómo no recordar la historia de un hombre excepcional que no se detuvo ante las dificultades, que aun-

que respetó el oficio familiar de panadero no se conformó con él; que ante su expulsión de la universidad, siguió adelante igualmente y no abandonó su formación; que en el exilio no abdicó de sus principios y su lucha; al que la cárcel, en lugar de aplastarle, le afianzó el compromiso por la libertad; que ante la incomprensión de algunos por su evolución ideológica, respondió con respeto y más compromiso; que, obstinadamente, alcanzó una cátedra que merecía y que antes le negaron por su militancia y por su ideología; que antes que intelectual, que lo fue y grande, fue militante de las causas justas...

Tuve el honor de compartir con él la mesa del Consejo de Ministros. Entonces le pude conocer a fondo. Le recuerdo como una persona tranquila, ponderada, prudente. Un ministro al que todos escuchábamos con respeto, del que aprendí, sobre todo, que la verdadera sabiduría es compatible con la humildad, que los maestros lo son porque se hacen querer. Podría decir muchas más cosas, pero creo que alguien como Jordi, más que palabras, merece compromisos; el mío con la democracia, se lo dedico a Jordi y a todos cuantos lucharon y sufrieron para que la disfrutáramos. Gracias, profesor, ministro, compañero... Gracias, amigo.

EN RECORD DE JORDI SOLÉ TURA

Jaume Bartumeu Cassany, *cap del Govern d'Andorra*

Quan em poso a escriure tot recordant Jordi Solé Tura, l'home, el professor o el polític, la imatge que m'apareix és la del comunicador i del pedagog imprescindible i incansable, exercint tothora d'intermediari entre les idees i la pràctica política, sempre amatent als detalls, a la curiositat i als sentiments.

Si no és pel sentiment i per la curiositat no sabria entendre la seva natural capacitat de treball, el seu lideratge espontani o l'encert d'envoltar-se sempre de persones preparades. Per tirar endavant una família. Per defensar un projecte. Per repensar la cosa pública: un partit polític, les regles constitucionals per construir Espanya o redactar la ponència de l'estatut d'autonomia català o la defensa de qualsevol altra causa d'interès general.

Vaig poder fer amb ell una petita part de camí. Primer, a la facultat de Dret de la Universitat de Barcelona, quan vaig començar la carrera. Després, quan coincidírem a l'assemblea parlamentària del Consell d'Europa. Un camí resultant de les nostres vocacions de servei al conjunt de la ciutadania, en un horitzó compromès amb els ideals de progrés i la voluntat de fer avançar la societat amb noves oportunitats per a tothom.

Sempre he cregut que la vocació de servei públic és apassionant en la mesura que incideixes en les relacions humanes. En aquest sen-

Jaume Bartumeu, president del govern d'Andorra, lliura unes fotografies per al Fons Jordi Solé Tura. Mollet, 25 de maig de 2009

tit, fou molt fàcil establir un vincle de sinceritat i afecte amb qui va ser un professor essencial en la meua formació universitària. El seu record és inesborrable i alhora inabastable.

Quan Jordi Solé Turà ja era ajudant de la càtedra de Dret Polític a la Universitat de Barcelona, traduí *Llibertat, poder i planificació democràtica*, del sociòleg Karl Mannheim, i n'escriví el pròleg de l'edició catalana. El juny de 1965 apareixia la primera edició. Jo ho vaig llegir set anys més tard.

Destaco una petita part d'aquest pròleg, que —malgrat els anys transcorreguts— continua sorprenent per la seva contemporaneïtat, per les contradiccions que denuncia als anys seixanta del segle XX i que són força evidents, encara avui, ben entrat el segle XXI. Escriu:

“L'estructura i la dinàmica de les classes ha esdevingut més complicada i subtil, però els problemes d'hegemonia segueixen plantejats si fa no fa en els termes clàssics. I el racionalisme econòmic —conquesta fonamental de la planificació— no ha ultrapassat els límits de l'eficàcia tècnica d'alguns instruments i de l'acord intermonopolista; a nivell macroeconòmic, a nivell de sistema, l'irracionalisme és viu i ben viu: la societat opulenta coexisteix amb la misèria, la democràcia parlamentària amb les romanalles del colonialisme, la llibertat amb la dictadura, l'automació amb el malbaratament de recursos i possibilitats, el progrés científic amb el militarisme, la igualtat amb el racisme, la Declaració de Drets de l'Home amb el menyspreu dels drets de l'home.”

Jordi Solé Tura, en un visita al Consell General d'Andorra el novembre de 1994

Les contradiccions de la societat que Solé Tura denuncià i combatrà permanentment des de les posicions socials progressistes a les quals pertanyia, m'estimularen ja aleshores i em continuen estimulants per dur endavant el meu compromís i la nostra acció política.

Solé Tura, a diferència d'altres polítics, no va abaixar mai els braços ni va menystenir el component ètic indispensable en l'acció política. De forma permanent, conscient i coherent. I la seva influència i la seva tasca, ingents, no deixaren indiferent ningú.

SIEMPRE SUPO ESTAR

Ramón Jáuregui Atondo, *ministre de la Presidència del govern espanyol*

A Jordi Solé Tura le conocí en sus libros y en sus artículos de los años setenta. Cuando le veía en la representación del PSUC en los grandes acontecimientos de la Transición y de los primeros años democráticos, sentía envidia sana de su saber y de sus equilibradas y argumentadas opiniones. Fue uno de los políticos que admiré aquellos años. Admiración y reconocimiento que crecieron cuando, en representación del PCE, configuró aquel equipo de hombres sabios que hicieron la Constitución. Fue aquel protagonismo y fueron sus importantísimas influencias y aportaciones los que elevaron la trayectoria humana y política de Jordi Solé, a la categoría de figura nacional.

Bien podría decirse que sin su contribución (más la de Roca y Peces Barba), no tendríamos un Título VIII como el que se incluyó en nuestro prestigioso texto constitucional. Y aunque ahora, treinta y dos años después de que el texto fuera refrendado por el pueblo español, sigamos discutiendo sobre nación, nacionalidades y Constitución, nada de lo que tenemos y del impresionante desarrollo del autogobierno que hemos tenido, habrían sido posibles sin aquella vanguardista y acertada concepción de las autonomías que, personas como Solé Tura, tuvieron el mérito de incorporar a nuestra Constitución.

Jordi Solé Tura fue uno de esos hombres clave de una década trascendental en la historia contemporánea española. Un hombre hecho a sí mismo, a quien la vida no le había dado más que sus propias capacidades humanas y una conciencia crítica con la injusticia y la indignidad humanas. Un hombre que conquistó un alto nivel del saber con su único esfuerzo. Un hombre que arriesgó su libertad y su futuro al compromiso con las ideas y los valores en los que creía. Un hombre que abrazó la política y el partido político, como una exigencia de entrega y de coherencia para con los demás, concibiendo la una como una función noble y necesaria y el otro, como un instrumento imperfecto pero imprescindible para hacer eficaz y posible la conquista de sus sueños.

Una década, la de los setenta, que nos llevó de la dictadura a la democracia, de los estertores represivos del franquismo, a las grandes avenidas de la libertad; de la lucha contra el régimen, a la construcción de un Estado Social y de Derecho; de la fácil oposición a la responsabilidad del pacto, a las exigencias del consenso; del panfleto a la ley. No era una transformación fácil y sólo fue posible porque hubo personas claves en esa evolución. Personas como Jordi Solé que, cargados de legitimidad y de conocimientos, en su plenitud del equilibrio y la generosidad, fueron capaces de construir todo ese nuevo mundo que se abría para España, superando la crisis en los Pactos de la Moncloa, haciendo la democracia con la Constitución, dando paso al autogobierno con los estatutos de autonomía, reconciliando las dos Españas en base al perdón y al reconocimiento del otro.

Jordi Solé Tura estuvo siempre ahí. En ese liderazgo que se ejerce por la "auctoritas" del argumento y la razón, más que por la jerarquía del poder. En esa tarea gigantesca de superación de tanta historia fatal. En esa generosa actitud del perdón de la izquierda a quienes nos habían maltratado tanto, tanto tiempo. En la defensa de una ruptura pactada que diera paso a un proceso constituyente, frente a las teorías resistencialistas favorables a una reforma gradual del viejo régimen. En la indisoluble reivindicación de libertad y democracia, junto a Autonomía y Estado Social de Derecho.

Pueden destacarse otros muchos méritos de su trayectoria, pero la historia española y catalana le deben éste en primer lugar. Y junto a él, yo quisiera destacar en estas breves líneas, su compromiso con Cataluña y su autogobierno. Su defensa de un modelo de autonomía para su país, compatible con su pertenencia al estado español, en el que siempre quiso estar. Su defensa de la identidad catalana sin exclusiones, en un marco de compatibilidades identitarias. Porque todos somos hijos y prisioneros, si ustedes quieren, de herencias culturales mixtas, de sentimientos complementarios. Porque todos somos, en definitiva, mezclas de lenguas y saberes, de paisajes y lugares, de influencias variadas, de amistades contradictorias, de aspiraciones y proyectos diferentes, de pasiones humanas y por tanto antagónicas.

Escribo estas líneas al mismo tiempo que cientos de miles de catalanes se manifiestan en Barcelona contra la Sentencia del Tribunal Constitucional sobre el Estatuto de Cataluña. Sinceramente, echo en falta a Jordi en estos momentos. No jugaré con la especulación fácil y siempre un poco tramposa de decir dónde estaría él. Pero sí estoy seguro de que su voz nos ayudaría a encontrarnos, a buscar soluciones razonables. Al fin y al cabo, Jordi siempre estuvo en la defensa del autogobierno catalán uniendo esa aspiración a otras que tienen que ver con la superación de la injusticia social, con la dignidad laboral de los trabajadores, con la integración y la cohesión social, con la internacionalización de los Derechos Humanos. Más allá de su concreto pronunciamiento sobre la sentencia, estoy seguro de que levantaría la bandera de la serenidad y la moderación en el análisis de este conflicto, reclamando que las pasiones no nos nublen la vista y que la sangre no llegue al río. Desde luego nos diría que, en ningún caso, las

eventuales limitaciones constitucionales a los espectaculares avances del autogobierno catalán de este Estatuto, debieran servir como coartada para ese nacionalismo que mira sólo a Cataluña y se olvida de las grandes causas sociales que atraviesan a sus gentes y, desde luego nos alertaría contra los aprovechamientos oportunistas y exacerbados de los que propugnan un catalanismo excluyente y contra España.

Es ese punto de equilibrio entre identidad e internacionalismo, entre localismo y cosmopolitismo, entre Cataluña y España, entre libertad y justicia social, entre Estado y mercado, entre partido e instituciones, el que siempre alcanzó con inteligencia Jordi Solé. El mismo que guió su vida a lo largo de tantos puestos de máxima responsabilidad en el Congreso de los Diputados, en el Ministerio de Cultura, en el Senado... Él siempre supo estar con dignidad, con elegancia, con espíritu de concordia.

Jordi Solé nos dejó porque la vida es pasar, como dijera Machado. Pero pasar haciendo camino como él lo hizo, lo hacen muy pocos. Dejando tantos admiradores y amigos, tantos catalanes y españoles agradecidos por su enorme contribución a nuestro bienestar y progreso, es mérito sólo de los elegidos, de los mejores.

JORDI SOLÉ TURA, HONORIS CAUSA A LLEIDA
Joan Viñas Salas, *rector de la Universitat de Lleida*
Article publicat a El Segre el 13 de desembre de 2009

El dia 4 de desembre ens va deixar un home al qual els ciutadans i ciutadanes del nostre país hem d'estar molt agraïts, i així ho han expressat molts. Aquests dies, els mitjans de comunicació social ja han posat de manifest molts dels aspectes de la seva vida que mereixen aquesta admiració i agraïment. Una persona fidel a les seves conviccions democràtiques i que va saber confrontar amb la realitat que vivia i, per tant, anar-les perfeccionant i evolucionant, sense caure en fonamentalismes. Unes conviccions que va defensar en les condicions més adverses, amb costos elevats per a ell i la seva família.

Una vegada mort el dictador —que tantes coses ha deixat “lligades i ben lligades”, encara que sigui en “l'inconscient col·lectiu” i, per tant, alguns tics dictatorials potser es poden percebre en l'actitud d'alguns dirigents polítics actuals— i iniciada la transició democràtica, Solé Tura va ser escollit diputat a les Corts de 1977 i representant del PCE-PSUC a la ponència constitucional. Aquella ponència va saber combinar, generosament, la defensa de les pròpies conviccions amb l'esforç per entendre els arguments dels altres, de manera que es va arribar a un molt notable consens. El resultat va ser una Constitució àmpliament acceptada i que poc tenia a veure amb l'immobilisme i fonamentalisme actual.

El professor Solé Tura va exercir el seu magisteri en els inicis dels estudis de Dret a Lleida. L'alumnat d'aquella època en guarda un magnífic record. Aquells anys, ser enviat a ensenyar a Lleida era com una mena de desterrament, no per a Solé Tura, que tenia uns vincles familiars amb la nostra ciutat. Ara, afortunadament, la Universitat de Lleida ja no podria ser considerada un desterrament per a ningú; ara és una universitat d'una grandària humana moderada (com moltes de les primeres dels rànquings mundials), amb una personalitat ben definida i que darrerament ha aconseguit, l'any 2008, ser avaluada com la primera d'Espanya en qualitat de la docència per l'informe de la Fundación Ciencia y Desarrollo i la novena en recerca per indicadors com el Scimago. En reconeixement de la seva trajectòria política, docent i humana, vam proposar al Consell de Govern, i aquest ho va aprovar per unanimitat, el seu nomenament com a doctor *honoris causa* de la Universitat de Lleida l'any 2004. Recordo, amb certa nostàlgia, les seves paraules, el seu testimoni i l'emoció amb què va acollir el nomenament, pocs dies després dels dramàtics atemptats de l'11-M madrileny.

Ja aleshores començava a estar delicat de salut. La seva temible malaltia es va fer pública després i va anar avançant de manera imparable. Vam tornar a compartir amb ell i la seva família l'estrena, a Lleida, de la magnífica pel·lícula *Bucarest, la memòria perduda*, veritable obra d'art del seu fill. Ell ja no regia en la seva memòria, però era igual d'entranyable: un avi entranyable.

El 18 de març de 2004, Jordi Solé Tura és nomenat doctor honoris causa per la Universitat de Lleida, juntament amb Josep Vallverdú. A la imatge, el rector, Joan Viñas Salas, durant l'acte

Gràcies, Jordi Solé Tura, per tot el que has fet pel teu país, per la societat, per la lluita per un món més just, més equitatiu, amb millor distribució de la riquesa, on uns pocs no s'aprofitin de molts, on uns pocs viuen massa bé —fins i tot moren de malalties d'opulència— mentre la immensa majoria moren de fam, set o de malalties fàcilment guaribles, sense tenir accés a la cultura, al desenvolupament humà, per culpa dels pocs poderosos. El teu somni d'un món millor el compartim moltes persones i ens comprometem a continuar lluitant per aconseguir-lo.

ADIÓS, PROFESOR LENGUADO

Miguel Herrero de Miñón, *ponent de la Constitució per UCD*
Article publicat a El País el 5 de desembre de 2009

Conocí a Jordi Solé con ocasión de unas oposiciones a cátedra que hicimos y perdimos juntos, muy pocos años antes de contribuir, juntos también, a la elaboración de la Constitución, comprobando así la sagacidad del tribunal que nos había juzgado. Ambas experiencias contribuyeron a forjar una buena amistad por encima de diferencias múltiples. Una amistad fraguada en la ponencia redactora de la Constitución, continuada durante largos años de vida parlamentaria y algunos episodios académicos en los cuales ya no nos unió la competencia sino la común ironía. Durante años, en debates, cursos y seminarios nos cruzamos dibujos y pasquines, a decir verdad más críticos de terceros que de nosotros mismos, en los que aludiendo a los apellidos, él era el Profesor Lenguado y yo el Dr. Rodríguez. Cuando el tono de las misivas subía, él firmaba (des)Lenguado. De ahí, el título de estas líneas en su memoria.

La memoria de un hombre de indudable valía intelectual, capaz de apreciar aquello mismo con lo que discrepaba, como demuestra su bello libro *Catalanismo Político y Revolución Burguesa*. Un hombre sencillo, al que nunca vi darse importancia ni como universitario ni como político, incluido su posterior pase por el Ministerio de Cultura. Un hombre tolerante cuyo radicalismo ideológico no le llevaba jamás, que yo sepa, a enfrentamientos ni descalificaciones radicales. Un hombre trabajador y lleno de sentido común. Estas cualidades hicieron de Solé una pieza fundamental en la factura de la Constitución cuyo 31º aniversario conmemoramos al hilo de su obituario. En la ponencia redactora del anteproyecto representaba al partido comunista (PSUC); añadía muchas gotas de catalanismo, hasta el punto de yo calificarle, pese a su rechazo, como catalanista pintado de rojo; lo envolvía todo en una gran dosis de buen sentido. ¿No es eso el *seny*? Ingredientes los tres especialmente valiosos para fraguar el consenso constitucional.

Jordi Solé Tura, en una conferència a la Universitat Complutense. Any 1988

En cuanto a lo primero, sabido es lo fundamental que el Partido Comunista de entonces fue en el momento de la transición democrática. Dirigido por la figura ingente de Santiago Carrillo, “el Partido” se autospuso al interés del Estado democrático por construir. Supo renunciar al liderazgo de la izquierda, que tantos analistas le habían anunciado y las urnas le negaron a favor del PSOE, para adoptar un papel de conciencia crítica de la izquierda. Aportó a tales tareas el caudal de su innegable legitimidad como oposición, las amargas experiencias de la derrota y del exilio, las lecciones que del eurocomunismo, ideado por Carrillo, se deducían. El realismo del PC contribuyó a hacer más realista a la izquierda toda, facilitando el consenso general que presidió la obra constituyente. Y Jordi Solé fue el protagonista de tal actitud en el fundamental trámite de la ponencia redactora del proyecto de Constitución.

Respecto de lo segundo, la sensibilidad que la Ponencia mostró hacia los hechos diferenciales y su tratamiento autonómico no debe poco al catalanismo de Jordi Solé y lo comprobamos y agradecemos quienes supimos y sabemos que España es tal por cobijar una pluralidad de identidades. En fin, el buen sentido de Jordi Solé le hizo en muchas ocasiones mediador discreto entre posiciones enfrentadas, le alejó de toda tentación de frentismo o pinza sobre el entonces partido en el Gobierno y eje de la Ponencia (UCD) y puso a disposición del consenso su capacidad intelectual y autoridad política. Quienes vivimos aquella experiencia histórica (ya faltan dos de entre siete) no podemos ni queremos dejar de recordarla como tarea común. Tan común que todos la terminamos más amigos que al iniciarla. Pero tal vez nadie como Jordi Solé, representando una posición que, no sólo en términos políticos, entonces parecía extrema, supo ganar la estima de todos y entablar con todos lazos permanentes de amistad. Reconocerlo así es mi último homenaje de afecto y respeto al querido Profesor Lenguado.”

A JORDI SOLÉ TURA, DESDE ANDALUCÍA
Amparo Rubiales, *consellera d'estat*

Conocí a Jordi Solé Tura, hace muchos años, al final del franquismo, en un momento muy importante de mi vida política, cuando comencé la militancia comunista, que en la España de entonces era un hecho, sin duda alguna, significativo, o al menos para mí lo fue; llevaba años haciendo política contra la dictadura, en la Universidad de Madrid y, sobre todo, en la de Sevilla, concretamente en la Facultad de Derecho, como estudiante, primero, y como profesora, después, —fui profesora adjunta de Derecho Administrativo en 1974—, y también en el teatro; me dediqué a él muchos años, cuando era el teatro universitario, —el TEU, se llamaba—, y más tarde en lo que se denominó Teatro independiente; en plena dictadura no milité, solo cuando está

acababa, en 1975, año en el que conocí a Jordi, tomo esa decisión. Era bastante joven y madre de dos hijos pequeños, que fueron la causa de mi retraso en esto de la militancia activa.

Aquellos primeros, y cortos, años de militancia comunista tuvieron, sin embargo, una enorme importancia para mí, con muchas cosas buenas y otras no tanto, aunque me acuerdo, afortunadamente, más de las primeras. Las recuerdo tanto y las considero tan importantes, entre otras cosas por la gente que conocí; de todo tipo, pero algunos fascinantes, por diferentes razones: Rafael Alberti, Santiago Carrillo, Gregorio López Raimundo, Simón Sánchez Montero, Manuel Azcarate, Pilar Bravo, Carlos Alonso Zaldívar, Antonio Gutiérrez (el Guti) y, por supuesto, muchos andaluces: los hermanos Benítez Rufo, Paco Durán, Fernando y Javier Pérez Royo. También Jordi Borja, Jordi Solé Tura, y algunos más que no cito para no hacer una lista demasiado larga, aunque sé que a algunos olvido indebidamente.

Más tarde, tanto Jordi Solé, como yo, y tantos otros, abandonamos el PCE y pasamos a militar, los más, en el PSOE, y también en esta casi última etapa de su vida coincidí con Solé Tura en el grupo parlamentario socialista, ambos como diputados, primero, en unos momentos también muy duros, porque acabábamos de perder las elecciones generales, en 1996, y comenzamos a sufrir los gobiernos de la derecha, con José María Aznar como presidente, y más tarde, en la legislatura de la mayoría absoluta, que fue aún peor; Jordi entonces era senador y yo seguía de diputada; y en todos estos largos e intensos años de vida, personal y política, conservó siempre la misma lucidez en el análisis de los acontecimientos políticos por diversos que fueran; tenía siempre moderación en sus formulaciones, —no era nada radical—, pero, al mismo tiempo, sí firme en lo que decía, con lo que lograba granjearse el cariño, la consideración y el respeto de todo el que le oía, al margen de la afiliación política de cada uno. Jordi siempre se ha caracterizado por muchas cosas, pero por la que más ha sido, precisamente, por ese respeto, cariño y admiración que su coherencia despertaba. Fue una gran suerte conocerle, en unos momento muy intensos, de los que recuerdo muchas cosas que nos han sido, pese a tanta distancia geográfica, comunes.

Era, como he dicho, una joven y reciente madre cuando decidí militar en un partido político clandestino al final de la dictadura de Franco. Que una mujer como yo, con mi historia y procedencia, pasara a militar en la filas del PCE, era algo que, algunos años antes, nunca podría haber imaginado. Si no llego a estudiar Derecho en Sevilla en las postrimerías del franquismo no habría pasado, no tenía ninguna tradición de militancia política de ninguna clase; también es verdad que no era la única, ni mucho menos, de todos los militantes hija de los que “ganaron” la guerra; entre los comunistas de mi generación éramos bastantes los hijos de esos nuevos profesionales que habían trabajado en la dictadura y que no habían tenido excesivos compromisos con la República, más bien al contrario.

También había otros, claro, que eran hijos de los “perdedores” de la guerra civil, cuando los conocí, fui consciente de que, aunque el marco social en el que vivíamos era el mismo, las diferencias de “sen-

El 2 de diciembre de 2003, el Parlament d'Andalusia va concedir la Medalla del Parlament als set pares de la Constitució, en el 25è aniversari de la Carta Magna.

timientos” y, seguramente, de padecimientos entre unos y otros, eran indudables. En cualquier caso, sé que yo hice lo que hice por vivir en Sevilla en aquellos años, y estudiar Derecho en aquella Facultad también entonces... aunque no sé si son razones suficientes: otros y otras estaban en la misma situación y no lo hicieron. Nunca he sabido así, elaboradamente, por qué milité en el PCE; me pareció una cosa natural, queríamos acabar con la dictadura, tener democracia y libertad, y “el Partido”, sin más apellidos, era el comunista.

Mi militancia política y, sobre todo, comunista, fue corta, muy corta comparada con la de Jordi, apenas duró seis años, no sufrí más represión que la “normal”, y ni mucho menos, exilio; abandoné el PCE en 1981 siendo concejala del Ayuntamiento de Sevilla y vicepresidenta de su Diputación; pensaba terminar los cuatro años de mandato y después marcharme, pero cada día me costaba más trabajo seguir en el Partido y, además, debo añadir que Rafael Escuredo, presidente de la preautonomía andaluza, vino a verme con la propuesta de que quería contar conmigo en las próximas elecciones andaluzas, las primeras de la historia que se celebraban en Andalucía; lo pensé, hablé con mis amigos más cercanos, además de los andaluces, con el catalán Jordi Borja, y finalmente, dimité del Ayuntamiento y de la Diputación, con una especial repercusión mediática al ser de las primeras en abandonar; luego casi todos se fueron yendo; y con carnet o sin él, terminamos en el PSOE.

Recuerdo que la relación entre una parte de los comunistas andaluces y los catalanes fue muy estrecha durante aquellos primeros años de la transición democrática, en la que estaba todo por hacer, y de entre todos ellos, solo diré que Jordi Borja, ha sido, y es, un gran amigo siempre, a pesar de las distancias y del paso de los años, y Jordi Solé Tura, tristemente desaparecido, nos aportó su bien hacer y su muy amplio y diverso conocimiento; su vida fue, sobre todo, la política, pero también el Derecho, fue un gran jurista que contribuyó de manera decisiva a la construcción constitucional del actual Estado de las autonomías, y también a su familia, a Teresa Eulàlia, a la que tanto quería.

Tuve además la fortuna de que me correspondiera con ese mismo gran cariño que yo le tuve y le tendré siempre. A Jordi, algo mayor que nosotros, los andaluces progresistas de aquellos años, le teníamos una enorme consideración derivada de ese reconocimiento de sus enormes cualidades; en aquellos primeros años fue nuestro líder, nuestro espejo, así queríamos que fuese el comunismo, y cuando este dejó de ir por donde pensábamos, nos fuimos a militar en el PSOE, el partido de la izquierda en el que seguimos trabajando para que el socialismo, la democracia, la libertad se consolidaran cada vez más en nuestro país. Ese respeto, cariño y admiración los mantuvo siempre, y cuando fue ministro de Cultura sentimos como algo nuestro aquel nombramiento, —y fue, por supuesto, un gran ministro—, y por encima de todo, una gran persona de la que nunca sus amigos y amigas, ni cuantos le conocieron, podremos olvidarnos. Su vida ha merecido, y mucho, la pena.

LA PASIÓN POLÍTICA DE JORDI SOLÉ TURA
Josep Lluís López Bulla, *antic dirigent de CCOO*

*Palau de la Generalitat, 5 de
desembre de 2009. Milers de
persones vingudes de diferents
punts de Catalunya i de l'Estat,
fan cua per retre el darrer
homenatge a Jordi Solé Tura.*

A eso de las doce y media mi mujer y un servidor estábamos en Palermo, concretamente en la Vucchiria. Suena el móvil. Es Silvia Cópulo, de Catalunya Radio. Me dice que ha muerto Jordi Solé Tura. Quiere que le dé unas primeras impresiones. La noticia me deja un sabor amargo por motivos obvios y porque estas cosas son más duras cuando se está fuera de casa.

Conocí a Jordi Solé Tura en la cárcel; era cuando el estado de excepción de 1969. Recuerdo su tenacidad y su pasión por todas las cosas, dos constantes vitales durante toda su vida. Una y otra se expresaban (al igual que en el estudio y en el trabajo), por ejemplo, cuando jugábamos al fútbol: parecía que le iba la vida en el juego de la pelota, corría como si estuviéramos en la final de la Copa del Mundo. Más tarde, estando un servidor en la prisión de Soria, volví a tener un contacto indirecto con Jordi, a través de su magnífica traducción de la biografía de Antonio Gramsci y del estudio de su libro (de hecho era su tesis doctoral) *Catalanisme i revolució burgesa*, que fue estúpidamente zarandeado por ciertos sectores del nacionalismo alpargatero; por supuesto, las críticas de esos rábulas no llegaban a la altura de los zapatos del autor. Más tarde retomé el contacto cuando su grupo (Bandera Roja) ingresó en el PSUC.

Solé Tura impresionaba siempre por la rigurosidad de sus planteamientos, que siempre exponía con una enorme sencillez y sin or-

namentación. Románico puro. Conciso y al grano. Como quien dialoga o conversa familiarmente: enseñar y aprender deleitando. Con fama de serio, aunque en realidad era un bromista muy ocurrente. Por ejemplo, en puertas de no sé qué elecciones estábamos en una reunión de esas que se llaman de “estrategia electoral”. Un servidor dijo que el eslogan electoral era un latazo, entonces me pasó un papel, proponiéndome en broma dos lemas: “Vota al Guti, un candidat amb tota la barba” y “Vota a Benet, un candidat que fila prim”, a la perilla de Antoni Gutiérrez Díaz y la extremada delgadez de Josep Benet. Ante la seriedad de la reunión, yo me partía de risa.

Sabemos, por su notoriedad, que Solé era un dirigente político del más alto nivel. De ahí su alta responsabilidad como redactor de la Constitución. Pero lo que quizá no haya sido referido (todavía) era la proximidad que tenía con la gente, la sencillez de sus relaciones con las personas de carne y hueso.

La última vez que le vi fue cuando el último homenaje a Gregorio López Raimundo, ya fallecido. Le guiaba su compañera, Teresa Eulàlia Calzada. Iba, con una inmensa sonrisa, saludando a todo el mundo, aunque veíamos que ya no conocía a nadie. Perdón, la última vez que le vi fue en la película que hizo su hijo Albert. Le recuerdo en el laberinto, jugando con su nieta al escondite. Y la niña diciendo: “Jordi, aquí, aquí”. Y entonces, al igual que me pasó leyendo la novela *Soldados de Salamina*, me pareció que tenía en la garganta una especie de raspa de bacalao que me sofocaba.

SOLÉ TURA

Manel Montañés, *Esferes*

<http://manel-monta.blogspot.com>, 7 de desembre de 2009

Vaig tenir la sort de ser alumne d'en Jordi Solé Tura. Fou el curs 74-75 quan amb disset anys recents, vaig començar els estudis de dret a l'anomenat “Estudi General”, una mena de “sucursal” que la Universitat de Barcelona disposava a Lleida i on podien realitzar-se alguns cursos de determinades llicenciatures, sense haver d'anar a Barcelona. En Franco encara era viu. Les classes s'impartien a l'edifici de l'Hospital de Santa Maria, actualment seu de l'Institut d'Estudis Ilerdencs (IEI) i l'atmosfera era la d'una mena d'acadèmia de tarda on s'aplegaven joves universitaris dels pobles, funcionaris de l'administració franquista, militars destinats a Lleida i algun altre personatge sinistre com Fernández Paredes “Pacucho”, que anys més tard quedaria per sempre vinculat a l'atemptat contra la revista *El Pàpús*. La Universitat de Barcelona “castigava” alguns dels seus professors destinant-los a Lleida. Gent que d'una o altra manera es significaven pel seu anti-franquisme. Això va dur a la ciutat gent de la talla intel·lectual d'en

Jordi Solé Tura va mantenir sempre forts vincles amb la ciutat de Lleida. En aquesta fotografia, presenta el seu llibre de memòries Una història optimista, a l'Ajuntament lleidatà, acompanyat de l'alcalde, Antoni Siurana.

Solé Tura, Eliseo Aja, Jose María Mena, Sánchez Acosta, entre molts d'altres i d'aquesta manera alguns adolescents com jo, vàrem tenir la fortuna de gaudir del seu mestratge. Aquell curs 74-75 va venir marcat per una llarga vaga de “penenes”, tal com es coneixia el professorat no numerari de les universitats. Una vaga activa en què es deixava d'impartir matèria curricular i els continguts s'obrien a les experiències, el debat, l'expressió de les idees i als esdeveniments lligats a l'actualitat del país o del món. És a dir, a allò que hauria d'haver estat sempre la Universitat. En Solé Tura ha mort. Avui, trenta-cinc anys després, vull recordar-lo amb afecte. Amb ell vaig aprendre a distingir entre nació i estat, vaig conèixer la Revolta dels Clavells portuguesa, vaig esbrinar el significat de la paraula democràcia i vaig comprendre que els temps havien de canviar i que nosaltres hi teníem molt a dir. Voleu més bon bagatge per encarar la vida?

BENVOLGUT JORDI SOLÉ TURA

Xavier Sabaté, *diputat del Parlament de Catalunya pel PSC*

<http://blocs.tinet.cat/blog/xavier-sabate>, 6 de desembre de 2009

Aquesta tarda he decidit venir a dir-te *Adéu* al Palau de la Generalitat. No és un adéu per sempre. No es pot dir això a un amic que alhora ha estat i serà sempre un mestre. Mentre venia, he passat per la plaça de la catedral plena a vessar de gent que mirava i comprava figures per al pessebre nadalenc i he pensat en les teves aportacions a la Constitució que ha estat i és la base de la nostra convivència després d'anys i anys de dictadures al nostre país.

Al carrer del Bisbe he vist un parell de joves que amb guitarres interpretaven una peça de Paco de Lucía i altre cop he reviscut aquells mateixos anys en què les noves músiques i els nous artistes obrien una nova era també des del punt de vista de la creativitat segada durant dècades i segles.

Ja a la plaça de Sant Jaume, m'he posat a la cua de la gent que esperava, com jo, saludar-te i reconèixer la teva aportació a la convivència. T'asseguro que era la gent que tu hauries volgut, persones senzilles que viuen del seu esforç, que senten com a pròpies les preocupacions dels altres, homes i dones a qui els agraden les mateixes idees que hem defensat perquè les hem après de gent com tu.

He pogut saludar molta gent companys i companyes de lluita, responsables del PSC, del nostre partit, Jordi, que lluita en tants fronts en condicions difícils, en condicions com tu diries d'inferioritat, perquè l'esquerra sempre està en inferioritat —quin sarcasme, quins c... diries tu— que se'ns acusi de prepotència quan som al govern!

He recordat a la sala on era el teu cos aquella legislatura amb tu al Senat. Els teus comentaris sobre la clandestinitat a Romania, com

Plaça de Sant Jaume. 5 de desembre de 2009

us feien dir a Radio Pirenaica que Espanya estava pràcticament en vaga general quan aquí no es movia ningú, les teves opinions sobre el pujolisme, la teva senzillesa fins i tot en els moments més quotidians d'anar a menjar o en escollir hotels modestos on, en moltes ocasions, arribàvem a hores tan intempestives. I sobretot, la teva contribució en la redacció de la Constitució del 78 i del primer Estatut i en l'organització d'un Estat que volies federalista per solucionar definitivament l'encaix de la diversitat en un projecte que poguéssim compartir tothom i que fos garantia d'una millor projecció cap al futur ja definitivament en pau i llibertat.

He saludat la teva companya Teresa Eulàlia, tan sencera i lúcida com sempre. Quina parella d'activistes que estàveu fets!

Però sobretot he recordat la teva bonhomia, la teva capacitat dialèctica i didàctica a l'hora —que no sempre van acompanyades— així com allò que més ha remarcat Isidre Molas aquests dies: la teva tenacitat sense defallir malgrat que en moltes ocasions ens vinguin ganades (tu hauries tingut raons sobrades més que ningú d'engegar-ho tot i deixar l'activisme tan frenètic que sempre has dut a terme).

Jordi, ironies del destí, aquest repòs al que sempre et vas negar, la naturalesa te l'ha volgut proporcionar els darrers anys i t'ha obligat a desconnectar-te una mica. No saps com t'hem trobat a faltar i encara ho farem més en el futur. Però ja saps allò que un bon socialista no mor mai sinó que es planta. Difícilment aquesta dita s'acompleix millor amb tu que amb ningú. Has plantat molt i som molts, milers, els i les qui portem en nosaltres molt del que la teva trajectòria ens ha deixat. I com que això sé segur que és allò que més t'agradaria sentir en aquests moments, doncs queda escrit.

JORDI SOLÉ TURA, UNA HISTORIA OPTIMISTA

Joaquim Pisa, *Barcelona*

<http://aventuraenlatierra.blogspot.com/> 4 de desembre de 2009

Ha muerto Jordi Solé Tura. Para quien esto escribe, quien ha muerto hoy fue —es difícil escribirlo en tiempo pasado— no ya un referente intelectual, sino la persona que más ha influido en mi formación política y en mi visión del mundo. Y eso que jamás crucé una sola palabra con él, aunque le vi de cerca bastantes veces en los años 80 y 90.

Para mi generación, Solé Tura fue el intelectual catalán que nos enseñó a muchos a pensar Catalunya desde la izquierda. Solé Tura nos desasnó del nacionalismo “de izquierdas” precisamente por la vía de buscar un perfil político-jurídico real para nuestro país, lejos de los mitos del nacionalismo catalanista. Desde sus tiempos en el PSUC, luego en Bandera Roja, de nuevo en el PSUC y por fin en el PSC, Solé Tura fue marcando un camino político y jurídico hacia

el Estado federal, un camino cuyos trazos finos dibujó en numerosos libros y artículos. Federalismo e izquierda, izquierda y federalismo. Naturalmente nadie, ningún político de izquierdas en ejercicio, se ha molestado en seguirlo, aunque casi todos lo hayan elogiado.

Los recuerdos se me agolpan. Solé Tura, incansable luchador anti-franquista a pesar de las compañías políticas que hubo de sufrir en el PCE. Solé Tura, fundador de la innovadora Bandera Roja, a cuyos militantes los izquierdistas furibundos de entonces llamábamos “los banderas blancas”. Solé Tura y la candidatura psuquera al Ayuntamiento de Barcelona llamada “Los Tres Jordis”. Solé Tura hablándonos en las Cotxeres de Sants en la Conferència d’Homes i Dones d’Esquerra. Solé Tura aclamado por militantes de base del PSC que acababan de silbar a otros dirigentes socialistas. Solé Tura preguntando a su hijo Albert, desde las profundidades del Alzheimer, al verse en una foto encarcelado en la Modelo: “¿pero yo he estado en la cárcel?”. Solé Tura y su sonrisa tímida. Solé Tura y su capacidad para la paciencia y el optimismo.

EN SOLÉ TURA, EL DE LA PIRENAICA

Emili Casademont i Comas, *periodista i escriptor*

<http://emilicasademont.blogspot.com>, 11 de desembre de 2009

Ni des de Praga, com deien aquells que presumien de saber-ho tot, ni des del Pirineu, com la majoria de la gent creia. Res d’això. La clandestina Radio España Independiente (REI), que el traspàs de Jordi Solé Tura ha propiciat que fos recordada pels mitjans de comunicació (després de més de tres dècades de silenci, originat per la mort del dictador Francisco Franco i la recuperació, almenys en teoria, de la democràcia), emetia, durant la seva època daurada, des de Bucarest, capital de Romania. Abans ho havia fet de Moscou estant, on fou creada, el 1941, pel Partit Comunista d’Espanya. Sobretot, per la seva històrica dirigent Dolores Ibárruri, la Pasionaria.

I fou ella, precisament, qui donà a Radio España Independiente l’apel·latiu d’*estación pirenaica*, o el nom de la Pirenaica, que esdevindria famós, per tal d’eliminar la sensació de llunyania que podia significar per als oients de l’estat espanyol el fet d’estar l’emissora (*la única sin censura de Franco*, pregonava) a la capital de l’aleshores Unió Soviètica. Això és el que ens explicà a alguns periodistes la pròpia Dolores a Madrid, després del seu retorn, el 1977, i de ser elegida diputada al Congrés, per Astúries, quan anàrem a visitar la nostra antiga i llegendària col·lega. I cal afegir que la Pasionaria, en morir ara fa un parell de dècades —als 94 anys—, rebé molts elogis, ja que, mentre per a uns era el diable en faldilles, per a d’altres, en canvi, es tractava d’una santa. Manuel Vázquez Montalbán assenyala, en un dels seus llibres, que, gràcies a ella, les monges d’un convent, durant la Guerra Civil, aconseguiren

El Gremi de forners de Mollet del Vallès fa un homenatge als germans Joan i Jordi Solé Tura, tots dos, forners de la ciutat. Estiu de 1992. Jordi Solé Tura i Andreu Llargués, president del Gremi

salvar la pell, favor que sempre agrairien d'allò més. No ha d'estranyar, doncs, que l'enterrament de la Ibàrruri, ferma defensora de la República i dels drets de les dones, a part que, en tot moment, féu costat a les classes més desfavorides de la societat (la figura de la Pasionaria ha merescut ser lloada pels poetes Rafael Alberti Antonio Machado, Miguel Hernández, etc., així com per la cantant Ana Belén), hagi estat un dels més multitudinaris celebrats a la Villa del Oso y del Madroño.

Tornant a Radio España Independiente, cal dir que l'emissora es traslladà definitivament a Bucarest el 1955, ja dirigida per Ramón Menzobona fins al seu final, el 14 de juliol del 77, final en què, des de Madrid, retransmeté la primera sessió de les Corts Espanyoles que havia d'elaborar la Constitució del 1978. Una elaboració que comptà amb la valuosa col·laboració del diputat Jordi Solé Tura, qui, durant el seu exili per motius polítics —al principi dels anys 60—, fou redactor i locutor de la Pirenaica a Bucarest, ciutat on nasqué el seu fill, l'Albert, autor del documental *Bucarest, la memòria perduda*, basat en la terrible malaltia que afectà el seu pare, l'alzheimer (la que tot ho esborra de la ment humana, fins al punt que en Jordi no recordava que Felipe González l'havia nomenat ministre de Cultura, fet semblant, per dissort, al de l'expresident Adolfo Suárez, que ara no és *ni tu ni vos*), film guardonat amb un premi Goya i emès per diverses cadenes de televisió.

Jordi Solé Tura fou, al llarg d'una època, la veu catalana de Radio España Independiente, igual que, en d'altres, ho havien estat Emili Vilaseca i Victòria Pujolar, personatges dels quals parla de forma magnífica Teresa Pàmies, avui nonagenària, en la seva obra *Ràdio Pirenaica, emissions en llengua catalana*, antiga col·laboradora de l'emissora clandestina ubicada a Bucarest. Per cert que, en arribar-hi Jordi Solé Tura, hom dotà la REI amb els millors mitjans tècnics, per tal de fer front a les interferències que, per mitjà de l'emissora nord-americana Radio Liberty —des de la platja gironina de Pals—, li produïa el franquisme. “El fet de poder escoltar la veu d'en Jordi constituïa per a nosaltres, els seus familiars, una alegria immensa”, ha declarat Montserrat Tura, la seva neboda i actual consellera de Justícia de la Generalitat.

Radio España Independiente, deixant al marge la circumstància que exagerava un xic —i de vegades, força— les coses (en part, per no disposar d'un servei de notícies puntual), sempre procurava informar de la realitat del país, amagada pel règim de Franco. Altrament, s'ha arribat a afirmar que fou la ràdio més escoltada pels espanyols al llarg de la dictadura. Ignoro, francament, si això és cert o no. Aleshores, no hi havia controls d'audiència. Però un venedor d'aparells de ràdio, m'ha explicat que, en els inicis dels anys 60, un senyor li'n comprà un i que, l'endemà, tot enutjat, tornà a la seva botiga, amb l'aparell sota el braç, i li digué: “Aquest aparell que ahir em va vendre no va bé. Tothom escolta la Pirenaica i jo no puc fer-ho. L'aparell no l'agafa. Me l'hauria de canviar per un altre”. Tot seguit, el botiguer ho volgué comprovar. I, després de *barallar-se* durant uns segons amb unes interferències (ocasionades des de Pals), li demostrà que l'aparell sí que captava la Pirenaica, que emetia en diverses bandes d'ona curta. “Només ha de tenir un xic de paciència i buscar-la. I si ensopega la seva

onda volante, llavors fins i tot la podrà escoltar amb una perfecció total”, li recomanà. I era veritat. Com també ho era que, d’amagatots, moltíssima gent, en algun moment del dia, sintonitzava, l’estació *pirenaica*, la popular ràdio clandestina creada per Dolores Ibárruri (que tornà a l’estat espanyol ja en plena vellesa, quan el comunisme començava a ser història, i que havia hagut de plorar la mort del seu fill, lluitant contra els nazis a Stalingrad), emissora on treballà Jordi Solé Tura, el gran professor universitari i no menys gran polític d’esquerres. Per això, molta gent, coneixedora de la seva vida, sempre l’anomenà —i continua encara fent-ho—, amb el màxim respecte, “en Solé Tura, el de la Pirenaica”.

HOMENATGE DEL SENAT A JORDI SOLÉ TURA

Joan Sabaté, *professor d’història a Tortosa i senador de l’Entesa Catalana del Progrés*.

<http://joan-sabate.blogspot.com>, 17 de març de 2010

Ahir dimarts es va fer l’entrega de la Medalla d’Or del Senat, a títol pòstum, a Jordi Solé Tura, distinció que va recollir la seva vídua Teresa Eulàlia Calzada, en un acte solemne i alhora senzill, emotiu com va dir Javier Rojo, president del Senat.

Glosar la figura de Jordi Solé pot ser ocios, després de tantes coses que s’han dit arran de la seva mort, però la veritat és que resulta difícil no fer al·lusió a la seva extraordinària biografia, forner de petit al forn familiar a Mollet i després catedràtic de dret constitucional, ponent de la constitució de 1978, i alhora regidor, diputat, senador, ministre de cultura i un ampli etcètera, que no repetiré.

El Jordi, per mi, ha estat una figura de rellevància especial. Vàrem compartir militància al PSUC, en el qual jo era un simple militant de base en la meua època d’estudiant i ell ja era un dirigent important. El recordo especialment defensant l’opció eurocomunista, en la qual jo també m’alineava, en assemblees de l’agrupació universitària, quan el partit es decantà cap al comunisme més ortodox. Anys més tard va liderar la Conferència d’Homes i Dones d’Esquerres, en què un nombre important de companys el va seguir cap al PSC, moviment a redós del que un temps més tard jo mateix, amb molts companys de l’Ebre, vàrem seguir la mateixa trajectòria. Vaig tenir l’extraordinària oportunitat que en la campanya de les eleccions municipals del 1999, que em van portar a l’alcaldia de Tortosa, m’acompanyés en el míting central a l’auditori Felip Pedrell i, poc després, compartint escó al Senat, em vaig sentir honorat amb la seva amistat personal.

Una persona extraordinària en el seu aspecte més humà i un polític dels de més relleu del nostre país. Un home savi, prudent i alhora apassionat, un bon reflex de la combinació adequada del seny i la rauxa. Saviesa, prudència i apassionament que va posar sempre al servei

de la causa de la llibertat i el socialisme, que per a ell no eren sinó dues cares d'un mateix ideal, tal com ell mateix escriu en el manuscrit dipositat a l'arxiu de la fundació Rafael Campalans: "Sempre he entès el socialisme com una passió per la dignitat de la persona, és a dir per la igualtat i la solidaritat en una societat lliure".

UN SOLÉ TURA PRÒXIM

Xavier Amorós, *poeta*

<http://www.reusdigital.cat>, 22 de desembre de 2009

La mort, el dia 4 passat d'aquest mes de desembre, de Jordi Solé Tura, el gran i complet polític i intel·lectual català, ha estat rebuda per una múltiple i interessant garba d'escrits de diari i de comentaris oralitzats d'acord amb la categoria del desaparegut. Intel·lectuals i polítics catalans i de tot l'estat espanyol han expressat la seva opinió altament laudatòria. Voldria citar especialment, pel seu nivell descriptiu i pel seu origen, els articles de dos membres destacats de partits sempre en oposició als que milità Solé Tura però companys seus en la ponència redactora del text constitucional actualment vigent: el català Miquel Roca Junyent i el polític conservador espanyol Miguel Herrero de Miñón.

No cal repetir, doncs, des d'aquí, el que ja se'ns ha dit repetidament amb tanta clarividència i ponderació, però sí que podem referir-nos amb justícia als contactes que Solé Tura ha tingut amb la nostra ciutat de Reus. Interessat pel Centre de Lectura i les seves activitats durant el període de la dictadura franquista, ja des del Ministeri de Cultura del govern espanyol en el darrer equip ministerial de Felipe González va actuar decididament perquè, amb tots els mereixements, es concedís al Centre de Lectura i a la ciutat la part que corresponia d'una ajuda quantiosa, aportada pels ministeris d'Obres Públiques i de Cultura, que fes possible la reconstrucció del Teatre Bartrina, destinat a servir activitats teatrals reusenques. El Teatre Bartrina reconstruït, ampliat i restaurat, s'inaugurà el 21 de maig de 1997.

M'atreveixo a descendir també a detalls particulars. Però no voldria deixar d'explicar que em considerava un dels innombrables amics que tenia Jordi Solé Tura, senzill i cordial sempre i amb tothom, en tots els nivells on l'atzar el situava. Jo vaig publicar el meu primer llibre, un llibre de versos, la tardor del 1963. Ell, pel camí de l'exili, pel camí que el dugué la persecució de la dictadura franquista, fou destinat pel PC a Bucarest, on va impulsar encertadament des de la direcció l'emissora Radio España Independiente, que s'autosubtitulava "Estación Pirenaica", tot i que, en secret, actuava des de Romania.

Via París, els llibres catalans que es publicaven feien cap a Bucarest. En l'edició setmanal (massa curta) en llengua catalana, Jordi Solé Tura va llegir personalment, diversos dies, alguns dels meus poemes; la primera vegada va ser el mes de desembre del 1962, fa 46 anys.

Jo el vaig sentir des de casa meva i no vaig ser sol a sentir-lo. Passat molt de temps, ja companys a Madrid, ho vam poder comentar amb moltes anècdotes més pels passadissos del Senat. Jordi Solé Tura era molt bon escriptor. Només cal veure la prosa dels seus llibres, de les estupendes memòries, per exemple. A ell li agradava molt la poesia. I n'escrivia per a la seva intimitat. Però no volia publicar-la, no volia exhibir-la —segons deia— per respecte al gènere, que exigeix —afegeia— un gran rigor, una gran dedicació. Era, doncs, encara, una poesia clandestina, malgrat l'odi que Solé tenia a la clandestinitat.

Sopar amb un grup d'alumnes de segon de Dret Constitucional de la Universitat de Barcelona, que van visitar Solé Tura a Madrid mentre ell era senador. El va acompanyar Xavier Amorós (a la dreta de la fotografia), aleshores també senador. Madrid, 12 d'abril de 1989

L'OPTIMISTA JORDI SOLÉ TURA

Miquel Inglés, *consultor de formació professional*

<http://www.inglesm.com/>, 15 de gener de 2008

Ahir vaig gaudir de la presentació de *Bucarest, la memòria perduda*. Em va semblar un exercici de recerca extraordinàriament ben realitzat per l'Albert Solé. Valia la pena fer en algun moment aquesta revisió de la figura d'en Jordi Solé Tura. A mi també em mancava conèixer i interconnectar moltes peces de tot aquest trencaclosques de la lluita per les llibertats democràtiques en plena dictadura franquista. Aquest documental aporta moltes de les claus per reconstruir les nostres identitats esquinçades i enterbolides per una transició tan eficient com interessadament generosa amb els que varen governar despòticament sense respectar els drets humans. Amb la realització

d'aquest treball, és admirable el gest d'estimació que ha fet l'Albert Solé vers els seus pares just abans de perdre amb ells les freqüències de comunicació visceral.

Una part del memorial democràtic, des del meu punt de vista, és retornar-nos d'una forma objectiva allò que recordem a conveniència, o bé perquè ho hem oblidat, o bé perquè preferim no recordar-ho. Penso que cal fer les paus amb nosaltres mateixos, amb el més profund de nosaltres mateixos, explicant-nos, escoltant i entenent la història que vàrem fer i no la que volíem haver fet: allò que va ser i com vàrem actuar. En definitiva, comprendre el què som i per tant poder ser feliços.

De Solé Tura en tinc molts de records, especialment de les converses i tertúlies a la Presó Model de Barcelona, durant l'any 1969 quan hi vàrem coincidir amb Alfonso Carlos Comín i molts altres, víctimes de l'estat d'excepció. Aquell període va ser clau pel meu creixement personal. Llavors era un jove de 23 anys a qui acabaven de condemnar en Consell de Guerra Sumaríssim a 26 anys de presó. Solé Tura i Comín no han sabut mai fins a quin punt van ser decisius per encarrilar la meua vida en una encreuada tan difícil, però curiosament recordo com si fos ara unencontre casual i divertit al cap de molts anys amb motiu de la festa de celebració de la 25a Escola d'Estiu Rosa Sensat, el juliol de 1990, al restaurant La Pèrgola de Barcelona. Allí hi érem formant part de "La Farga Hot Jazz Band", entre d'altres devíem estar Michèle Butzbach (cl), Carles Olartecoechea (p), Pere Roig (ts), Jaume Sala (as), Pep Sales (g) i jo mateix amb la meua flamant harmònica

Jordi Solé Tura fa el signe de la victòria, el 23 de maig de 2000, amb motiu del seu 70è aniversari.

cromàtica de quatre octaves que m'havia regalat "Amnistia". L'Associació de Mestres Rosa Sensat havia contractat La Farga per animar el ball després del sopar de gala. L'encàrrec estava ple de simbolisme pel fet que aquests companys de la banda liderats per Pere Roig estàvem estretament lligats als moviments de renovació pedagògica. Per tant, resultava simpàtic i pertinent que fos precisament "un grup de mestres", que havia gosat formar una banda de jazz, els que amenitzessin el ball dels mestres. A l'acte hi va assistir en Javier Solana, ministre d'Educació i Ciència, Josep Laporte, conseller d'Educació, pedagoges com Maria Rúbies o Marta Mata i una munió de personalitats del Parlament, del Departament d'Ensenyament de la Generalitat i regidors i alts tècnics de l'Ajuntament de Barcelona (i, evidentment, els mestres participants a l'Escola d'Estiu). Entre aquestes personalitats hi havia Jordi Solé Tura i la Teresa Eulàlia Calzada. Quan la Teresa Eulàlia i en Solé Tura ens van reconèixer formant part de la Banda, ens van venir a saludar molt afectuosament i confessar-nos l'enveja que els fèiem. Tot i que vàrem intentar seduir Solé Tura perquè s'incorporés a La Farga, no ho va fer mai. Solé Tura, que sempre he tingut com una persona extremadament intel·ligent i amb un gran sentit comú, suposo que era molt més conscient que nosaltres, de les seves qualitats i de les seves limitacions, en primer lloc, suposo que musicals, però també de prioritats i de disponibilitat. Nosaltres, en canvi, segurament que érem molt inconscients de les nostres limitacions musicals per suposat, i potser per aquest motiu érem tan feliços i ens ho vàrem poder passar tan bé vivint aquella experiència col·lectiva de construir il·lusions fent música de jazz i compartint aquells moments màgics i efímers. Però, això sí, mai vàrem poder dir que en Solé Tura va ser un i sense somiar-ho se'ns va escapar una oportunitat de ser "mediàtics", perquè al cap de poc va ser nomenat ministre de Cultura. De tota manera, gràcies, Solé Tura per donar-nos ànims per seguir xalant. Vàrem seguir el teu consell molt de temps i per part meva encara persisteixo, tot i que ara ja com un llop estepari: els temps han canviat (...).

Gràcies, Solé Tura, per acompanyar-nos fins aquí. El teu sacrifici ha calgut la pena. Ara haurem de demostrar que hem après la teva lliçó.

RECORDS I PRESENCIA

A partir del moment que la malaltia de Jordi Solé Tura es va fent més evident, les seves aparicions públiques van minvant. La seva vida transcorre, llavors, entre la família, els amics més propers i les persones professionals de la medicina. Els articles següents recullen la col·laboració de la directora de la Fundació Uszheimer, dels nebots i nebodes de Lleida, i, finalment, del seu fill, Albert, que van acompanyar-lo fins a l'últim moment, a més, de la seva muller, Teresa Eulàlia.

RECORDS

Noemí Cullell Gomez, *directora-neuropsicòloga de la Fundació Uszheimer*

Recordo el dia que se'ns va plantejar la possibilitat de la teva arribada entre nosaltres. Concretament, del moment en què la Teresa Eulàlia i tu entràveu per la porta de la nostra entitat.

Jo, abans, ja havia mantingut una petita conversa amb la Teresa sobre quin era el teu estat i que és el que nosaltres podíem oferir-te. Nosaltres intuïem que la teva presència seria quelcom únic. Tot i que, als de la nostra generació, tot això de la transició i la clandestinitat ens quedava una mica massa lluny.

De fet, la majoria dels que hem treballat amb tu durant aquest últim capítol de la teva trajectòria, som fills de la democràcia. Alguns però, havíem estudiat a la facultat el teu nom i sabíem que havies estat un dels set ponents de la Constitució Espanyola l'any 1978, els anomenats pares de la Constitució i, que a més havies estat ministre de Cultura durant el mandat de l'expresident del govern Felipe González.

Jo, personalment, necessitava posar-te un rostre, així que vaig decidir fer ús de les noves tecnologies i vaig introduir el teu nom a "google": automàticament, em va proporcionar un centenar de documents que parlaven de la teva persona i la teva professió. Vaig voler saber quin era el teu aspecte físic, la teva mirada... Més tard ens vam veure per primera vegada.

Aquell dia, en la teva mirada vaig veure que ja tot era diferent. El teu aspecte físic havia canviat, la pèrdua de pes, la lentitud en la realització dels exercicis que vaig proposar-te, la pèrdua d'expressivitat facial... Es podia intuir que des de ja feia temps, el present formava una mínima part de les teves converses, com si t'haguessis quedat en un altre temps tot i que, constantment, feies un esforç molt gran per poder ordenar aquesta sensació de confusió característica de la malaltia. Tot i així, ràpidament vaig descobrir el teu sentit del humor, una mica anglès, juntament amb una capacitat per estimar i apreciar les persones que t'envolten, que ens ha acompanyat fins al final.

Pasqual Maragall i Solé Tura, a la presentació del documental Bucarest, la memòria perduda, d'Albert Solé, al CCCB de Barcelona, el 14 de gener de 2008

Tot l'equip de professionals que formem la Fundació i, molt especialment l'Edurne Iturmendi, el Xesco Segura i jo mateixa ens vam posar a treballar amb tu i la teva família per poder oferir-te un bon tractament adequat al teu estat de salut. Des de la Fundació, sempre hem apostat per un model d'atenció integral on l'eina clau i fonamental és un model d'intervenció centrat en la relació amb els pacients, el respecte i el tracte com a persones adultes.

Llavors, un 14 de gener de l'any 2008, es presentava a Barcelona el documental *Bucarest, la memòria perduda*, que tenia com a protagonista el polític Jordi Solé Tura. Vàrem estar convidats a l'acte. Un documental realitzat des de l'emoció pel teu fill l'Albert Solé. A partir d'aquí, tots et vam conèixer una mica més. Vam veure en primera persona un home que va lluitar pel restabliment de les llibertats a Espanya i que ara tenia dificultats per recordar el nom dels seus familiars estimats. Vàrem valorar l'acte de valentia fet per la teva família i que ha ajudat molta altra gent a "sortir de l'armari" i pronunciar-se públicament davant d'aquesta malaltia. Ha donat una major visibilitat social.

Els dies anaven passant i tu seguies entre nosaltres. Tots plegats notàvem petits canvis que produïen un dolor immens. Les teves tasques assignades, però, les seguies fent amb èxit i alegria. A poc a poc, la teva presència entre nosaltres es va fer més intensa i els matins intentaves la lectura de la premsa; poques notícies requerien la teva atenció, tot i que en l'apartat de política sempre hi paraves una especial atenció. La teva firma, reflectida cada dia en la teva llibreta personal de treball, cada cop anava sent més difícil de desxifrar. Alhora, però, cada vegada més ens demostraves l'afecte que senties per tots nosaltres amb grans dosis de petons, abraçades, mirades de complici-

Solé Tura i Roca Junyent, a la presentació del documental Bucarest, la memòria perduda, d'Albert Solé, al CCCB de Barcelona, el 14 de gener de 2008

tat... tota una sèrie de llenguatge comunicatiu que hem tingut amb tu fins al final del teu pas per casa nostra.

Mentrestant, des de la Fundació, ja havíem iniciat el contacte amb la teva família i molt especialment amb el teu fill l'Albert Solé per poder crear el Premi Jordi Solé Tura dedicat a la producció de documentals a l'entorn de la malaltia d'Alzheimer i altres demències. Era quelcom molt esperat per tots. La veritat és que, com totes les coses que es fan des de l'entusiasme, va ser una cosa que es va anant entreteixint entre trobada i trobada amb l'Albert.

El dia 21 de setembre, Dia Mundial d'Alzheimer, de l'any 2009, vam tenir el plaer de presentar les bases del premi conjuntament amb la col·laboració i suport de l'ESCAC (Escola superior de Cinema i Audiovisuals de Catalunya) i de l'àrea d'Acció Social i Ciutadania de l'Ajuntament de Barcelona. El premi vol posar de manifest, reivindicar i compartir el valor de les històries de vida de cadascú de nosaltres, que són de vital importància per definir-nos com a sers individuals i intransferibles, fins i tot quan nosaltres o els nostres sers estimats patim o pateixen una malaltia com l'Alzheimer, que de mica en mica desconfigura el nostre passat, present i futur.

A poc a poc, doncs, vàrem anar construint i dibuixant la teva trajectòria de vida. A poc a poc ens vam anar adonant de la gran empremta que ens estaves deixant. Cada vegada érem més conscients de l'admiració que sentíem per tu, per la teva capacitat de construir miralls on algun dia molts de nosaltres haguéssim desitjat mirar-nos.

Actualment em costa molt imaginar-te absent per sempre. Has estat un ésser rellevant en la nostra història com a país i nosaltres hem tingut l'honor de haver-te conegut a tu i a la teva família. Formem part de la teva història de vida i com a tal ens sentim orgullosos.

Des de la Fundació pensem, sentim i agraïm el teu pas entre nosaltres, tot i que les circumstàncies no fossin les que segurament tu haguessis desitjat. Per a nosaltres, conèixer-te ha estat un abans i un després. Moltes gràcies a tu i a la teva família.

CASA MEVA ÉS CASA VOSTRA

Núria, Josep, Albert i Teresa Farré Calzada

En un examen d'història contemporània van preguntar els noms dels pares de la Constitució i una companya de la Teresa va respondre: "El Sr. Farré". I és que la professora, a fi d'incrementar l'interès dels alumnes i fer la matèria més propera, havia explicat davant de tota la classe que en Jordi Solé Tura, era el tiet de la Teresa... I, és clar, en aquell moment es volia fondre....

Aquesta anècdota ens serveix per explicar com ens sentíem els germans quan es parlava del Jordi. Tots n'estàvem molt orgullosos,

però al mateix temps ens produïa una certa “vergonya”, ja que sempre ens ha agradat passar desapercebuts, tot i que ara, vist amb el temps, ens pot semblar que en fèiem una mica massa.

En l'àmbit familiar tenim innumbrables vivències i moments que podem compartir. Així, tots quatre germans hem passat o viscut durant un temps a casa del Jordi i la Teresa Eulàlia, ja que casa seva sempre ha estat oberta a tothom. El pas per Barcelona ens ha fet partícips de la vida del Jordi i per tant, hem pogut compartir la seva trajectòria en els diferents càrrecs i responsabilitats que va anar tenint fins arribar el moment de la seva malaltia.

En Josep va ser el primer a anar-hi, quan va anar a estudiar a Barcelona. A ell, el que li va cridar l'atenció va ser les moltes aficions que tenia el Jordi i a les quals ens volia iniciar a tots plegats: la política, els llibres, la música (l'òpera en particular), el cinema, l'esquí de fons, els restaurants “exòtics”, el Barça, o tants d'altres esports, com el bàsquet, el tennis, el ciclisme... En Jordi s'apassionava per totes aquestes coses i contagiava aquesta passió.

La Núria hi va arribar l'any 1996, quan comença a treballar a Barcelona, i s'instal·la a casa seva de dilluns a divendres. En aquells anys, el Jordi era diputat al Congrés i s'estava gran part de la setmana a Madrid; quan tornava, relatava la seva intensa activitat política. Recordo especialment els seus viatges per països desconeguts com a membre del Consell d'Europa i de la comissió d'Afers Exteriors del Congrés i els esforços que esmerçava per fer-los més democràtics tot aportant

Jordi Solé Tura i Núria Calzada a Istanbul. Any 2005

Jordi i Teresa Eulàlia el dia del seu casament, l'any 1990, acompanyats dels seus nebots i nebodes de Lleida i Panamà

el seu bagatge i coneixement. D'aquells anys, recordo molts moments viscuts i compartits amb en Jordi.

L'Albert hi va arribar l'any 1993 i va estar-hi fins l'any 2000. De fet, no vivia a casa seva, a excepció d'algun breu període, mentre buscava pis a la ciutat. Durant tot aquests anys, almenys un cop per setmana passava a sopar i es reservava sempre una estona per xafardejar entre la multitud de llibres, a veure si trobava alguna cosa que li pogués interessar. Sempre en trobava algun, fos de política, dret, assajos sobre temes d'actualitat o novel·les. Entre tots els llibres d'en Jordi, el que més ràpid ha llegit és *Una història optimista*, i més, des del moment en què va tenir el privilegi de poder llegir els primers capítols abans de ser publicat. En Jordi sempre va tenir el neguit de saber si la gent més jove s'interessava per tot el que havia viscut, i li va demanar la seva opinió.

L'última en arribar-hi va ser la Teresa, entre els anys 2005 i 2006. En Jordi ja s'havia retirat de la política, ja que l'Alzheimer cada cop es feia més evident. Va ser el temps d'anar al cinema tots tres junts (una de les passions del Jordi que encara conservava), d'endinsar-se al món dels cantautors francesos, a través d'un casset que hi havia al cotxe que posàvem un viatge darrera de l'altre i que el Jordi cada cop que el sentia, era com si fos el primer cop. I, també val a dir-ho, de les contínues demostracions d'amor del Jordi cap a la Teresa Eulàlia, que la malaltia no va poder esborrar.

Nebots de la família Farré Calzada, el dia del bateig de la Júlia, l'any 2005. A la fotografia (e-d): Josep Farré, Enric Remacha i Núria Farré amb Júlia i Albert, Jordi i Teresa Eulàlia, Albert Farré i Esther Llanes i Teresa Farré

Diada de Reis a Lleida, amb la neboda Núria Farré. Any 2008

EL MEU PARE, A VOL D'OCELL

Albert Solé, *periodista*

Text ampliat a partir d'un article publicat a El Mundo

La memòria amaga aquest tipus de sorpreses: pocs minuts després de morir el pare, ja se m'havien esborrat de cop els patiments dels darrers anys. Anys de descensos en què, per primera vegada a la història familiar, vam desitjar conservar més que avançar, retenir a tot preu, conscients com érem que cada nou dia seria una mica pitjor que l'anterior. El maleït Alzheimer no donava treva i destruïa el tresor més preuat del Jordi: la seva memòria prodigiosa, la seva mirada franca i oberta, el seu optimisme innat davant l'adversitat. Tot i així, i aquesta és una gran lliçó de les malalties neurodegeneratives, el Jordi no va perdre mai, ni en els pitjors moments, el seu tarannà tranquil i el seu somriure. Fidel al seu caràcter d'autodidacta, va saber inventar fins al final les seves pròpies eines de comunicació. Quan ja no podia parlar, se seguia expressant amb el seu llenguatge constant de petonets. Per a la Teresa Eulàlia i per a tots nosaltres, significaven un món.

El pare és mort, i la casa comença a bullir de gent que entra i surt, converses en veu baixa, el telèfon no calla, rebem missatges de condol de tota mena i origen. No donem abast. Arriben els de la funerària a vendre-t'ho absolutament tot en l'estat d'indefensió emocional en què et trobes. Les ones comencen a difondre la notícia. A casa, la Montse i el Marcel posen sang freda i experiència, la Nuribel reviu una escena massa recent encara. La Teresa s'aïlla, jo ja ni sé on sóc. Tot just fa una estona que hem hagut de dir el sí més difícil de les nostres vides. Fa una estona jo estava plorant com no he fet en anys. Ara recupero l'esma. Cadascun s'aixopluga com pot en aquest terrabastall emocional que suposa la mort. Per a mi són sensacions desconegudes: acabo de perdre el pare i les darreres hores han estat devastadores i alliberadores alhora.

Vaig a buscar la meva filla al "cole", seiem en un banc del pati i allà, mentre els seus companys ens observen per la finestra, rep als seus 7 anys la seva primera gran lliçó existencial. Parlem de la vida i de la mort. La Noa no ha conegut mai el seu avi en plenitud de facultats, però li queden aquells instants fugaços de connexió, les hores en què un i altra compartien a quatre mans el piano elèctric de casa, intentant fer-ne sortir alguna cosa semblant a una melodia... Com a mínim, em queda la tranquil·litat de saber que d'aquí a uns anys entendrà la complexitat vital del seu avi, l'home conseqüent que ella pràcticament no va poder disfrutar però que haurà deixat una petjada inesborrable en les nostres vides, també a la seva. No caldrà més.

Torno a casa. Em quedo aclaparat acomiadant el cotxe fúnebre al carrer. O sigui que aquest és el gran secret? El cotxe marxa i et quedes sol veient com una part fonamental de la teva vida desfila fins a la cantonada. Després desapareix per sempre més. Se'm disparen records d'infància com a ràfegues de metralladora. Recordo les visites que li fèiem al pare a la Model, quan tenia 7 anys, l'edat de la Noa, i les seves

Albert Solé i el seu pare

cartes parlant-me d'un futur millor per al qual valia tant de sacrifici. Recordo les infinites hores a la facultat de dret de Barcelona, esperant que el pare acabés alguna d'aquelles classes que van marcar tantes generacions d'estudiants. Recordo la tensió quan es presentava a les oposicions de professor: sabia que no li donarien la plaça per la seva condició d'element perillós per al règim, però se les preparava com ningú, mesos i mesos amb el cap entre els llibres, qüestió d'orgull.

Ni tan sols amb mi podia evitar fer de professor: puntuava i posava notes al darrere dels meus dibuixos amb aquesta vocació de mestratge que el va acompanyar en totes les facetes de la seva vida i la passió que sentia per transmetre tot allò que aprenia.

A casa, les gestions es fan a corre-cuita, la Generalitat ha reaccionat de pressa. La capella ardent s'instal·larà a la plaça de Sant Jaume. Enmig del tràfec constant de gent, la Teresa i jo intercanviem breus mirades de complicitat. Ara fa mal, però el meu reconeixement serà etern. Han estat sis anys sense moure's del costat del seu marit. Marxen els darrers convidats. De cop, el pis es fa immens i silencios. Aquest serà el nou silenci amb què ella, molt més que jo, haurà de reconstruir-se.

L'endemà comença un altre ritual. Demano a la televisió respecte institucional pels pares de la Constitució. Al migdia s'obre la capella ardent, la Noa es mira el circ del protocol encuriosida. Tota la vida somiant amb prínceps i ara en té un ben a prop, tan alt que no li veu la cara quan se li posa al davant. El príncep li fa un petó, la Noa es posa vermella. Es formen cues inacabables de gent vinguda d'arreu, obrers, intel·lectuals, polítics, alumnes, veïns, amics de totes les èpoques, també gent que se'ns acosta demanant excuses per "no ser ningú". La resposta popular ens desborda, ens emociona. Així és com li hagués agradat al Jordi. La Teresa els acull personalment un per un. Alguns són amics dels temps de la clandestinitat, dels que encara recordo únicament pels noms de guerra i a mi se'm torna a

Albert Solé i el seu pare

despertar la màquina dels records: els dels paradisos perduts de la infància. Eren els primers anys setanta i el meu pare, ja convertit en un dels referents de l'esquerra, em duia d'amagades als cinemes d' "Arte y ensayo" a veure pel·lícules de la Nouvelle Vague. Em semblaven una mica avorrides, però a canvi em sentia gran. Jo tenia 10 anys i els meus pares s'acabaven de separar. A la sortida, ja de matinada, em duia a les llibreries del Drugstore del passeig de Gràcia a fullejar llibres de títols impossibles, gairebé tan gruixuts com els milers que omplien les prestatgeries de casa. Van ser els anys de més complicitat entre nosaltres, anys, en què el vaig sentir, més que com a pare, com a confident. Jo li explicava els meus secrets i ell em feia sentir partícip dels seus somnis de justícia universal. Em sentia unit a la seva lluita contra el tirà i els seus sequaços de color gris, em sentia el còmplice del justicier invencible, estàvem units per un mateix objectiu, un mateix projecte.

També va ser l'època en què vaig descobrir fascinat que el meu pare tenia una capacitat per enlairar-se al damunt dels problemes quotidians fins a tenir-ne una vista d'ocell. Volava i em feia volar a la distància adequada per entendre'n la complexitat. Així vaig aprendre a emmarcar cada qüestió de l'actualitat en el seu respectiu context històric, vaig entendre que no es pot dibuixar el futur sense entendre el passat i que, per fer política, el "nosaltres" és molt més important que el "jo".

Solé Tura, amb el seu fill Albert i Teresa Eulàlia, acompanyats de Pasqual Maragall, José Montilla i Jordi Hereu, a la presentació del documental Bucarest, la memòria perduda. 14 de gener de 2008

Les nostres grans discussions giraven al voltant de la música: a mi m'agradaven els mel·liflucs Bee Gees, mentre que ell era molt més partidari dels Rolling Stones. Això sí, ambdós coincidíem en la nostra admiració cap als Beatles.

El dia que va morir Franco vaig tenir una sensació ambivalent; a l'alegria immensa es va unir la sensació que mai res no tornaria a ser com abans en el meu petit i controlat món. Paradoxalment, la democràcia que tant havíem somiat, em va robar una part important del meu pare, que va desaparèixer empassat per les urgències històriques i per la construcció del nou estat de dret. Ja no hi van haver més escapades de matinada. Es va entregar amb tanta passió a la tasca que va començar a somatitzar i a sentir com a propis els mals dels país. Quan no era al Congrés del diputats, recorria cada petit poble de la geografia fent mítings, reunions de partit, fent la bona pedagogia política que també intentava transmetre al seu cercle més íntim. Ell sabia que la democràcia no es podria consolidar sense una autèntica cultura democràtica a la base.

Un dia vaig rebre una carta a les colònies on passava l'estiu: m'explicava que li havien encarregat una tasca de la més alta responsabilitat. Jo tenia ben clars els punts cardinals del meu univers de fill de polític, però allò em va desbordar. El Jordi intentava explicar-me la complexitat de la seva estimada Constitució. Eren temps de funambulisme polític, on te la jugaves a cada pas. I, és clar, per a mi, era l'època en què em preocupaven qüestions molt més prosaiques de la meua adolescència, segurament l'època menys fructífera en la nostra relació, però també l'època en què el cognom va començar a pesar, i molt. El pare n'era conscient i va intentar aïllar-me d'aquesta pressió. Era impossible. El problema per a mi no era tant tenir un pare famós, era tenir una persona al costat que volava tan alt que jo no hi arribava.

Del que va succeir els anys següents us en parlaran molt més altres persones que el van acompanyar en aquells episodis, alguns molt dolorosos. Jo aquí ja era adult, ens vèiem de tant en tant, però n'hi havia prou per sentir la seva pulsio emocional. Com a terminal nerviosa que jo era, rebia sobretot els estats anímics del Jordi, la seva llarga depressió quan el PSUC se'n va anar en orris i va decidir abandonar-lo, els dubtes existencials abans de fer la transició cap al PSC...

Una altre record inesborrable: el 1991, jo vivia a Madrid. Treballava a TVE com a redactor. De cop va aparèixer un company i em va donar la notícia que jo secretament esperava, al meu pare l'havien fet ministre! Era l'època en què ser ministre d'un govern democràtic, i a més d'esquerres, amagava encara un alè de gran misteri. El Jordi, a més, ho va viure com la darrera i definitiva oportunitat de dur a la pràctica tants anys de lluita per les idees, com la culminació de la seva carrera política, o això, com a mínim, va pensar. Dit i fet: tot just acabava de rebre la trucada sobtada de Felipe González, que ja estava desembarcant a Madrid. Aquell vespre vam sopar, ell i jo, gairebé en silenci, en un restaurant de la capital, envoltats ja de l'aura i de l'aparell de poder. Ens miràvem els guardaespalles de reüll. Ara resultava

Capella ardent al Palau de la Generalitat, 9 de desembre de 2009

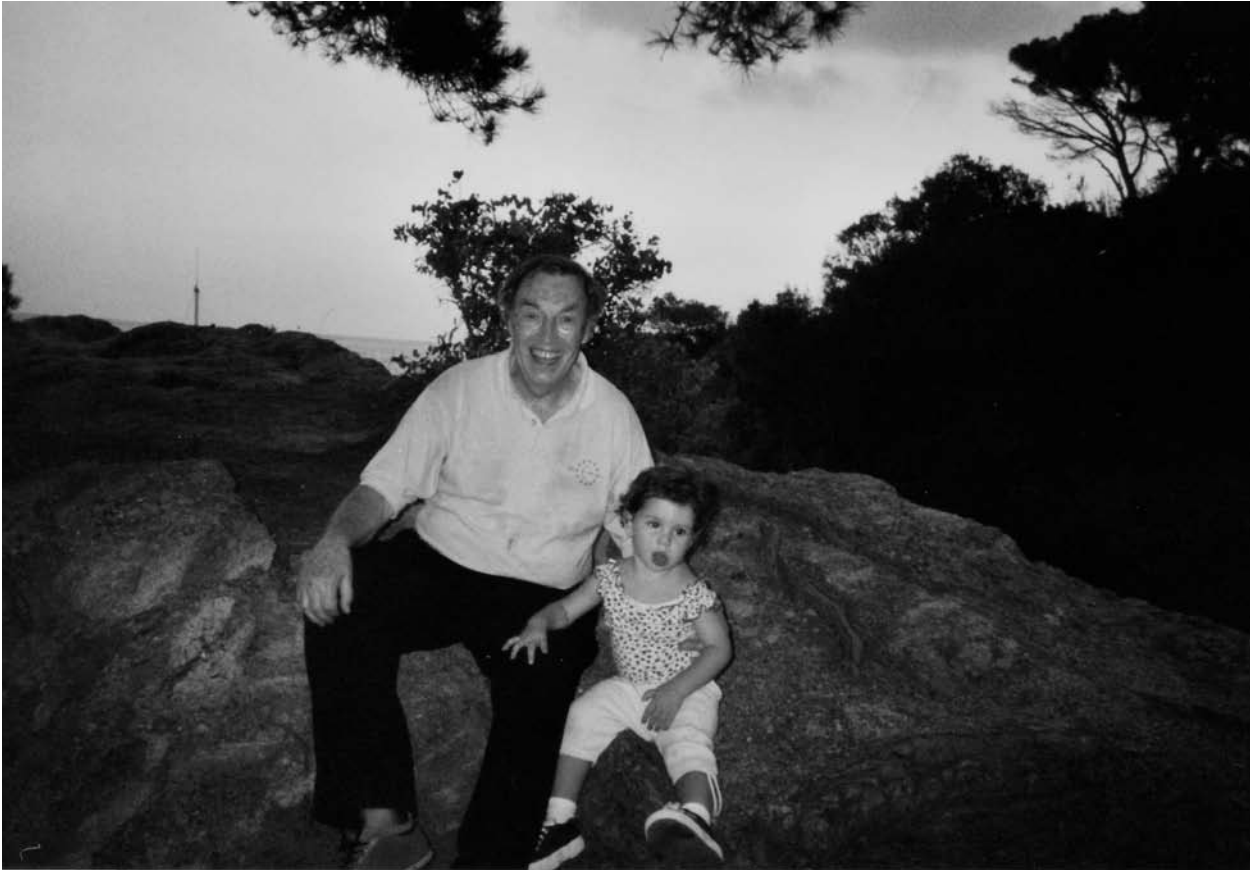
que érem amics amb la policia. Diria que al Jordi l'envaïa un estrany i antic orgull: el de fill, nebot, net i besnét de republicans, de lluitadors de diverses generacions, el del forner de Mollet arribat a l'epicentre d'un poder que per origen no ens pertocava.

El seu pas pel Govern, però, li va deixar un gust agredolç. Va comprovar que en l'exercici diari del poder, pesa més la lluita contra les inèrcies burocràtiques que la lluita per les idees.

Avui és diumenge. S'han tornat a formar cues davant de la capella ardent del Jordi. Tothom ens explica records i vivències comunes. Quan tanqui, d'aquí a unes hores, necessitaré quedar-me una estona a soles amb ell, recuperar una certa sensació d'exclusivitat. Aquest dies he compartit el pare amb massa gent. Arriben Rubalcaba i Fernández de la Vega, amics del Jordi dels temps intensos. Recordo els seus darrers anys d'activitat política. La seva desesperació per l'embrutiment de la vida parlamentària, la sensació que la nova dreta estava trencant allò més preuat que ens havia llegat la seva generació, l'esperit de pacte, la necessitat de consens per damunt de les diferències.

Cap el 2003 vam començar a sentir que alguna cosa no rutllava bé, uns símptomes que no vam voler escoltar del tot. Els seus companys del Senat i del Consell d'Europa l'ajudaven a no perdre's, ningú no gosava dir-ho clar. Així, el Jordi gairebé no va tenir temps d'assaborir els triomfs de les esquerres a Catalunya i a Madrid. Durant un temps, la Teresa el va anar complementant d'una manera tan abnegada i silenciosa que de vegades ni tan sols s'adonava que aquell afegit, aquell

Albert Solé i Teresa Eulàlia Calzada saluden el president José Montilla, en l'acte d'atorgament de la Medalla d'Or de la Generalitat de Catalunya, el 19 de gener de 2010.

nou matís del text, ja no l'havia escrit ell.... De mica en mica es va anar desconnectant, val a dir que de manera molt dolorosa. No va saber mai el que tenia, però sí que va intuir que alguna cosa molt grossa ens queia al damunt. M'agrada definir la malaltia d'Alzheimer com un llarg i interminable comiat.

Jordi Solé Tura i la seva néta Noa.

Com estava previst, tanquen la capella ardent a les 12, la família i els amics comencen a agrupar-se ens els cotxes disponibles per anar cap al tanatori. Jo surto de la Generalitat a peu. Em quedo glaçat. La plaça de Sant Jaume està plena a vessar de gent que no ha pogut entrar. Han passat més de 7.000 persones i encara n'hi ha un bon grapat fent cua. La comitiva fúnebre surt del palau i la plaça sencera esclata en un aplaudiment espontani. Se'm posa un nus a la gola, no puc contenir les llàgrimes... una altra vegada. Recordo una de les notes que algú, anònimament, ha deixat en el llibre de condol: "gràcies per la teva vida".

I mentre contemplo l'escena, sento que començo a volar. M'enlairo fins a tenir una vista d'ocell sobre la figura del meu pare, sobre els seus somnis, les seves lluites, les decepcions i les victòries d'una història de vida que ell sempre va qualificar d'optimista. Sobrevolo mentalment la plaça de Sant Jaume i veig la gent aplaudint, a càmera lenta, sento l'alè dels milers de ciutadans de tota Espanya que s'han sentit reconeguts no només en les idees del Jordi, sinó, sobretot, en els valors que ell encarnava, en la seva manera de ser, penso en la immensa sort que he tingut... i tot cobra sentit.

HOMENATGES INSTITUCIONALS

L'1 de desembre de 2003 l'Ajuntament de Barcelona atorga la Medalla d'Or de la ciutat a Jordi Solé Tura en un acte presidit per l'alcalde, Joan Clos. També rep la mateixa distinció Miquel Roca i Junyent. Ambdós havien estat regidors de l'Ajuntament i ponents de la Constitució espanyola. Uns mesos després, el 18 de març de 2004, Jordi Solé Tura és investit doctor Honoris Causa per la Universitat de Lleida, en reconeixement per la seva trajectòria política, docent i humana (feia pocs dies que hi havia hagut els atemptats de l'11-M de Madrid i acull la distinció amb emoció). Un parell de mesos després, el 25 de maig de 2004, en el marc del 25è aniversari de la Constitució, la Universitat de Barcelona reuneix Felipe González, Miquel Roca i Jordi Solé Tura per participar en un acte en el paranimf; aquest acte homenatjava també la trajectòria de Solé Tura, que tancava els parlaments després de la conferència de Felipe González. Però el seu discurs no va ser com sempre.

El 26 de juny de 2007, Jordi Solé Tura rep la Creu de Sant Jordi de la Generalitat pel conjunt de la seva trajectòria, però ell ja es troba en un procés imparable cap a la desmemòria. Finalment, és el seu fill Albert qui dona a conèixer un testimoni de primera mà, el documental Bucarest. La memòria perduda. Es coneix, així, públicament, la malaltia i el seu abast. La primera projecció es fa a Barcelona el 14 de gener de 2008. Cinc dies després, el 19 de gener, es passa el mateix documental a Mollet. Els seus convilatans, en un teatre ple a vessar i molta gent fora, es queden amb un nus al coll.

El 8 de febrer de 2008, el Col·legi d'Advocats de Barcelona li atorga la medalla per la seva aportació a la investigació jurídica i a la docència en el camp del Dret Polític com a catedràtic de la Universitat de Barcelona d'aquesta especialitat i per la seva contribució al procés d'elaboració de la Constitució de 1978. Qui recull la distinció és el seu fill, Albert Solé.

El 4 de desembre de 2009, Jordi Solé Tura mor.

El 19 de gener de 2010, la Generalitat li concedeix la Medalla d'Or a títol pòstum, en un acte solemne i emotiu. Aquests són alguns dels discursos que es van pronunciar.

Paraules pronunciades per **José Montilla**, *president de la Generalitat de Catalunya*, amb motiu de la concessió de la Medalla d'Or

Fa unes setmanes, en ocasió de la clausura de l'any Macià, vaig afirmar que un país es distingeix i es reconeix a si mateix a partir dels homes i dones que honora i recorda. Homes i dones que esdevenen la personificació dels valors comuns d'un poble i que representen la destil·lació d'una identitat cívica que és respectada i admirada col·lectivament.

Amb la concessió, a títol pòstum, de la Medalla d'Or de la Generalitat homenatgem Jordi Solé Tura, protagonista indiscutible del nostre temps. El seu esdevenir vital, amb una peripècia personal i política, que fou intensa i fèrtil, s'insereix en alguns dels capítols més significatius de la Catalunya, l'Espanya i l'Europa de la segona meitat del segle xx.

Les seves pròpies paraules, serveixen per relatar un dels episodis més transcendents de la seva vida política. Diu:

“Quan el 22 d'agost de 1978, els set ponents constitucionals amarrats per una calor intensa... i per la responsabilitat que els queia al damunt, s'asseien per primera vegada al voltant d'una taula en una sala del Congrés dels Diputats, s'iniciava un llarg, difícil i apassionant camí que canviaria moltes coses en la nostra societat i en les nostres vides.”

Amb aquestes paraules, Solé Tura relata l'inici del treball de la ponència constitucional, a la qual també ha fet referència Miquel Roca. En ell, trobem la síntesi de moments cabdals de la nostra història, però també la síntesi d'uns anhels i d'una idea de país. Solé Tura va saber representar, amb emoció i fortalesa, els anhels de la lluita democràtica i social.

Va compartir des de la primera fila, l'extraordinari procés de canvi i d'obertura que començava durant la transició, projectant des de la lucidesa i el rigor que li eren propis, una idea de país plural i integrador amb la seva diversitat nacional i cultural. Va saber copsar i omplir de sentit l'esperit constituent, de reconeixement i de concòrdia, que havia de permetre construir les bases d'una democràcia sòlida.

La Constitució espanyola de 1978 va suposar l'obertura del camí cap a un procés innovador, que després es va concretar amb l'Estatut d'Autonomia. Un camí que va fer possible la plasmació d'un sistema d'organització política i territorial, que donava una primera resposta al pluralisme de l'Estat. En aquest camí, ell hi va posar l'accent més federal i més obert.

Solé Tura va considerar, però, que aquell procés restaria inacabat mentre no es trobessin noves vies d'aprofundiment de la pluralitat i d'avenç compartit, que d'altres generacions havien de reprendre amb el mateix esperit ambiciós. Sense aferrar-se només a la lletra, sinó desplegant en plenitud tot el seu potencial. Aprofundint en el

Capella ardent a la Generalitat de Catalunya. 9 de desembre de 2009

Joan Manuel Serrat interpreta una cançó en l'acte de lliurament de la Medalla d'Or de la Generalitat de Catalunya. 19 de gener de 2010

reconeixement mutu i en una visió d'Espanya com a projecte àmpliament compartit. Entenent que llavors —com ara— no tindria sentit situar-nos de nou, en un context previ al debat constituent. La renovació del compromís de conuiuïre plegats, és una exigència diària que ens obliga a concentrar el nostre esforç i a vèncer la tendència contrària d'inèrcies i prejudicis. Seria anacrònic recaure en les contradiccions d'aquell moment i que s'acabés imposant una visió que pretengués excloure o negar allò que som i volem ser. Aquella etapa ja la vàrem superar.

Voldria subratllar, tanmateix, que la concessió de la Medalla d'Or a la figura de Solé Tura, vol significar també un elogi i un reconeixement de la política. A la concepció més noble d'allò que és i ha de ser la política, i que ell exemplificà en gran mesura. Aquella política que parteix de les pròpies conviccions per cercar els valors compartits amb els altres i que defuig els dogmatismes estèrils. Sabem que la política democràtica no permet resoldre cap ideal absolut, d'una vegada i per sempre. Perquè la política no pot ser mai l'aplicació rígida d'un sistema de veritats, sinó l'espai de trobada que ha de fer possible l'acord i l'entesa, per conciliar ideals i interessos que escapen de certes absolutes. La política entesa com a instrument de convivència que garanteix el pluralisme i promou el debat democràtic. La política

El president Montilla, en el moment del lliurament de la Medalla d'Or de la Generalitat de Catalunya. Saló de Sant Jordi, 19 de gener de 2010

com a creadora de civilització i com a compromís diari, al servei de la comunitat, que permet les condicions per al canvi social, l'emancipació, i la construcció d'una societat cada vegada més justa. Una política orientada a preservar la llibertat i a potenciar les identitats concèntriques que atresem en el marc d'un món cada vegada més complex i divers. La política és l'oportunitat que tenim per retrobar-nos. En un temps com el que vivim, és imprescindible reconèixer el valor de la virtut cívica. Una virtut que impulsa a prendre consciència de tot allò que ens afecta i que ens empeny a participar activament en els afers d'una societat que dialoga i es vol governar a si mateixa.

En Jordi Solé Tura va encarnar aquesta virtut cívica: ja en el tremp del jove forner, hi trobem l'esperit lluitador i autodidacta, que vol conèixer el món, que s'implica en tot allò que té a veure amb el seu entorn i que intenta anar sempre més enllà.

En les diverses intervencions s'han glosat alguns dels trets d'en Jordi Solé Tura; del seu saber i del seu tarannà, que l'han fet mereixedor de l'estima i l'admiració de tots aquells que el van conèixer i tractar. La seva biografia fou un exemple de lluita i convicció per a un futur més pròsper. Amb el coratge i la constància d'aquells qui saben que hi ha molts obstacles a superar, però que no renuncien a fer-hi front. Amb el rigor d'una persona il·lustrada que busca en el debat de les idees, els arguments necessaris per avançar col·lectivament. Militant d'esquerres i del catalanisme, però rebel sempre al jou de l'ortodòxia, el seu tarannà auble, inquiet i optimista, irradiava proximitat i bonhomia... També humor i ironia. El seu mestratge ens diu que, malgrat les adversitats, i sovint nedant contracorrent, la lluita quotidiana no l'hem d'abandonar mai. Sense renúncies. Sense defallences. Sense retrocessos col·lectius i en un esforç diari per conquerir sempre noves fites de llibertat i benestar. En el moment de cloure aquest emotiu acte i fer una mirada enrere, resseguint el seu recorregut vital, es fa necessari prendre consciència d'on veníem i on som, per ser més clarividents sobre quin és el camí que ara ens cal prendre. El nostre país ha tingut la sort de comptar amb persones que compartien un sentiment apassionat cap a aquesta terra i, sobretot, cap als homes i dones que hi vivien. Aquest és l'impuls més noble de la política. I el trobem en el testimoniatge de Solé Tura.

Restituïm, doncs, la condició de la política, per refer el fil que unirà les lluites pendents i així sabrem encarar les noves realitats. El nostre país segueix tenint un horitzó pel qual val la pena caminar plegats. I en Solé Tura va traçar i ens va ensenyar a transitar bona part dels camins per arribar-hi. El nostre país li agraeix.... Li havia d'agrair! I, tot i que malauradament no sigui entre nosaltres, ho ha fet, avui, amb la seva màxima distinció cívica i institucional.

En el mateix acte, **Miquel Roca i Junyent**, *ponent de la Constitució per ciu*, el recorda així:

En primer terme, deixeu-me agrair molt sincerament a la Teresa Eulàlia i l'Albert que m'hagin demanat d'intervenir en aquest acte fent

una glosa d'en Jordi. Per mi és un gran honor i ho accepto com un privilegi d'amistat.

Aquest darrer diumenge, escoltava amb interès i també amb il·lusió, uns joves estudiants d'ESO que m'explicaven que havien estat amb el seu professor, visitant Argelers i Saint Cyprien per recordar el que havia representat per a molts ciutadans de Catalunya l'inici del seu exili, fugint de les tropes franquistes. Ho explicaven emocionats; deien que s'havien emocionat comprenent i sentint el que havia representat la pèrdua de la llibertat.

Pensant amb l'acte d'avui, els vaig invitar a què guardessin una part de la seva emoció per valorar també la llibertat de cada dia. Que no cal enyorar la llibertat perduda per viure l'emoció de recuperar-la; també és emocionant i estimulante lluitar per mantenir-la, per viure-la; per constatar que el progrés segueix essent un objectiu sempre vigent; que la tolerància, el pluralisme, són valors pels quals cal lluitar dia darrera dia.

Aquesta és la memòria històrica que ens cal reivindicar: la que serveix per valorar el que entre tots hem aconseguit. La Medalla d'Or

*Teresa Eulàlia Calzada rep
la abraçada de Miquel Roca
Junyent.*

que avui s'atorga, a títol pòstum, a Jordi Solé Tura, no tindria cap sentit si no fos el reconeixement d'una vida al servei del progrés, de la llibertat i de Catalunya. Tenim el dret i fins i tot l'obligació de recordar que la vida de persones com en Jordi Solé Tura, ha tingut sentit. Que els seus sacrificis i els seus sofriments han valgut la pena. Que s'ha fet país, que s'ha progressat i que s'ha guanyat la llibertat. En Jordi va contribuir a guanyar tot això, amb voluntat i ambició de no perdre-la mai més. El seu llegat és el del compromís per seguir avançant; sempre endavant, mai enrere.

En Jordi Solé Tura va fer del seu compromís amb el progrés i la llibertat, la raó d'ésser de la seva vida. No va dubtar mai sobre les seves fidelitats bàsiques. I, per servir-les i ésser coherent amb ell mateix, va patir molt, va conèixer la presó, l'exili, la repressió acadèmica i tot un llarg catàleg de les mesures del totalitarisme franquista. I també, perquè no dir-ho, la incomprensió i el recel dels seus propis companys de viatge.

Però no va defallir mai. I avançant-se a moviments que vindrien, va saber llegir el pas del temps; va saber adaptar la seva voluntat de canvi a les noves realitats socials. Va saber actualitzar el missatge del seu radical compromís pel progrés i la llibertat, generant noves vies d'acció política i programàtica. Sempre des del diàleg democràtic, és a dir, dels que sabien del valor del pacte i de l'acord; del consens com a instrument al servei del canvi. Compromès com estava amb el progrés de la classe treballadora, sabia que només la democràcia i la llibertat farien possible les seves reivindicacions.

Crec que tinc un especial dret per afirmar que la transició des de la Dictadura a la Democràcia, el que va ser el Pacte constitucional i la primera expressió estatutària de la Generalitat recuperada, deuen a Jordi Solé Tura una part molt important del seu assoliment. Va ser per ell una etapa rica i plena; rica de reptes i plena de riscos. Per això produeix una certa irritació quan avui se senten veus que critiquen el que va ser aquella etapa, titllant-la d'acomplexada, feble i fins i tot expressió de covardia o de por.

Senzillament ridícul. Jordi Solé Tura, des del que en aquells moments representava, va tenir el coratge, la valentia de pactar per a construir un futur de llibertat i democràcia; va tenir el coratge de conduir pel camí del diàleg i del consens les reivindicacions dels més castigats per la repressió franquista i del món del treball en general, perquè sabia que de la intolerància, de la revenja i de la confrontació, la Història d'Espanya demostra que sempre han estat els més febles qui n'han pagat les conseqüències. Assumir riscos és propi dels valents i Jordi Solé Tura ho era. I la transició, el seu esperit, ve marcada pel que ell hi va aportar.

No estranyarà a ningú que destaquem en la tasca d'en Jordi, el seu paper molt rellevant en la ponència constitucional. En tots els camps, en tots els seus títols, en tots els seus articles. Va ser un home meticulós per la seva formació acadèmica i va participar activament en tots els aspectes de la Constitució. I ho va fer amb un estil propi, buscant l'acord, sent constructiu, no deixant-se endur per nervis passatgers

ni per cap mena d'histrionismes. I jo l'he vist, sincerament i intensament satisfet, quan al final el text constitucional va convertir-se en Norma aplicable per a tothom.

En va ser un gran defensor, sempre i en tot moment. Les darreres intervencions que jo recordo de Jordi Solé Tura van ser en defensa de la Constitució i de la vigència dels seus valors. Avui, segurament, encara ho faria. Deixaria una porta oberta a la reforma, però segur que reclamaria amb veu forta però a la vegada raonant-ho suaument, que la Constitució del 78 és avui encara més garantia que problema.

I també el recordo en la ponència que va redactar el primer Estatut d'Autonomia de Catalunya. I el recordo igualment actiu, compromès, content de participar-hi i de buscar solucions als problemes que es plantejaven. Seria injust atribuir-nos cap interpretació sobre el que ell pensaria del debat que en aquests moments es dona sobre la constitucionalitat del nou Estatut. Però estic convençut que les característiques del debat li dolidrien molt. Sobretot perquè, com a home de progrés i de llibertat, no acabaria d'entendre que es posés en dubte el text que va refrendar el poble de Catalunya

En Jordi Solé Tura no era un nacionalista; no ho era. Fins i tot va ser crític amb les seves formulacions polítiques a Catalunya, a les que considerava com expressió d'una burgesia de la qual ell se sentia absolutament distant. Vàrem discrepar i debatre sobre tot això, però vull donar testimoni que en cap moment va negligir el seu compromís amb les llibertats nacionals de Catalunya. I tant a la Constitució com en l'Estatut, va plantejar les reivindicacions del poble català, sense matisos ni vacil·lacions.

I és hora, avui, en aquest acte, en aquest moment, de deixar constància que sense l'actitud de Jordi Solé Tura i molts d'altres dels seus companys —i vull recordar Gregori López Raimundo i Antoni Gutiérrez— així com del sindicalisme d'aquell moment, el repte de fer compartir a la classe treballadora el contingut i sentit de la reivindicació nacional catalana hauria estat impossible, o, en tot cas, molt difícil. Per això, afirmo que Jordi Solé Tura es mereix aquesta Medalla, no únicament com a referent d'un permanent compromís amb la causa del progrés, de la democràcia i llibertat, sinó també per la seva fidelitat a Catalunya, al seu autogovern i a la seva identitat.

Tots plegats plorem l'amic perdut; però avui reconeixem el seu testimoni com a referent. Li agraïm el que va fer; ho valorem i ens comprometem a defensar-ho per seguir avançant en el camí dels objectius permanents de la causa de la llibertat, del progrés i de la catalanitat. Certament, no hi ha pretensió més ridícula i frívola que la de creure que un home, un moment o una generació esgoten el compromís amb el progrés, o la voluntat i l'ambició d'un poble. Però, també, no hi ha res més empobridor que voler negar la lluita dels d'abans per construir un futur damunt les cendres de la desil·lusió o la desesperança.

A vegades no cal tornar a començar, cal simplement continuar el camí que altres han marcat. En Jordi Solé Tura és un exemple del que això vol dir. Teresa Eulàlia, Albert, gràcies per haver-lo acompanyat en aquest llarg camí.

Ángeles González-Sinde, *ministra de Cultura*, va titular el seu parlament: Continuar el compromís

A veces la vida, nos ofrece la oportunidad de que alguien nos entregue algo valioso. Alguien a quien admiramos, alguien incluso a quien ni siquiera llegamos a conocer personalmente. Hoy quiero recordar una de las cosas que aprendí de Jordi Solé Tura

Fue hace unos meses, cuando asumí la misma responsabilidad que había asumido él casi veinte años antes. Ocurrió cuando preparaba mi primera comparecencia en el Congreso de los Diputados. Decidí imprimir, en orden cronológico, las primeras comparecencias de todos los Ministros y Ministras de Cultura de la historia de nuestra joven democracia. Pero la primera que leí fue la de Jordi Solé Tura.

No eran aquellas las primeras palabras suyas a las que me acercaba. Ya de antes me venía la sensación de que todas ellas contenían, como había visto en sus gestos, en los frutos de su trabajo y en toda su trayectoria, una invitación a mejorar.

Aquella intervención del 8 de mayo de 1991, comenzó con las expresiones habituales de cortesía parlamentaria, pero alcanzó vuelo muy pronto, con unas primeras y muy lúcidas ideas de introducción al debate, y ya en el segundo folio, pueden leerse las siguientes frases que hoy quiero recordar:

“Desde el punto de vista del Ministerio de Cultura, que en este momento yo dirijo, les puedo decir que toda la actividad irá orientada a convencer a todos de la necesidad de romper los círculos cerrados en sí mismos, las culturas que sólo se ven en su propio ámbito. Toda la actividad irá destinada a superar eso, y a convencer a todos de la absoluta necesidad de una política de colaboración que nos proyecte a todos, dentro de nuestro pluralismo pero a todos, en las perspectivas generales que se abren.”

“La necesidad de romper los círculos cerrados en sí mismos”... Ha pasado tiempo desde que aquella frase fue pronunciada en las Cortes. Y, sin embargo, hoy sigue resonando con toda la fuerza limpia que tiene la verdad. Supongo que Jordi Solé Tura debió escribirla “de corrido”, casi automáticamente, como sólo puede escribirse lo que lleva años depositándose en la mirada. Pero el hecho cierto es que, en aquellas pocas palabras bien parece concentrarse toda la mirada de un ciudadano sobre el tiempo de nuestra sociedad.

Venía España de encerrar y de estar cerrada, y era más fácil replicar esa lógica que superarla, que propiciar la apertura, no sólo a gran escala, sino también a escalas más íntimas: personales, ciudadanas. A esa suma de aperturas, de búsqueda de acuerdos, contribuyó decisivamente, con generosidad, la mirada de Jordi Solé Tura. Una mirada profundamente democrática, una mirada elevadamente progresista, que no se limitaba a denunciar la cerrazón que no se limitaba a luchar contra ella, sino que además volcaba toda su energía, toda su

La ministra de Cultura, Ángeles González-Sinde, en el seu discurs d'homenatge el 19 de gener de 2010

convicción, hacia el horizonte que nos es común, en la necesidad de aunarnos y crecer desde la pluralidad.

Por eso hoy, cada una de nosotras y nosotros, ha querido romper el círculo del día a día y estar aquí, sabiendo que la mejor manera de honrar su memoria es comenzar por reunirnos, y continuar con el compromiso, comprometámonos a proteger su capacidad de inspirarnos.

Muchas gracias.

El mes de març de 2010, el Senat i el Congrés van homenatjar Jordi Solé Tura. El dia 15 ho feia el Senat, en un acte presidit per Javier Rojo, que li atorgà la Medalla d'Or a títol pòstum. L'endemà, el Congrés va celebrar un acte d'homenatge a la Sala dels Passos Perduts, amb la presència d'un gran nombre de diputats, representants del govern català, de l'Ajuntament de Mollet del Vallès, polítics, familiars i amics de Catalunya i de Madrid. Aquest és el discurs del president del Senat, Javier Rojo

ENTREGA, A TÍTULO PÓSTUMO, DE LA MEDALLA DE ORO DEL
SENADO A JORDI SOLÉ TURA
Javier Rojo, *president del Senat*

Querida Teresa Eulàlia, Señorías, amigas y amigos, bienvenidos todos a este acto solemne en el que vamos a hacer entrega, a título póstumo, de la medalla de oro del Senado a Jordi Solé Tura.

Un acto solemne y sencillo, la misma condición de la que participa quien hoy reconocemos. La vida y la obra de Solé Tura nos enseñan y ayudan a reconciliarnos con el mundo. Por eso el Senado de España quiere expresarle su gratitud a uno de sus más dignos representantes.

No es sencillo glosar en pocas palabras la personalidad de Jordi Solé Tura. Un conjunto de voces polifónicas nos aproximaran a él sin duda de manera justa, pero serán incapaces, cada una por su lado, de hacer justicia a un hombre que es hoy, de la delicada mano de su hijo Albert, referente ético y político para muchos ciudadanos que apenas tenían un vago conocimiento de su existencia. Y no sólo por el binomio perfecto de ternura y angustia que nos provoca la última batalla que libró.

Lentamente, nos fuimos despidiendo de él cuando las frías y crueles garras de la enfermedad nos lo fueron quitando. Una crueldad tanto mayor cuanto más importantes fueran las vivencias condenadas al olvido. Un sarcasmo en el caso de Jordi Solé Tura que personifica lo que ha sido la historia de España en buena parte del siglo XX: la guerra civil, la dictadura, la represión, la clandestinidad, el exilio, la cárcel, los movimientos obreros y universitarios, y, por fin, la libertad, la democracia. Todos estos acontecimientos forman parte de su testimonio vital.

Muchas voces, pues, para completar el perfil de un hombre irrepetible.

Desde el mundo universitario se le recuerda por su brillantez, por su capacidad pedagógica y claridad expositiva, por su rigor y honestidad intelectual, por el entusiasmo que generaba y transmitía. Su lucidez, coraje y calidad humana le convierten en modelo a seguir por un gran número de discípulos que hoy lloran su pérdida.

Para quienes creemos en la capacidad de la política para transformar y hacer progresar a las sociedades, Solé Tura será siempre, por encima de todo, uno de los padres de la Constitución de 1978.

Todos entendemos y envidiamos que Jordi Solé Tura se sintiera orgulloso de esta labor que él consideraba “el honor más grande de su vida” pues la apuesta de convivencia que representa el texto constitucional al que tanto contribuyó, colmó los anhelos de la inmensa mayoría de ciudadanos y ciudadanas y nos ha procurado el periodo más extenso de paz, de democracia, de libertad, de justicia y prosperidad de la historia de España.

Sus compañeros ponentes constitucionales resaltan y ponen en valor, su sensibilidad, su flexibilidad y su capacidad para sumar acuerdos, para dibujar espacios de encuentro. Encarna, como nadie, el espíritu de lo que entonces se denominó “consenso”, o como incorporar las posiciones propias sin menospreciar las ajenas.

Esta tarea, en apariencia sencilla, —¡que se pongan de acuerdo!, oímos que se demanda, con frecuencia, a los responsables políticos— precisa, sin embargo, de solidez y coherencia en las propias ideas, de valentía, de finura y sutileza, de tolerancia, de respeto al adversario y, sobre todo, de una enorme generosidad para alcanzar el objetivo común, también, desde la renuncia de algunos de los objetivos propios.

Complejidad, por tanto. Más aún si, como en el caso de Solé Tura, has de traer al consenso constitucional a posiciones ideológicas tentadas por la ruptura y en cuya representación actúas. Esta última no fue, desde luego, una tarea improvisada sino que llegaba casi en el justo punto de maduración tras un denso periodo de estudio y reflexión en la actualización de las tesis marxistas.

Por eso la intelectualidad de izquierdas, singularmente la catalana, lloran, también hoy, la pérdida de uno de los más importantes renovadores del pensamiento y de la acción de la izquierda. Sólo desde el reconocimiento de una realidad plural era posible lograr la hegemonía social para conquistar el poder del Estado.

Nuestro Vicepresidente Primero, Isidre Molas, nos ha recordado la labor de Solé Tura para acercarnos la figura de Antonio Gramsci, a quien tradujo.

Del uno y con el otro aprendimos la importancia de la historia en la conformación de la realidad y la necesidad de articular un pensamiento no dogmático. Aprendimos que la ideología debe estar al servicio de la verdad y no a la inversa.

Ese reconocimiento de la pluralidad resulta decisivo para la construcción teórica del catalanismo. Su tesis doctoral *Catalanismo y revolución burguesa* resultó de una importancia esencial para que dis-

tinguieramos catalanismo de nacionalismo catalán y para entender que ese sentimiento era patrimonio de todos y no de unos pocos.

Muchas voces, reitero. Y yo quiero aportar, querida Teresa Eulàlia, la de quienes tuvimos la inmensa fortuna de compartir con Jordi, no sólo un espacio ideológico, sino la actividad cotidiana en esta Cámara. Para nosotros Solé Tura es, en el más hondo sentido machadiano del término, un hombre bueno.

De una sencillez sin imposturas, inusitada en los tiempos que corren, siempre dispuesto a ofrecerte el cobijo de una abrazo fraternal, reconfortante por su calidez, o un consejo inteligente. Comprometido personal y políticamente.

Decir de Solé Tura que es un hombre hecho a sí mismo no es, en verdad, decir gran cosa. Algunos que presumen de esa condición, a la vista de los resultados, no parecen que se hubieran esmerado en la tarea. Solé Tura sí. Panadero, estudiante tardío, catedrático de Universidad, decano, concejal, diputado, senador, ministro y siempre sin perder el contacto con la realidad, sin olvidar los orígenes, la solidaridad de clase. Siempre con la voluntad de aprender, de no perder el sentido de lo real.

Nunca abandonó los principios, sus pasiones. Así puede verse en un texto manuscrito, fechado el 10 de marzo de 1998, que obra en el archivo Histórico del Socialismo Catalán de la Fundación Rafael Campalans:

“Siempre he entendido el socialismo —escribe— como una pasión por la dignidad de la persona, es decir, por la igualdad y la solidaridad en una sociedad libre. Por eso, el empeño moral y político del

Lliurament de la Medalla d'Or del Senat. Madrid, 15 de març de 2010

socialismo continuará vivo mientras haya desigualdades, injusticias, discriminaciones y humillaciones.

Desde el punto de vista político eso quiere decir una lucha continua por reformar nuestras sociedades, en el bien entendido que las reformas son más difíciles y complejas que las revoluciones”.

Pero también, como presidente del Senado, quiero resaltar la enorme contribución de Jordi Solé Tura a la ordenación territorial del Estado. Sin desmerecer el trabajo del resto de ponentes constitucionales, el modelo territorial de la Constitución es, en buena medida, obra suya. Un modelo que rompe con un pasado en el que el derecho al autogobierno no se había abordado nunca en profundidad como fórmula de organización y de convivencia. Y que, cuando se intentó, se abortó traumáticamente.

La España que se configura es algo más que un conjunto de instituciones que componen un Estado abstracto y democrático, o una pura fórmula de organización coyuntural con la que poder establecer unilateralmente las reglas de la relación.

La España democrática y autonómica que nace de la Constitución es hoy una comunidad política y cultural que enriquece el acervo político, cultural y social de los españoles en su conjunto, un espacio que complementa nuestras posibilidades de desarrollo económico y social, y que estamos obligados a construir día a día con lealtad recíproca. Lealtad desde el respeto a las reglas de relación que establecimos primero en la Constitución y, más tarde, en nuestros estatutos. Ese es el pacto fundacional para nuestras comunidades autónomas.

Sin esas reglas de relación, el autogobierno que venimos construyendo no hubiera sido posible. En su momento, todos las aceptamos o las acatamos, fuese cual fuera el proyecto político de máximos o las legítimas ambiciones que unos u otros queríamos defender democráticamente. Y supimos que eran el mejor camino para el entendimiento entre los diferentes y plurales sectores sociales y políticos del país.

Aprendimos de Solé Tura que mayor autogobierno y mejor cohesión e integración no son términos contrarios, sino complementarios.

Por eso estamos en deuda con él en la medida en que no hemos sido capaces de avanzar en el carácter territorial del Senado. Su reforma, todavía pendiente, y ahora más conveniente que nunca, es el único modo de cerrar sin fisuras el modelo territorial del que nos hizo partícipes Solé Tura. Reforzar su condición de cámara territorial es contribuir a perfeccionar los instrumentos de cohesión e integración territorial. Y es hacer más partícipes a las comunidades autónomas de las políticas generales y estatales. No deberíamos tener miedo a los cambios aunque sean complejos y ponernos a la tarea para reformar esta Cámara.

Queridas amigas y amigos, si es cierto que nadie muere mientras permanezca en nuestra memoria, nuestro deber es conservar, como espejo en el que reflejarse, la de aquellos hombres y mujeres que hacen mejores a las sociedades en las que viven.

Jordi Solé Tura es uno de ellos. En un mundo dominado por la codicia, en el que todo cabe y vale para el éxito personal, es imprescindible conservar y propagar el ejemplo de un hombre optimista y bueno. El optimismo de la voluntad, el coraje, la tenacidad y la solidaridad para hacer mejor nuestro mundo.

*Homenatge del Congrés dels
Diputats, el 16 de de març de
2010*

Gracias Jordi

1930

Jordi Solé Tura va néixer el 23 de maig al número 88 del carrer de Lluís Duran de Mollet del Vallès (Barcelona).

1942

Acaba els estudis primaris i es dedica plenament a treballar al negoci familiar, el forn de pa de ca la Vicenta, situat al número 35 del carrer de Berenguer III de Mollet del Vallès.

1951

S'allista voluntàriament a files i fa el servei militar a Barcelona. També inicia els estudis de batxillerat, els quals aprova en un any i mig, fet que li permet ingressar a la Universitat.

1952

A l'octubre es matricula a la facultat de Dret de la Universitat de Barcelona.

1956

A la primavera participa en els fets del Paranimf i és represaliat amb la pèrdua d'un curs. Aquell mateix any inicia la seva militància al Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC), aleshores en la clandestinitat. Durant el anys d'estudis aprofita els períodes estivals per fer camps de treball per Europa.

1957

Finalitza els seus estudis i rep el Premi Extraordinari de llicenciatura.

1959

El catedràtic Manuel Jiménez de Parga, titular de la càtedra de Dret Polític a la Universitat de Barcelona, li ofereix treballar com a primer professor adjunt de la seva càtedra.

1960

Jordi Solé Tura decideix exiliar-se a la capital francesa, París, atès que és perseguit per la seva activitat política clandestina.

1961

Al mes de desembre es trasllada a Bucarest on substitueix Emili Vilaseca com a locutor de l'emissió en llengua catalana de Ràdio Espanya Independent (REI) o Ràdio Pirenaica.

1964

Retorna a París i treballa com a cap de redacció de la revista *Realitat*, amb Claudín i Semprun.

1965

Torna a Mollet del Vallès, tot i l'amenaça d'expulsió del PSUC i el procediment de presó obert contra ell.

1966

Participa en la Caputxinada, del 9 a l'11 de març en el Convent del Caputxins de Sarrià, amb mes de cinc-cents delegats d'estudiants i intel·lectuals progressistes.

1967

Es doctora amb la qualificació d'excel·lent *cum laude* amb la tesi titulada "El pensament polític d'Enric Prat de la Riba".

1968

Amb motiu d'una reunió d'intel·lectuals catalans a París, Solé Tura participa en els fets del Maig del 68 a la Universitat de la Sorbona.

1969

Als pocs mesos de funcionament de la Llei de Premsa del ministre d'Informació Fraga Iribarne, i com a conseqüència d'unes mobilitzacions estudiantils, Jordi Solé Tura és empresonat a la Model.

1970

S'incorpora al grup clandestí de Bandera Roja, fundat per un grup d'universitaris i treballadors de Barcelona.

Publica el llibre *Catalanisme i revolució burgesa*.

1972

S'incorpora a la Universitat de Lleida per organitzar la posada en marxa de la facultat de Dret. Es designat el primer degà d'aquesta facultat.

1974

Torna a ingressar en el PSUC i el PCE. També és nomenat membre del Comitè Central. Retorna a la docència i obté el nomenament de Professor Adjunt de Dret Polític.

1977

El 15 de juny, a les primeres eleccions legislatives, obté escó de diputat al Congrés pel PSUC i a l'octubre és escollit pel grup polític comunista com a ponent constitucional.

1979

Forma part dels vint polítics catalans que redacten l'Estatut d'Autonomia.

Posteriorment, és triat membre de la comissió de representants que va al Congrés dels Diputats a presentar l'Estatut al plenari per a la seva aprovació. Forma part de les comissions redactores dels estatuts d'autonomia del País Basc, Galícia, Andalusia, València, Illes Canàries, Extremadura i Cantàbria.

És reelegit diputat pel PSUC a les Corts generals de l'Estat.

Rep la distinció de la Gran Creu d'Isabel la Catòlica, pel seu treball com a ponent constitucional.

1982

Deixa de ser diputat a l'octubre.

Obté la càtedra de Dret Constitucional de la facultat de Dret de la Universitat de Barcelona.

1983

És el candidat del PSUC a l'alcaldia de Barcelona. Finalment, ocupa el càrrec de regidor.

Abandona la militància del PSUC i del PCE.

1985

És escollit degà de la facultat de Dret de la Universitat de Barcelona.

És distingit com a Ciutadà Honorari de Ghilarza (Sardenya) per la seva activitat de traductor i introductor a l'estat espanyol de l'obra d'Antonio Gramsci.

1986

Participa en l'Assemblea d'Homes i Dones d'Esquerra, celebrada a Barcelona.

Forma part del jurat del Premi Príncep d'Astúries de Ciències Socials.

1987

Publica el llibre *Autonomies, federalisme i autodeterminació*.

1988

Forma part, com a independent, de la candidatura del Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC-PSOE) al Parlament de Catalunya, d'on surt escollit diputat i, pot després, senador.

Rep de mans de S.M. Juan Carlos I l'Ordre del Mèrit Constitucional, amb motiu del desè aniversari de la Constitució.

Es publica la primera edició de l'obra col·lectiva *Comentaris sobre l'Estatut d'Autonomia de Catalunya*, de la qual va ser un dels impulsors des del deganat de la facultat de Dret de la Universitat de Barcelona.

1989

Forma part de la candidatura del PSC i surt elegit diputat al Congrés de Diputats. Poc després, és elegit president de la comissió del Congrés i membre de la delegació parlamentària espanyola a les assemblees legislatives del Consell d'Europa i de la Unió Europea Occidental.

1991

Al març, és designat ministre de Cultura del govern socialista, presidit per Felipe González. És declarat doctor Honoris Causa en Dret per la Universidad Nacional a Distància.

És declarat Ciutadà Honorari d'Auckland (Nova Zelanda).

És declarat Micròfon de l'Any per Ràdio Mollet del Vallès.

1993

Al juliol finalitza la seva etapa de ministre. És elegit diputat al Congrés per la llista del PSC i nomenat president de la Comissió d'Afers Exteriors del Congrés i reelegit membre de les assemblees del Consell d'Europa i de la Unió Europea Occidental.

És condecorat amb la creu de Carles III.
És condecorat pel govern de Xile amb les creus O'Higgins i de Gabriela Mistral.
El govern d'Àustria el condecora amb la Medalla del Mèrit de la Cultura i les Arts.

1995

Durant el mes de febrer, és escollit vicepresident primer de la Comissió de Seguiment dels estats membres del Consell d'Europa.

1996

És escollit diputat al Congrés pel PSC i membre del Comitè Federal del PSOE.

1998

El Consistori municipal de Mollet del Vallès el declara Molletà Il·lustre i li lliura la Medalla de la Ciutat, al Teatre Municipal Can Gomà.

1999

A la tardor presenta el seu llibre autobiogràfic *Una història optimista*.

2000

És elegit senador per l'Entesa Catalana de Progrés, en representació del Partit Socialista de Catalunya.

2001

Impulsa la creació del Comitè Català per als Refugiats ACNUR.
Finalitza la seva participació a la Comissió de Seguiment del Consell d'Europa, iniciada l'any 1997.

2003

Signa la cessió del fons documental a l'Ajuntament de Mollet del Vallès i es crea el Centre d'Estudis per la Democràcia.
L'Ajuntament de Barcelona li concedeix la Medalla d'Or de la ciutat.

2004

La Universitat de Lleida el nomena doctor Honoris Causa.
Finalitza la seva participació a la Comissió d'Affers Jurídics i Drets Humans del Consell d'Europa, iniciada l'any 1994.

2005

Creació del Consell Assessor del Centre d'Estudis per la Democràcia.

2007

La Generalitat li concedeix la Creu de Sant Jordi.

2008

Presentació del documental *Bucarest, la memòria perduda*, dirigit pel seu fill, Albert Solé

2009

Jordi Solé Tura mor.

2010

La Generalitat li concedeix la Medalla d'Or a títol pòstum.
El Senat li atorga la Medalla d'Or i el Congrés li fa un homenatge.
Constitució del Grup d'Amics i Amigues de Solé Tura, a Mollet del Vallès

AGRAÏMENTS

A la Teresa Eulàlia Calzada

A l'Albert Solé

A totes les persones que han col·laborat amb els seus escrits

A tots els blocaires que ens han permès reproduir les seves entrades

A totes les persones que ens han permès reproduir els seus articles de la premsa

A la premsa escrita i digital

ARXIU I FONS FOTOGRÀFICS

- AHMMV (Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès), Fons Jordi Solé Tura i Grup d'Amics i Amigues de Jordi Solé Tura
- Arxius personals de Teresa Eulàlia Calzada, Albert Solé i família Farré Calzada
- Toni Torrillas i Mar Cercós (Ajuntament de Mollet), Rubén Moreno (Generalitat - capella ardent), Jordi Bedmar (Generalitat- Medalla), Museu Abelló, Consell d'Europa, Senat, Congrés dels Diputats, Jaume Bosch, Ramon Renedo, Enric Viñas

ÍNDIX DE COL·LABORACIONS PER ORDRE ALFABÈTIC

85	ALEGRE, DOLORS
136	AMORÓS, XAVIER
119	BARTUMEU, JAUME
100	BOSCH, JAUME
19	CALZADA, TERESA EULÀLIA
106	CARBONELL, EUDALD
94	CARRERAS, FRANCESC DE
109	CARRILLO, MIQUEL
133	CASADEMONT, EMILI
73	CASTELLS, MANUEL
143	CULLELL, NOEMÍ
104	DALMAU, ANTONI
85	DOMINGO, JORDI
145	FARRÉ CALZADA
117	FERNÁNDEZ DE LA VEGA, M. TERESA
116	FOGUÉ, ANTONI
164	GONZÁLEZ-SINDE, ÁNGELES
125	HERRERO DE MIÑÓN, MIGUEL
137	INGLÉS, MIQUEL
121	JÁUREGUI, RAMÓN
129	LÓPEZ BULLA, JOSEP LLUÍS
63	MARTÍNEZ, MIGUEL ÀNGEL
107	MAYAYO, ANDREU
91	MOLAS, ISIDRE
130	MONTAÑÉS, MANEL
115	MONTILLA, JOSÉ
60	MORGADO, CLÀUDIA
110	NAVALES, CARLES
82	PALLARÉS, FRANCESC
118	PÉREZ RUBALCABA, ALFREDO
132	PISA, JOAQUIM
44	PLANELLAS, MARCEL
160	ROCA JUNYENT, MIQUEL
165	ROJO, JAVIER
126	RUBIALES, AMPARO
135	SABATÉ, JOAN
131	SABATÉ, XAVIER
79	SALES, JORDI
50	SÁNCHEZ, JORDI JOAN
148	SOLÉ, ALBERT
59	SORINAS, MATEU
74	SUBIRATS, MARINA
41	TURA, MONTSERRAT
76	VALLS-LLOBET, CARME
100	VILANOVA, PERE
123	VIÑAS, JOAN
68	VINTRÓ, JOAN

Aquest llibre s'ha tancat el 10 de
desembre de 2010 i ha estat compost
amb les famílies tipogràfiques *Warnock*
Pro i *FFMeta*. La impressió s'ha fet
a la impremta Minerva
de Mollet del Vallès.

Ajuntament de Mollet del Vallès

Centre d'Acció Social i Tècnica
per la Democràcia Mollet del Vallès

Generalitat de Catalunya

Diputació
Barcelona

08-2010-167

9 788493 802509